

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Libri Quatuor;

~

IOANNE SANDERSONO;

Lancastrensi, Anglo, Liberalium

artium Magistro, et sacre Theologiae

Doctore, Metropolitana Ec-

clesiae Cameracensis Ca-

nonico, conscripti.

Editio quarta.

70. 11. 67.

OXONIAE.

Excudebat Iosephus Barnesius.

1609.

A

Q

tun
nib
fac
co
lar
cun
ca
que
qui
tut
car
pri
qua
que
iure
aure
tius
ma
mer
pas
ev
bis
vero
lin
lect
re

1920

AVCTORIS PRAEFATIO.
AD IUVENTVTEM BONA
rum artium studiosam.

ON necesse habeo studiosam iu-
ventutem longa aliqua oratione
detinere, quæ eorum animos ad ea
studia incendere ac inflammarè
queam; quibus ea ars comparatur,
quæ una continet omnem, & per-
spiciendi, quid in quaq; re sit, sci-
entiam, & iudicandi, quale quicq; sit
ac rationem & viam disputandi. Nā
cum ipsi sua sponte ac voluntate
satis propensi & incitati esse debent:

tum scientia ipsa tanta ac talis est, ut vel invito, nisi ab om-
nibonarum artium studio prorsus alieni & abhorrentes sint, facile ad se allicere atq; attrahere possit. *Dialecticæ* etenim Græ-
co verbo, quæ Latine disserendi ratio & scientia à doctis appel-
lari solet, ministra illa, & comes sapientiae, (quam qui cum Epi-
curo contemnere & irridere velint, cum nulla scientia abique
ea fines suos tueri atque defendere possit, nescio sanè quid sit,
quod laudandum putabunt) docet, unde argumeta erui possint,
quibus vera confirmanda & stabilienda, falsa refellenda ac re-
futanda sunt, rem universam tribuere in partes latentem expli-
care definiendo obscuram explanare interpretando, ambiguum
primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam
qua vera & falsa iudicentur. & quæ quibus propositis sint quæ-
que non sint consequentia. Ex quo merito, atq; optimo quidem
iure, veri & falsi quasi disceptatrix, & iudex nominatur. Quid
autem vilius, quid præclarius, quid denique potius atque opta-
tius dici aut excogitari queat: quam ira nos instructos atq; ar-
matos in solem & pulverem procedere, cum adversariis in certā-
men & arenam descendere: ad manus cum hostibus conferen-
das accedere: ut nulli inter disputandum rei falso assentiāmur
neve unquam captiosa probabimur fallamur? Hoc autem no-
bis præstat *Dialectica*: sine cuius ope atque præsidio quemvis
vero facile abduci, falliq; posse arbitramur. Ipsa namque *disci-
plina disciplinarum* (ut divinus vir Augustinus scribit) quam *Di-
lecticam* vocant, docet docere, docet discere. In hac se ratio demonstrat
aperit quæ sit, quid velis, quid valeat. Scis scire: sola scientes fa-

*Dialecticæ
encomion.*

*Obvius
lib. 1. cap. 1.*

*Cicero in
Bruto,*

*Aug. tom. 2.
de ordine
lib. 2. cap. 13.*

Anl. Gel. lib.
16. cap. 3.

Oncepti con
Cui ratio.

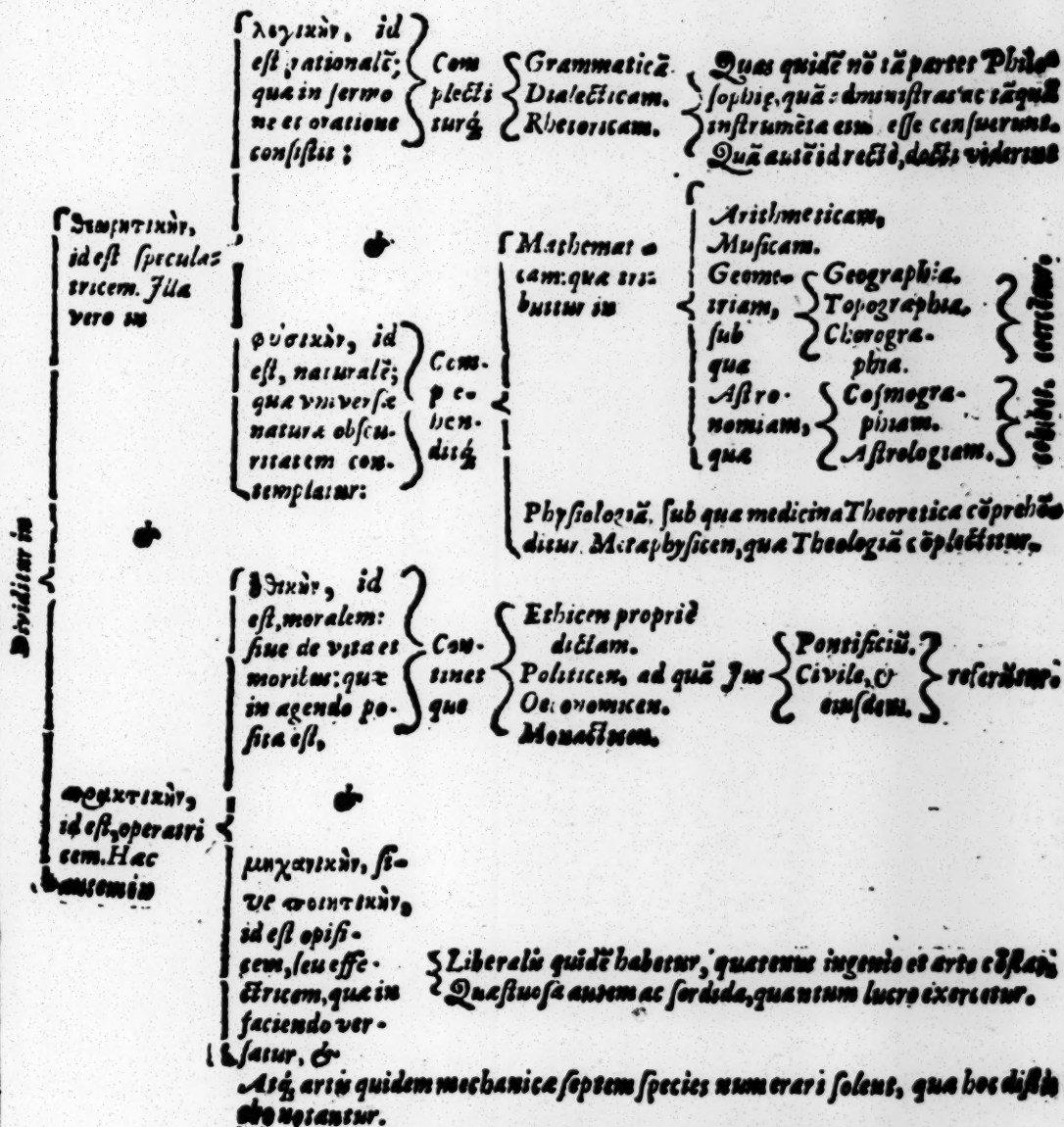
Cicero de
fin. lib. 3.

ore non solum vult, sed etiam potest. Et cum summa ex ea utilitas
existat ad res prudenter ponderandas: quippe quæ reliquis om-
nibus artibus & scientiis maximam quasi lucem adferat: tum ve-
rò maximè ingenua delectatio, & digna sapientia. Ex tanta e-
nim tamq; efflorescente & redundante rerum, quæ tractantur,
sylva ac varietate, necessè est animum mirifica plane & iuavilifi-
ma quadam voluptate perfundi ac iucunditate; ac eò vt li. et huius
discipline studium atq; cognitio (vt quidam ait) in principiu qui-
dem setra & aspernabilis, insuavisq; esse, & in ciuili videri soleat: ta-
men, ubi aliquantum processeris, tum deniq; & exolumensum eius in
animo tuo dilucebis, & sequetur quedam discendi voluptas insatiabi-
lis: Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre eris; ne, vt
pleriq; alii, tu quoq; in illis Dialecticæ gyris atq; meandris tanquam
ad Sirenios scopulos conuenies. Quam ego artem tam excellentè,
tam vtilem, tam necessariam: vt post innumeros alios denuò li-
marem ac perpolirem: singulari planè erga vos, quibus putavi
laborem suscipiendum vtilem, studio adductus sum. Nam cum
diu multumq; in hoc literarum genere veritatus, animadvertis-
sem rudimenta Dialecticæ in Gynnasijs legi ac doceri solita,
vel ob prolixitatem, tedium: vel confusionem, fastidium: vel ob-
scuritatem, satietatè discantibus parere: multorumq; hinc obtu-
di magis quàm acui ingenia: denique aut eam artis perfectionè
quam requirunt, non habere: aut dictionis nitore carere, quo
delectari solent (Nam res quidem Philosophicæ ornatè dicere vale-
puerile est. Planè autem & perspicuè expedire, doceri & intelligenti
viri:) ac propterea rei Dialecticæ Doctores (vt multis comperi-
mus in locis) quod volumus, conatos: sua quæque audientibus
propinare: qua in re cum & docentibus laboris plurimum, &
discantibus utilitatis inesse parum, facillè quisque iuxta mecum
intelligat: operæ precium existimaui, si in tanta arte excolenda
vtrisque consulerem. Quod vt efficerem, nauaui e quidem sedu-
lò operam: quantum autem profecerim, aliorum erit iudicium.
Nec cupiditate certè commodi, nec honoris studio: sed vestre
charissimi adolescentes, utilitatis gratia: quorum omnino causa
meum in hoc opere nervos suos omnes contendit ingenium.
Satis mihi de labore meo abundè tactum arbitratus, si hoc apud
vos ferendo beneficium, grati vestri erga me animi mittere
queam fructum. Vos me vicissim igitur mercedis loco, pari, ac
ego vos, animo, studio, ac voluntate prosequimini. Valete.

PROLEGOMENA:

NUNC igitur à capite institutum arcessendo, ab ipsa Philosophia, cuius
huc partem suscepimus explicandam: Primum quidem eam, ut solent,
quodammodo finiendo: Deinde vero eandem in partes suas tribuendo:
Tum autem, easdem etiam partes quocumque modo poterimus describendo,
exordiemur.

Philosophia (qua à sapientia studio & amore, Græco verbo nomen invenit) est
divinarum humanarumq; rerum cognitio.

Lana, nemus, miles, res nautica, rus, medicina,
Quæis, ars fabrilis connumeranda videntur.

- Philosophia rationalis.** Rationalis philosophia, quæ *λογική* à Grecis appellatur, est verborum & orationis cognitio.
- Grammatica.** Grammatica, est rectè scribendi atque loquendi scientia.
- Dialectica.** Dialectica postea finietur.
- Rhetorica.** Rhetorica, est scientia, qua is, qui ea prædius est, de omnibus rebus possit variè copiosèque dicere.
- Philosophia naturalis.** Naturalis philosophia, quæ *φυσική* dicitur, est rerum naturalium, & accidentium, quæ in natura insita atque ingenta sunt, cognitio.
- Arithmetica.** Arithmetica, est scientia, quæ numeris addendis, subducendis, multiplicandis, dividendis, ac quovis denum modo utendis, versatur.
- Musica.** Musica, est scientia quæ in nervorum vocumque, ac sonorum denique intervallis, concentu, harmonia cernitur.
- Geometria.** Geometria, est scientia magnitudinis & figure, quam secundum magnitudinem contemplatur.
- Astronomia.** Astronomia, est contemplatio superiorum corporum, eorum magnitudines, motusque considerans.
- Philosophia Moralis.** Moralis philosophia, quæ *ἠθική* communiter & generatim accepta, nominatur, est viæ morumque recta institutio vel Bene agendi disciplina.
- Ethice.** Ethice speciatim & propriè dicta, ea pars est morales philosophiæ, quæ ad benè vivendi rationem instituit.
- Politice.** Politice verò, quæ ad eam, quam sibi proposuerunt ij, qui in reipublicæ luce versantur.
- Oeconomice.** Oeconomice autem, quæ ad eam, quam sibi quisque privatim in tuenda re familiari domi cum vxore ac liberis constituit.
- Monastice.** Monastice deuique, quæ ad eam, quam sibi quisque in solitudine vitam agentis delegit.
- Mechanica.** Effectiva postremo, quæ *μηχανική*, sive *ποιητική* Græcè vocatur, est ars rectè faciendi quod ingenuum decet, vel, tractandi ea quæ ingenio simul & manu fiunt.
- Actio.** Actio, propriè est operatio immanens in subiecto, à quo dimanat.
- Effectio.** Effectio, est operatio transiens in opus externum.

NOTATIO.

*Litterularum nota in contextu appositæ, indicant quibus locis
Commentario ea, quibus sunt adiecta, magis illustrantur.*

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Primus.

CAP. I.

De Dialectica, eiusq; patribus, materia, munere,
instrumento, fine.

Dialectica, a est b scientia, de quaquere c proposita probabiliter, & d angustè
disserens.

Dialecticè
quid.

Duas habet
partes.

Unam inveniendi, quam Græci τομικὴν, siue εὐρητικὴν
appellant.
Alteram iudicandi, quam ἀλυστικὴν, siue κριτικὴν vo-
cant.

Dialectice
partes.

Pars inveniendi ex certis, quos tradit, locis investigare docet ea quæ ad quam-
que rem propositam seu confirmandam seu refellendam conferunt.

Pars inveni-
endi.

Iudicandi verò, inventa perpendit, ac colligit, atque disponit: atque ad usum, &
id, quod volumus, probè efficiendum accommodat: id est, voces simplicis primum ex-
plorat, ex quibus perspectus & cognitus, propositiones, consilii viam ac rationem
docet; demùm ex enunciationibus, argumentationes consilii formas & præcep-
tiones tradit: quibus quid verum, falsum vè sit, quid consentiens, quid repugnans,
iudicari possit.

Pars iudican-
di.

Materia, quam tractat, & in qua, vii ad disputandum proposita, versatur Di-
alectica: est c Quæstio probabilis.

Dialectica
materia.

Munus eius præcipuum est, t Definire, g Dividere, & h Ratiocinari.

Munus.
Instrumentum.
Finis
Distributio
partis iudicis
di.

Instrumentum, quo utitur in suo pertractando negotio, est. Argumentatio.

Finis verò cuius gratia ars ipsa inventa est, vera à falsis discernere: eorumq; si-
de oratione facere, ac derogare.

In i priore autem huius nostræ Dialecticæ tractationis parte, quæ ad Iudicium
pertinet, tria sunt præcipua capita: k vox simplex, l Propositio seu Enuntiatio, &
m Argumentatio, eosdem à nobis libris, suo n quicq; loco, pertractanda.

Commentarij ad Caput primum.

Dialecticæ, & τὴν διὰ λυγνῶν, id est à differendo dicta, omnibus
Scientijs apprimè utilis est summèque necessaria: & quia re-
liquarum artium omnium quasi instrumentum est, primo secun-
dum Grammaticam loco addiscenda.

Dialecticè
vnde dicta.

Utilis est ad
quatuor

Obscura explananda.
Ambigua distinguenda.
Probanda dubia.
Confusa & inordinata disponenda.

Utilitas Dia-
lecticæ.

b. Scientiam malui loco generis in definitione Dialecticæ, quàm artem
ponere. Quanquam enim scientia & ars, si ad communem sermonem ora-
tionem accommodemus, pro eodem trita & usitata sunt: tamen cum veritas
ipsa subtiliter & accuratè limatur in disputatione, multum inter se discre-
pant Quippe cum scientia sit habitus conclusionum, quæ demonstratione
docentur, eaq; certæ omnino & exploratæ esse debeant, nec secus, eve-
nire queant: ars vero in ijs quæ aliter se habere possint, tota versetur: atque
hec in faciendo proprie posita sit: illa autem in cognoscendo & contem-
plando præcipue cernatur. c. Neque vero Dialecticam cuiusque rei scienti-
dicimus; sed, de quaquere proposita differendi. Nam licet ea quæ sub sci-
entiam.

Scientia
quamobrem
potius quàm
ars posita lo-
co generis in
definitione
Dialecticæ.
Artis & scien-
tiæ discrimi-

DIALECTICAE

Duplex Dialectica materia Intrinsicæ siue ex qua.

Forma mentis operatio, ne quomodo inducta.

Extrinsicæ siue in qua, vel circa quam quæ est Dialecticæ subiectum quo de vide plura sub lit. E.

Dialecticæ officium, Li. de repreh. So. phist. cap. 22. Dialecticæ partem esse analyticen, Rhet. lib. 1.

Anguste. quorum, in. tentum in de. finitione Dialecticæ.

Quæstio probabilis, quare materia Dialecticæ constituta.

entiam cadant, & de quibus scientia habeatur, sint necessaria & sempterna omnia: tractat tamen contingentia, caduca, probabilia, denique omnia, prout cuiusque natura ac ratio postulat: tradit enim modum & rationem de omnibus rebus disputandi. Cumque duplex sit scientia Dialecticæ, sicut aliarum scientiarum, materia una intrinsicæ; quæ sunt præceptiones quædam, normæ, leges, regulæ, certè minimeque fallaces cognitionis & usus vocis simplicis, enunciationis, argumentationis, definiendi quoque, ac dividendi: locorum quæ thesauri ad argumentum suppeditandum pernecessarii: (quæ Dialecticæ tractationis partes sunt: cuiusque a quibusdam sub triplicis animi operationis nomine subiectum nuncupata) ex qua, opera artificiorumque mentis & intelligentiæ congruenter quæque percipiendo, coagmentando, disponendo, dirigendo atque accommodando, informata, constata, ac constituta est. Altera extrinsicæ, sibi quæ subiecta, in qua vel circa quam versatur. Ex illa quidem, quippe cum omnem suam inde certitudinem, firmitatem ac stabilitatem habeat: scientia dicitur: ex hac vero nequaquam: quemadmodum in Dialectica docente atque utente, ut loquuntur (quàm antem rectè, non habeo dicere) spectari potest. Etenim si officium Dialecticæ, ut aperte tradit Aristoteles, sit, de quaque re proposita probabiliter disserere: quod absque itarum rerum omnium cognitione fieri nequit: necesse omnino erit, in intorquendo Dialecticam, eidem omnibus imbueri eam. Nec dubium est, quin iuxta utrum, & purè ac Latine loquendi scribendique morem & consuetudinem, nomen Dialecticæ sic accipi & possit & debeat, ut vniuersa quæ ad artis huius perfectionem pertinent, complectatur. Id quod ex ipso met etiam Aristotele percipicuum planè est: cum scribit, Dialecticæ esse, ut totius, aut certè partis ipsius, de syllogismo in vniuersum tractare. Quibus verbis significat id quod paulo post ait: Dialecticæ partem esse analyticen. Neque enim in topicis, & lib. de repreh. sopht. analytice docuit (ne quis putet his duobus perfici Dialecticam) cum tamen ipso auctore sit pars dialecticæ. Quod si analyticè, secundum ipsum Aristotelem, in Dialecticis venit, certè de propositione, ac voce simplici multò est minus ambigendum. Quo circa hæc omnia in Dialectico necessaria requiruntur ad munus suum atque officium rectè obeundum.

Id. An. usq. id est, breuiter, compressè, strictum, interualla excludendum Rhetoricam: quoniam, ut Ciceroni visum est, Dialectica & Rhetorica hoc differunt: quod hæc dicendi ratio latior sit, illa loquendi contractior. Atque ut eidem placet, inter Dialecticum & Oratorem hoc interest: quod eadem de quibus ille tenui quodam & exiguo sermone disponat, hic cum omni gravitate & iucunditate explicet. Præterea Zeno quidem ille, eodem referente Cicerone, a quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter has artes interesset: nam cum compresserat digitos, pugnumque fecerat, Dialecticam aiebat eiusmodi esse: cum autem diduxerat, manumque dilataverat: palmæ illius similem eloquentiam esse se dicebat. Atque etiam alio loco: quæ quasi contracta & stricta, inquit, eloquentia putanda est: sine qua etiam tu Brutè iudicasti te illam iustam eloquentiam, quàm Dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. Ex quibus manifestum est, perpetuam orationem ad Rhetorem, concisam ad Dialecticum pertinere. Neque aliud quicquam interesse inter Dialecticè & Rhetoricè, quàm si manum eandem primum in pugnum compressas deinde iursum explices & deducas. Denique Dialecticorum theses, Rhetorum materiam esse hypotheses.

Omnis quæstio dubitationem quandam præ se ferre videtur. Quocirca neutra eius pars adhibita responsione, tam vera vel falsa apud Dialecticos, quam veri aut falsi aliqua similitudine niti putatur. Et quanquam

LIBER I.

nihil sumptenatura est probabile; sed omnia pronunciata, in se vera sunt vel falsa; multa tamen quatenus à dialectico vi & pondere argumentorum in utramque partem torquentur; ex veris atque falsis, ratione quidem & iudicio nostro, qui rerum causas ignoramus, non quòd ita revera se res habeat, probabilia tantè, ac veri tantum falsiq; similia efficiuntur. Imo omnia quatenus probabili ratione & argumento a Dialectico tractantur, cèterum esse probabilia, Ex quo fit, quod quaestio probabilis materia illa extrinseca quam tractat, & in qua tanquàm ei ad disputandum subiecta versatur Dialectica, esse dicatur: Id est omne quod in hominum disceptationem cadere potest. Non enim sicut cetera fere artes, sic Dialectica certam ac definitam aliquam regionem habet, cuius terminis finibusq; septa teneatur: sed si damentum, seu materia siue subiectum Dialecticæ secundum Ciceronem est quicquid enuncietur, aut verum esse aut falsum. Nam & de omni re quæ potest; & disputatio in quaestione omnis vertitur. Vnde & definimus Dialecticam, scientiam de quaque re differendi, in eo igitur omnino vel confirmando vel refutando versatur Dialecticus, de quo ambigitur Quod quidem alij themata, alij questionem, alij quamcumque rem propositam, alij denique aliud prout cuique intelligentius posse vitum est, expresse tractant. Quæ quidè ex parte arte Rhetoricam rectè scribit Aristoteles respondere Dialecticæ. Hic etenim duabus solis, ex omnibus scientiis, nullis circumscriptionis limitibus, per univèrsam rerum omnium campum, quacunque versant, licet vagari libere atque ubicunq; consistere, consistere in suo.

Cic. Acad.
Quæst. lib. 1.

Arist. in 'pr
cipio artis
Rhetoricæ,
Dialecticæ
& Rhetoricæ
nulla certa
definita ma
teria.

Definire.
Dividere.
Ratiocinari.
Definienda.
Dividenda,
Confirmanda,
Refutanda,
Cur prius de
iudicio.

f. *Definire*, est breviter explicare quid sit id de quo agitur.
g. *Dividere*, est id, quod commune & univèrsum est, in sua inferiora deducere ac distribuere.

h. *Ratiocinari* seu *argumentari*, est propositiones cum inferendi nota aperte connectendo, aliud ex alio concludere; ut & nostra probare, & quæ contraria sunt, refellere possimus.

Obcura definienda,
Univèrsa dividenda,
Vera confirmanda,
Falsa refutanda,

} sunt.

i. Constat quidem inter omnes Inventionem Iudicio priorè esse ordine naturæ. Verùm an in docendo commodius, & cū maiore dicentium utilitate anteponenda sint quæ ad Inventionem pertinet, non perinde liquet. Cū autem utcumq; naturale sit, sed ab arte atq; doctrina adiumentum & perfectio. neque ratio merito ab eo incipiendum videtur quod sua natura debilius, præceptionum ope magis indiget. Nā licet hæc duo inter se visu adeo permixta & confusa sint, & neutrum sine altero partes suas discretè ac distinctè agere, munusq; plene atq; perfecte explere queat, seorsum tamen ac separatim tradidoceri, & pertractari possunt ea quæ ad utrumq; pertinet adjuvandum. Nos itaq; ea quæ Iudicandi parti adscribi & assignari solent, (duorum potissimum summorum Philosophorum Boetij & Alexandri Aphrodisiæ, quem, ille contra Philosophorum eadem de re contendentem amplectitur, iudicium auctoritatemq; sequuti) priorè loco tradenda propriè reæ existimamus, quæ in inventio naturæ magis adiumenta desideret: Iudiciū vero artis. Ex quo factum est, Cicerone referente, ut cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, unā inveniendi, alteram iudicandi, iudicandi vias Stoici diligenter persequuti sunt (eam scientiā quam Dialecticè appellant) Inveniendi vero artem, quæ Topice dicitur, totam reliquæ cognitione, Iudicii in vero, argumentationis, eiusq; partium omnium inspectione & perspicacia præcipuè comparatur. In quibus duabus Dialecticæ partibus ita constituendis Ciceronem, Quintilianum, Boetium, ceterosq; summos veteres, cum recentiores præstantiores quosque secuti sumus.

Inventio
Iudicium
vnde compo
ratur,

Vox simplex. *Vox simplex est vnica seorsum per se elata, cuius pars nulla quicquam declarat separatim.*

Propositio *Propositio est oratio verum vel falsum enuncians.*
Argumentatio. *Argumentatio est oratio, qua aliud ex alio ritè inferitur vel, qua propositiones cum inferendi vocula rectè connectuntur.*

Methodus quid.

Atq; hæc quidem hic hætenus primoribus, vt dicitur, labris gustando, & extremis qua i d gitis attingendo, enucleatius suis locis explicatum leviter perfl. inximus: Quò tyrones, quorum potissimùm causa in hoc negotio nostrum defudat ingenium, iam inde se à principio exercere assuecant.

n. Methodus autem, si è ordo seu ratio & via docèdi discendiquè, iuvandæ memoriæ, & intelligentiæ studio comparata, est earum rerum quæ tractantur in disciplinis apta dispositio; vel pro natura rerum vel cap'u discetium, vel affectu audientium: Quæ postrema est Oratorum & Poetarum propria.

Quotuplex.

Est autem triplex

Vna, quam οὐδεὶς Græci, nos constructionem vocare possumus: qua totum ex partibus componimus; & à minuissimis exorfi, ad maiores progredimur, inde ad alias; quo ad continentî progressionem ad finem perveniamus.

Altera, ἀναλυσις, id est, dissolutio, dicitur; estq; omninò compositioni adversa, à toto nimirum ad partes descensio.

Tertia, διαίρεσις, id est, divisio, per quam primùm definiendo, deinde distinguendo, à summis ad ima descendimus.

Præcatis in.
stuenti me.
thodus.

Ex quibus nos, vt discetium captui commodissimum, & naturæ rerum maximè consentaneum, sequemur hoc quidem tempore, id quod doctrinæ mos fecisse animadvertimus, constructionis ordinem atque à voce simplici exorfi, indeque ad propositionem progressi, in argumentatione demùm consistemus.

CAP. II.

De Voce.

Vox quid.

Vox est a sonus b ex animantis ore editus, c naturalibus quibusdam instrumētis ritè formatus. vt, Deus.

Significans
Categori-
maticæ.

Synecategore-
maticæ

Cap & Com.
Non signifi-
cans.

Dividitur
in

Significantem

aut

Non significantem

Categoriematicè & separatim: quæ per se absolute aliquid significat: vt, homo.

Synecategorematicè & coniunctim: quæ non nisi alijs adiuncta quidquam declarat: ideoq; con- significans vulgò nuncupatur; vt, omnis, nullus, & Synecategoremata, quæ dicuntur, omnia: de quibus postea enodatiùs.

Non significantem: Quæ nulli rei significande destinatur: vt, pblam, philew; twitle, twatle.

Significantem ex in. tusuro: Quæ ab hominè rei alicui designando tribuitur. vt, aurum, lapis: quæ tales res non significantes, nisi es dè ab hominè attr. butæ fuissent.

Significantem naturaliter: Quæ ipsa quidem ex se suâ præ naturâ aliquid demorat vt risus fletu. Quarum, illa animi lætitiâ, hæc tristitiâ indicat, es si nullas illis nomina homo imposuisset.

Significans
ex in. tusuro.
Significans
naturaliter.

Signifi-
cans in

Sig
can
infl
to
voc

Vo
ma
ten
nis

Simplex in simplicem vel

Sim
sign
frue

a. c
rive

Signifi. *Prima intentionis, siue impositionis, seu rei: ut, quæ primo rebus impositæ sunt, eisque propriè conveniunt. Et quibus sensa animi dicendo exprimere possumus. ut, vrbs plebilci-
tum, senatus frequens, velle suum. uique est.*

Secunda intentionis siue impositio rei, seu artis: ut, quibus non ad rer ipsas, sed affectiones ac proprietates quasdam quæ rebus ipsis conveniunt, significandas, in tradendis artibus utimur. ut, nome- verbum, categoria, prædicabile, genus definitio.

Vox prima intentionis in *Simplicem Cuius pars nulla separata quicquam, velut in compositione, declarat. ut, ingenium paterfamilias, vincit.*

Coniuncta: *Quæ ex pluribus simplicibus cõflata est. ut, Ingenium excellens, paterfamilias prudens & attetus, omnia conando docilis tolerantia vincit.*

Re *Et vox si cuique est vox unica ac sola unius simplicis significationis, per se separatimq. posita. ut, virtus.*

Tantum: *quæ, cum plures sint coniunctæ, rem tamen unam simplicem significans. ut, Iureconsultus, aptum ad iudicandum & differentia, ac proprietates plurimas.*

Atq. hæc quidem, cum in illis idem semper conceptus maneat, eademq. significatio, ut in homine: quæ siue ad Socratem, siue ad Platonem, vel Aristotelem, siue ad quemvis aliū refertur, eandem semper mens concipit eiusdem nominis rationem & significationem, quæ in humanæ naturæ communione cernitur dicuntur & univocæ.

Vox tantum: *Quæ cum aliò atq. aliò relata, in hominis mente sub uno nomine varium conceptum gignat, ac diversum procreet sensum & interpretationem: ut Canis. Quæ si ad piscem eiusdem nominis transferatur, mens unum concipit: si vero ad fidelem, aliud. si ansem ad animal domesticum, certum quiddam. Quæ omnia in eiusdè generis proximâ cõmunitate nequaquã cõiunguntur, æquivoca appellantur.*

Simplex re & significatione, siue univoca in *Communem, quæ de pluribus apta nata est dici ut, Sequi. Atque ipsa est prædicabile, siue universale, quod mox aggrediemur.*

Singulari: *Quæ uni tantum rei singulari & individua attribui potest, ut, Cantabrigia.*

Comment. ad Cap. I I.

Sonus, est quicquid ab auditu propriè, & per se percipitur: silentium e-
tenim non per se, sed per absentiam soni, hoc est, privative, non posi-
tive (ut loquuntur Dialectici) percipitur.

b. Vox

- Vox Angeli aut spiritus.** b. Vox Angeli, aut spiritus, et si non sit, ab animali edita, est tamē ab æquivalente, quod perinde esse intelligitur. Sed quia natura licet nō contingit, parum ad Philosophos attrinet: qui non nisi ea quæ secundum naturā fiunt considerare solent. Angeli autē proprie non loquuntur sed est aliquid simile locutioni, in quantum formant sonos in aere similes vocibus humanis.
- Instrumenta loquendi.** c. *Instrumenta novum sunt, gustus, lingua, palatum.*
Quatuor & dentes, ac duo labra simul.
 Quibus ad vocem apte, distincte (convenienter, commode emittendam, formandam, variandamque præcipue vitur. Veruntamen horum alicuius defectus nequaquam impedit quo minus sonus ex animalis ore alias rite editus, notitiam vocis veræ recte sortiatur.
- Vocis simplicis distinctio.** d. Vox simplex siue in
 complexa, tri-
 fariam sic distingui solet.
 1. Voce tantum; quando sub vno nomine plures latent significationes, vt, *canis, taurus, piscis*, & omnia æquivoca.
 2. Significatione tantum; quando ad vnā rem simpliciter exprimendā plures voces ob defectum proprii nominis coniunguntur, vt, *res publica, ratione præditum, apsum ad videndum*.
 3. Voce pariter & significatione: quando vnica dictio vnā rem quoque simpliciter declarat, vt *equus*.
- Atque de iis duabus posterioribus, quæ vniuocæ sunt, omnis in re Dialectica sermo instituitur.
- Partes vocis quomodo significant, Vox cōiuncta quocumque.** e. Quamquā partes vocum simpliciter & significatione tantis, aliquid etiam sepe erant significant; nihil tamen per se, vt in compositione, declarant: quod, *res publica, peroratio*, eorumque partes facile demonstrant.
- Vox vniuoca.** f. Pari item ratione con-
 iuncta, seu complexa, tri-
 posita, siue
 complexa, tri-
 partitō sic:
 1. Voce tantum; vt omnes significatione duntaxat simplices.
 2. Significatione tantum vt omnes voce duntaxat simplices.
 3. Vtroque; vt oratio, qua de hoc in libro nihil, sed in sequentibus agitur.
- Vox æquivoca.** g. *Vox vniuoca* siue synonyma dicitur, cuius & nomen commune est, & vis notio, ac significatio nominis pariter eadem, vt, *animalis*, ad hominem & bouem.
- h. *Vox æquivoca*, siue homonyma appellatur, cuius nomen solum commune est, conceptio autem, ratio & potestas nominis alia atque alia. vt, *hominis*, ad hominem vivum atque depictum.
- Atque hæc sensu, plane Dialectico, quo homonymum intelligitur, quod vno nomine multa denotat, Polyonymon, quod vnum existens, multis exprimitur nominibus; Synonymon, quod vno nomine rem quoque vnā simpliciter designat. Nam secundum etymologiam, & plerisque auctores, homonyma censentur, multa eiusdem nominis, nomine convenientia, eandē appellationem sortita, commune nomen habentia, eodem nomine nuncupata, nominis communionē societate coniuncta; Synonyma vero, multa eiusdem rei nomina. Quæ etymologica interpretationes ab usu, more, consuetudine, & sermone Dialectico, quemadmodum ex superioribus patet, prorsus abhorrentes sunt & alienæ.
- Vox vniuoca.** i. Vniuocans, nomen scilicet commune, cui alia subsunt, velut genus ad suas formas.
- Vniuocata.** alia dicitur, Vniuocata; vt voces nimirum communi illi nomini subiectæ; veluti species eiusdem generis.
- Æquivocans.** Itemque
Æquivocata. æquivo-
Casu. ca alia.
Consilio. Ambigua significare exprimentur.
- Quæ interdum quidem casu, remere, fortuito vt *canis* celestis, terrenus, aquatilis alia vero consilio, cogitare, consilio, vt *homo* vivus, pictus, mortuus, alia reperantur.
- Analogi

Analogia media quasi inter univoca atque equivoca, dicuntur ea, quæ, cum Analogia non unam, certam, propriam eandemque, verum similem rationem, seu comparationem, proportionemque inter se, vel ad tertium aliquod habeant ac vel uni quidem rei prius alteri posterius, uni perfecte, alteri imperfecte, uni principaliter alteri minus principaliter, uni omnino ac simpliciter, alteri ex parte & secundum quid, vel uni denique secundum naturam & essentiam conveniant, alteri per participationem aut imitationem vel similitudinem tantum, neque plane univoca neque porro æquivoce dicuntur de ijs, qui buseum suam ipsa sic inæqualiter impariterque communicant participant, que naturam. Sic *Ens* de substantia dicitur & accedente, *sanitas*, de medicina, *urina*, & animalis; cuius illa quidem causa, ista signum, hoc vero subiectum intelligitur. Item *bonitas* & *perfectio*, de Deo & homine, atque de Deo vero secundum naturam & essentiam, de homine autem per participationem aut imitationem, de utroque recte quidem & vere, attamen secundum eam, quæ ad Deum creatura habere posse intelligatur, analogiam. Similiter, *caput*, *cor*, *pes*, & eiusmodi de ijs quibus varie attribui solent.

Vox singularis sive individui aliud dicitur	{	Determinatum, vel	Sex nomine ut <i>Plato</i> .	Individuum quot modis dicatur.
			Sex demonstratione, ut, <i>hic homo</i>	
		Vagum, ut, <i>quidam homo</i> .		
		Ex hypothese, ut, <i>qui rogatus in ambulat</i> .		
		Per periphrasin, ut, <i>Carthagenus eversionis</i> ; <i>Troiani belli scriptor</i>		
		<i>Romana eloquentie princeps</i> .		
		Per antonomasiam, sive <i>ἁγία ἔξοχον</i> , id est per excellentiam, ut, <i>Virbi</i> , <i>Poeta</i> , <i>Orator</i> , <i>Philosophus</i> , <i>Apostolus</i> , <i>Servator</i> .		

Septem sunt proprietates, quibus internoscuntur ac distinguuntur individua, hoc versiculo comprehenditur.

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus,

Licet hoc singulare, vel illud primo (ut loquuntur) intentionaliter sumptum, utpote *Petrus* vel *Joannes*, definiri nequeat, tamen id quod pertinet ad communem rationem singularitatis secundo intentionaliter sumptum, definiri potest. Et sic Philolophus definit primam substantiam & Boetius personam. Est autem individuum sive singulare, quod de uno solum singulorum dicitur: vel, Cuius proprietates omnes in alio eadem nullo inveniuntur.

Plures sunt vocis divisiones, quibus existimavi tyronum ingenia in initio non esse fallidiote obruenda.

Quarum una est, in	{	Articulatam, seu distinctam, quæ literis & syllabis exprimitur, ut, <i>liber</i> .	Vox articulata.
		Inarticulatam & confusam, quæ literarum notis nequit comprehendi ut sonus ille ridendi, hinniendi, iudendi, latræ, di, & belluarum omnes.	
Alteram	{	Denominantem, quæ est nomen substantivum quod abstractum Dialectici appellant, ut, <i>eruditio</i> .	Denominans
		Denominativam, quæ est nomen adiectivum à substantivo suo derivatum, quod concretum vocant ut, <i>eruditus</i> .	Denominativa.
		Denominatam, quæ ex illis denominationem accipit, quemadmodum homo eruditione præditus, dicitur eruditus.	Denominata.
Tertiam in	{	Finitam, ut, <i>lapis</i> , <i>scribis</i> .	Finita.
		Infinitam, ut, <i>non lapis</i> , <i>non scribis</i> .	
Quartam in	{	Rectam, ut, <i>serra</i> , <i>lego</i> .	Recta.
		Obliquam, ut, <i>Ciceronis</i> , <i>lego</i> .	

De quibus vide plura lib. 2. ca. 3. in Comment.

Vox

Denominan- Vox dominans & deno- { *Vox tantum, ut, somnus & somniculosus.*
tis & deno- minativa conveniunt, { *Significatione tantum, ut, virtus & probus.*
minativa vo- interdum { *Vtroq; pariter, ut, iustitia & iustus.*
cis conveni- Argumentatio à denominante ad denominativam, quæ voce duntaxat
entia. conveniunt principali autem significatione discrepant, nihil habet firmi-
Argumenta- tatis ac roboris: à ceteris autem satis ad probandum virium.
tio à denomi- Paronyma autem, seu denominativa vocantur abstractum & concretum,
nante ad de- (substantivum & adiectivum Grammatici nominant) quæ eadem stirpe ex
nomiativa. orta, aliqua nominis similitudine, in quibus possit, sc. vata, ita variantur: ut,
Paronyma. fortitudo & fortis; iustitia & iustus.

CAP. III.

De voce communi, seu prædicabili, vel vniuersali.

Vox commu- *Vox communis, seu prædicabile, siue vniuersale intelligitur a vox*
nis quid. *simplex^b quæ de multis apta nata est dici^c univocè. ut, animal,*
sciencia, virtus.

Eius divisio. *In quinque membra tribuitur.* { *Genus.*
{ *Speciem.*
{ *Differentiam.*
{ *Proprium.*
{ *Accidens.*

Genus. ^d *Genus est vox communis, quæ de multis, specie autem differenti-*
bus dicitur, cum^m quid quicq; eorum sit, queritur. ut animal, de homi-
ne & bellua: Nam cum quid quicq; horum sit indagatur: rectè responde-
tur, Animal.

Est autem { *Summum. ut substantia, quantitas, qualitas, & reliqua*
triplex. { *caategoriarum capita.*
{ *Intermedium. ut, corpus.*
{ *Infimum. ut, animal.*

Species. ^e *Species, est vox communis, quæ de multis quidem, sed numero ac*
singularum tantum differentiis dicitur, cum quid quicq; eorum sit qua-
ritur. ut, homo de Platone, Socrate, Aristotele, singulisq; hominibus. Cū
enim quid quicq; eorum sit, exquiratur: apte responderetur, Homo.

Ea quoq; triplex { *Primæ. ut, corpus.*
constituitur. { *Interiectæ. ut, animal.*
{ *Ultima ut, homo. Quæ sola hoc loco definitur: ut-*
pote quæ sola prædicabile est, et simpliciter species.

Differentia. ^g *Differentia, est vox communis, quæ de multis etiam, specie vel nu-*
mero differentiis dicitur: cum quale quid quicq; sit queritur. ut, rati-
onis particeps, de singulis hominibus: cum enim quale^h quid quicq; eo-
rum sit, investigatur: rectè responderetur, Rationis particeps.

Estque { *Dividens, quæ genus in species suas diducitur. ut, ratio-*
ea du- { *nis parti ep, & rationis expers, animalium genus dividit*
plex. { *Efficiens, quæ species procreatur. ut, sentiens, quod animal cor-*
{ *pori animato, efficit animalium animal, rationis particeps, ho-*
{ *minem; rationis expers, bestiam.*

Pro,

Proprium est, quod uni rei soli, & semper, totiq; accidentaliter ne- cessarioq; convenit. ut, loqui, & videre posse, homini.

Accidens est, quod sine rei in qua inheret, interitu; tum adesse, tum abesse posse intelligitur: ut, doctrina, probitas.

Accidens.

Duplex est: k Separabile; quod reverà subiecto detrahi potest. ut, calor aquæ; candor inherens parieti.
k Non separabile, quod re ipsa seiungi ac divelli requiritur: ut, calor ab igne. candor à cygno: nigror à corvo.

Comment. ad Cap. III.

OMnes istæ definitiones & divisiones vocum artis sunt, non rerum. Neque verò hæ voces, quas vocamus artis, nude plane sunt, & inanes: Nam licet res ipsas non significant, significant tamen affectiones quasdam & proprietates, quæ rebus ipsis conveniunt, quatenus ab intellectu nostro apprehenduntur.

Voces artis quid significent.

a Vox simplex, re & significatione intelligenda est: ut dictio, univocè adiecta declarat. Nam quæ voce tantum est coniuncta, non censetur proprie ea è Prædicabilem numero eximenda. Re autem & significatione simplex, eadem censenda est, cuius res principaliter significata unius naturæ invenitur: hoc est, cuius natura aut omnino simplex est, ut summorum generum ac differentiarum: quorum illa quasi nuda materia absque omni forma: hæ verò tanquam forma sine materia putandæ sunt: aut ex actu & potentia, id est, genere, ac differentia (nam per actum, differentia: per potentiam genus intelligitur) eiusdem prædicamenti composita, uti homo ex animali & mente ac ratione prædico, atq; inferiora primis illis generibus omnia. Unde voces illæ, quibus res artificiales, quarum natura (cum ex actu & potentia, id est, materia & forma) (Potentia etenim in hisce, materia, actu forma designatur) non eiusdem sed diversorum prædicamentorum cõstent, materia quippe substantia est, forma autem artificis manu inducta, accidens, quæ eiusdem prædicamenti complexu nequaquam contineantur) non una est, exprimitur, omnes, omnes ab hoc ordine excluduntur. Non autem eæ quibus res illæ quæ natura perficiuntur, licet artificis opera manusque accedat, Cuius generis videntur panis, vinum, & similia.

Vox re & significatione simplex quæ vere censenda.

b. Individua, sive collectiva illa fuerint per aggregationem ex multis. ut, hæc turba, sive pluraliter, sicque res multæ, sumptæ; ut, hi homines; quanquam de pluribus quidem quasi univocè; quoniam tamen nec proprie, ut superiora nimirum de inferioribus; nec disiunctum atque seorsum, in diversis videlicet enuntiationibus; sed, vel per aggregationem multorum, vel ut revera multa haudquaquam unius naturæ, neque ut proprie individua sive res vere singulæ dicuntur, ex prædicabilem numero exclusa intelliguntur. Denique si omnium individuorum genera perquiras quod de pluribus sane (re quidem distinctis nec sibi subordinatis) univocè, proprie, divisimque dicatur, nusquam invenias. Nomen quippe, Ioannes, prædicatur de multis, attamen res & natura illa humana singularis significata hoc nomine in una enuntiatione cæteris non communicatur in alijs, sed alia atque alia sub eodem nomine renascitur. At verò omne prædicabile aptum est de multis re distinctis, nec subordinatis, nomine & natura communicabili proprie & separatim dici. Ipsa enim ratio cuiusq; prædicabilis apta nata est dici de multis; licet nonnunquam ob defectum rei actu & re ipsa nequeat. Quot autem & quibus de causis hic defectus proveniat, ubi ad speciem perventum fuerit, commonstrabitur.

Individua collectiva, & pluraliter sumpta.

Quia

DIALECTICAE

Dici univocē Quia omne prædicabile est vox univoca, ut ex ultima vocis divisione liquet, omne certe prædicabile dicitur univocē, hoc est, vno nomine, vnoque animi conceptu ac significatione.

Generis: nomina multa. d. Genes. 1. Pro collectione multorum, qui ad vñ quiddā, & inter se quodāmodo sunt affecti, ac cognatione quadam coniuncti, ut, qui ab vno parente aut patria ortum atq; originem ducunt. 2. Pro eo, unde alicui ortus principii est, sive ab eo qui genuit sursum. 3. Pro eo, cui subiicitur species, quod solum est Dialecticum.

Genus pro specie. Generis item nomine lape Latini pro forma ac specie uti consueverunt.

Genus Dialecticū triplex. Est autem genus Dialecticum & prædicabile triplex, Summum, quod, cum nullum eo sit superius, species esse nullo modo potest, ut, substantia, quantitas, qualitas, & reliqua categoriarum capita, quæ quidem summa dicuntur, nō quod nihil habeant omnino superius, sed quod nullum habeant superius univocum & prædicamentale genus. Medium quod, cum superius atque inferius habeat, cum illo quidem collatum, formæ cum hoc generis faciem induit, ut, corpus, & omnia interiecta inter supremum genus & infimum.

Infimum, quo, cum ultimis sit proximum, nullum esse inferius potest, ut, animal, ex parte hominis, non autem bestia. Nam mas & femina, vir, mulier, & eiusmodi, sexuum sunt, & qualitatium, accidentales plane, non essentialium, ac specificæ differentiarum.

Omne superius. Denique omne superius ad suum inferius relatum, generis locum in argumentando obtinet, ut transcendētia, & ultimæ formæ.

Species seu formæ nomina e. Species quoque seu formæ nomine bifariam utimur. Pro formositate & pulcritudine, unde formosi & speciosi dicuntur. Pro eo, quod subest generi, sive de multis tantum, numero ac singulatim dūtaxat differētib; interroganti, quid est, respondēdo, dicitur. Quæ dialectica habetur.

Species pro simulatione. Accipitur etiam species pro simulatione, ut, quando dicimus quempiam præ se ferre speciem boni viri.

Prima, quæ non est alia antiquior, ut, corpus, eaque omnia, quæ sunt primis generibus proxima.

Interiecta, quæ & priorem, & posteriorem habet, ut, animal, atq; ea omnia quæ inter primam & ultimam continentur. Atq; hæc quidem dū simpliciter & re ipsa generata sunt, atq; in eodem cum generibus numero collocata, species tantum cum superioribus suis collata.

Species Dialectica triplex. Ac species quidem Dialectica triplex est, Ultima, quæ cum nulla sit posterior (est enim individuis proxima) semper illa species est, & nunquam genus: ut, leo. Atque hæc sola hoc loco definitur: utpote quæ vñ ex omnibus, prædicabilis est, & simpliciter species.

Omne inferius. Denique omne inferius ad suum superius relatum, speciei locum in argumentando obtinet: uti summa genera, & individua.

Omnis species apta dici de multis. Prædicabilis non subiicibilis, quæ prædicatur quidem de suis individuis ut species, nulli autem generi subiicitur, veluti rationale. Subiicibilis non prædicabilis, quæ subiicitur superiori generi ut species, prædicatur vero non uti species, sed genus ut, animal. Prædicabilis pariter & subiicibilis, quæ & prædicatur sicut species, & subiicitur generi, ut, homo.

Omnis species apta est quoad ipsam notionem nominis dici de multis.

Set ob defectum rei interdum actu nō possit, eo quod vñs solū habeat indi-
viduum. vt. *sol, luna, phoenix, mundus*. Nec tamen definit esse species. Neque e-
nim si nullum prius actu & re ipsa in natura rerum esset individuum alicu-
ius speciei, ipsa propterea penitus de medio tolleretur, ita vt omnino peri-
ret, quoniam vniuersalia non o iuntur, nec intereunt, sed illa generalis no-
tio, quæ est species, in mente & intelligentia perpetuo resideret. Nam infe-
riora non tollunt superiora, vt enim tollantur rationis particeps, & ratio-
nis experts, tamen substantia animata sensus compos, quod animal est, men-
te & cogitatione (si Porphyrio credimus) intelligitur. Verum sublati primis
naturis atque substantijs, testante Aristotele, nihil loci relinquitur ceteris
omnibus, speciei nimirum & generi, sanè quidem quoad videlicet esse in ac-
tu, & naturam rerum existentium, etenim genera & specie non existunt
nisi in suis singulis. Non sunt enim actu in natura rerum existentium, nisi ra-
tione suorum individuum, si enim ipsa per se existerent, eodem auctore Ar-
istotele monstra essent.

Triplici autem ra-
tione evenit, vt
species vnum solū
habeat individuū,

1. Quando tota materia speciei continetur in vno
individuo, vt in mundo.

2. Quando illud vnum individuum perpetuum est,
& per se sufficiens, vt in sole & luna.

3. Quando plura ad generationem & conservatio-
nem speciei non requiruntur, vt, in Phœnice.

Communis, Accidens nimirum separabile, & quale-
cumque, discriminē, veluti, quo tristis ab hilaris, agilis a
tardo, vir a seipso olim puero distat.

g. Differentia
qua res inter se
differunt, est
duplex,

Propria, Accidens non separabile, quo cygnus a cor-
vo candore differt. Vtraque fortuita solum discrimina-
norat, nec ad hunc locum pertinent.

Maximè propria, quæ speciei effectrix & procreatrix
recte dicitur, & vnum communium tertia numeratur,
verumque discriminē ostendit, quo species vnaquæque a
ceteris distat, vt, *ratiōis compos*.

Atque hæc diuisa est in diuidentem & efficientem, quæ duæ re ipsa vna
eandemque sunt, ratione tantum a seipsa differens. Nam respectu quidem
generis, quod diuidit, dicitur diuisiva respectu autem speciei, quā constituit
constitutiva appellatur. Verbi gratia, *ratiōis particeps*, diuisiva est animalis,
& constitutiva hominis, illud diuidens, hunc constituens.

Nec genus summum differentiam proprie constituentem, nec species vni-
tima diuidentem habet.

Rursum alia *Generalis*, vt, *sensu compos*,
distat.

1. *Specialis*, vt, *ratiōis particeps*.

Præterea *Positiva*, vt, *sensum habens, ratiōis particeps*.

2. *Privativa*, vt, *sensu carens, ratiōis expertus*, quæ in germanæ deside-
ratæ locum, plerumque sufficit.

Ad extremum differentię manus est diuidere genus, procreare & consti-
tuere speciem, eamque essentialiter distinguere ab omnibus alijs formis
quæ sub eodem genere continentur.

1. Quod vni soli speciei conuenit, sed non toti vt, Poetam,
Geometram, Musicum, Ora-orem esse, homini quidem soli,
conuenit, verum non omni.

2. Quod toti speciei conuenit, at non soli, vt bipedem
esse, homini, sed non soli.

3. Quod toti speciei, & soli conuenit, at nō semper, vt, pa-
bescere, canescere, hominibus omnibus, & soli conuenit, at
non semper, sed illud in adoleſcentia, hoc ſcis in ſenectute.

Vnicum spe-
ciei individu-
um quocumque
invenitur

Differentia
quoduplex

Diuidens
efficientis

Generalis
Specialis
Positiva
Privativa
Differentia
manus

Præ-

DIALECTICAE

Proprium
quadruplex.

Rursum qua-
druplex.

Accidens
prædicabile
Prædicamen-
tale.

Omne prædi-
cabile in præ-
dicamento.

Omne acci-
dens quod dicitur
quando sepa-
rabile,

Quomodo
differt pro-
prium ab acci-
dente non
separabili.

Proprium quadruplex
constituitur
folioli, sem-
per, convenit
quod vni
re proprium
est prædicabi-
le & est qua-
druplex.

Rursum quadruplex
constituitur
Arist. proprium
quadruplex.

i. Accidens dicitur.

Quoniam autem omne prædicabile est in prædicamento, omne accidens prædicabile scilicet prædicamentale dicitur, non contra. Nam cum novem genera, five categoriæ, seu series atque ordines accidentium, Quantitas, Qualitas, Collatio, Actio, Passio, Vbi, Quando, Situs, Habitus: quicquid horum aliquo continetur, accidens prædicamentale dici potest: at non perinde prædicabile. Quippe cum individua, accidentium prædicari, nequeant: que tamen sedem in prædicamento vendicant.

Quantumquam quædam accidentia ita subiectis inhaerent, ut inde reipsa expelli nequeant: mente tamen & cogitatione ita seiungi ac separari possint: ut integra subiecti natura, & perfecta substantia maneat. potest enim, teste Porphyrio, & corvus albus, & Aethiops intelligi mutato colore sine interitu ipsarum rerum. Neque enim si fingamus animis Aethiopem candidum, propterea desinit esse homo, aut rationis particeps, aut aptus ad ridendum. Quod & de sensu quicquid tangendi, nativo calore, facultate nutriendi, vitali operatione, pulsatione cordis, spirituum agitatione, aliisque similibus, quatenus ad ipsius speciei naturam non pertinent, quantumcumque videantur ad individui conservationem ac subsistentiam necessaria pari ratione est sentiendum. Atque hoc ipso differt proprium ab accidente non separabili, quod accidens non separabile quæcumque actu a re subiecta a velli nequit. mere tamen & cogitatione seiungi possit: non autem proprium, quod licet non sit de essentia rei ab ipsis tamen speciei essentialibus principis, generis videlicet & differentia in speciei procreata coniunctis, naturaliter necessarioque dimanet ac, profluit idemque a re subiecta divelli ac separari nullo modo queat. Inter proprium quoque & accidens hoc interest: quod proprium primo & præcipue rei universæ insit ac deinde eius individuis: accidens contra primum & præcipue competat rebus singulis, & minus principaliter deinde universis. Præterea, quod proprium totam speciem comitetur sitque æqualiter in omnibus eius individuis, quantum ad naturalem attinet facultatem licet in usu eiusdem facultatis pro varietate instrumentorum alii aliis propeliuiores, sint ad producendum actum. Neque vero minus risibilem dicimus, quæ omnia flevisse ferunt, Heraclitum: quæ ipsi cuncta ridentem Democritum.

I. Mon

1. Mors, combustio, & interitus omnis, sicuti etiam rerum ortus, nequaquam sunt accidentia, sed substantiales actus, motus videlicet, mutationesve, ac tanquam viae nimirum, seu transitus ad ipsum esse vel non esse rerum, circa quas versantur, quae reducuntur ad praedicamentum substantiae, quemadmodum accessio & decessio ad quantitatem, quoniam in his cernuntur. Alij concedentes esse accidentia respondent definitionem accidentis non intelligi de privativis, sed de positivis; vel, huiusmodi accidentia non adferre interitum subiecto inhaesionis, de quo intelligitur definitio sed denominari nis tantum. Quorum utriusque a volente facile occurritur, quatenus vis rationi primo videatur consentaneum. At mihi profecto non fit, verisimile, ut cum privationes Categorijs excluduntur, in praedicabilium numero habenda sint.

m. Omne praedicabile } *Quid est.* vt, genus & species,
responder vel ad } *Quale est.* vt, differentia, proprium &
questionem. } accidens.

Quae vero ad interrogationem } *Essentialiter;* vt, differentia,
Quale, aut } *Accidentaliter;* vt, proprium &
accidens.

Quae autem accidentaliter, aut } *Reciproce,* & necessario. vt, Proprium.
Non reciproce, neque necessario, vt accidens.

n. Proprium enim ex necessitate retro cum specie vicissim comineatur. re-
futatur quippe proprium, & male assignatum ostenditur, quod cum sua spe-
cie reciprocari nequit, hoc autem nulli aliorum praedicabilium contingit,
ut propterea refellatur, quia non convertitur. Nam etsi differentia consti-
tuta aliquando convertatur, tamen id nulla fit necessitate: Non enim ex
eo refellitur differentia, quod non convertatur.

Ad quam
questionem
respondeat
quodque
praedicabile.

Solum pro-
prium ex ne-
cessitate re-
tro comineat

CAP. III.

De Categorijs seu, Praedicamentis,

CATEGORIA, est vocum res simplices exprimentiam ordinata
quedam series.

Sunt autem } *Substantia.* *Actio*
Categoria } *Quantitas.* *Assio.* *Situs.*
numero & de. } *Qualitas.* *Vbi.* *Habitus,*
cem } *Collatio.* *Quando*

Nulla est vox sive singularis sive communis, quin in aliqua harum inven-
iri possit: modo non sit inter novem haec genera, quae his versiculis continentur.

Vox artis, & Consignificans, & Privatio, h Fictum.
1 Pars, k Deus, l Excedens, m Complexum vel n Polysemon.

Ita Categoriae haud possunt verba locari.

Categoriae
quid.
Categorico.

Novem vene-
ra eorum quae
locum non
habent in
praedicamen-
tis.
Praedicamen-
tum quot mo-
dis dicitur.

COMENT. AD CAP. III.

Praedicamentum dicitur interdum. } *Valbet vox simplex cum de re aliqua enunciat, vt,*
Animal, virtus, candidus.
Genus ipsum summum in quaque categoria, vt substan-
tia, Quantitas, Qualitas, & cetera.
Series atque ordinatio quaedam generum formarum &
individuatorum, vt classis hae tota in categoria substantiae, sub-
stantia, corpus, corpus compositum, corpus animatum, animal, ho-
mo, Socrates. Itaque hoc loco acceptum & definitum est.

Vocum inquam res simplices, exprimentium quia utrum voces ipse
simp

simplices an coniunctae sint, nihil interest, dum res modo per illas significat & simplices inveniantur.

Quatuor tantum rerum generare & ratione distincta.

Est e in Praedicamento. 2.

Rursum triplici ratione.

Vox artis.
Cap. 2.
Syncategoremata, seu
consignificabilia.
Privatio.

Ficta.

Pars.

Similitudo.

Deus.

Excedentia.

c. De eadem illa, quae posuimus, rerum genera seu categoriae, siue praedicamenta, vel classes, ac series ordine scilicet, cuiusmodi ab Aristotele, & communiter quidem a Dialecticis enumerari solent, sed quatuor tantum, videlicet, substantia, Quantitas, Qualitas, & Vbi, re pariter ac ratione omnino distincta inveniuntur. Reliqua namque in rerum relationibus magis, quam rebusmetipsis indicari debent percipiuntur.

d. Bifarium dicitur aliquid esse ¶ Per se, suaeque vi.
in Praedicamento. ¶ Ratione alterius.

Quicquid ponitur in pluribus praedicamentis omnino & simpliciter, æquivocum est. & multiplex. At non perinde si ratione alterius. Sæpe enim fit, ut aliquod nomen univocum proprie & parte in vno collocetur praedicamento, & collatione cum altero ad aliud abstrahatur.

Rursum triplici ratione est
Directe, recta nimirum serie, & praedicamentali ordine
¶ ut, genera, species, & individua.
aliquid in praedicamento, ¶ Indirecte, siue, a latere ut, differentia.
¶ Per reductionem ut motus,

e. Vox artis, quæ sic antea diximus.

f. Vocantur autem generatim Syncategoremata, seu Consignificabilia, quæ neque solidum quippiam significant, nec in oratione nisi cum alijs iuncta consistunt. Quod genus sunt, non declinatae partes fere omnes, & ex declinatis interrogativa & partitativa nomina, particularia quoque & universalis signa, & quædam etiam pronomina.

g. Privatio, cum non sit res sed absentia potius rei, ut tenebrae foramen cæcitas, ignorantia obliuio, umbra, proprie & per se in nulla est categoria potest tamē ad eam quodammodo referri, ad quæ res illa cuius est privatio.

h. Ficta, & commentitia, qualia sunt, Gorgon, Chymæra, Styx, Cerberus, Sphinx, Sideres, Cyclops, Acheron, Megæra, Lamia, & similia.

¶ Subiectiva, ut homo respectu animalis,
Essentialis, ut materia & forma totius compositi,
i. Pars ¶ Definitiva ut genus & differentia, ratione speciei,
alia dicta ¶ Potentialis ut vires & facultates animæ.
citur. ¶ Integralis, ut manus, caput, pes quamdiu in corpore inhaerent
atque ista sola ex se nihil sibi loci in praedicamentis vendicat
¶ Attamen cum suo toto in aliquo eorum semper esse intelligitur.

k. Deus, cum infinitus sit, definire non potest, quocirca nec in vna aliqua categoria comprehendi quippe cum infinitum sub finito contineri nequit. Sub praedicamento vero substantiae eiusque complexu, propterea coerceri putandus non est, quod eo etiam quæ in alijs sunt praedicamentis de ipsius essentia & natura censentur, sicuti Iustitia, misericordia, charitas & quicquid denique boni dici aut ex cogitari queat, substantia tamē omnium perfectissima iure optimo haberi debet, quippe cum omnium rerum substantiae causa existat. Atqui substantia ita considerata definitum aliquod rerum genus seu praedicamentum a reliquis distinctum & separam non constituit, sed res quædam immensa est ac infinita.

l. Excedentia vel transcendentia sic enim appellant Dialectici vocabula illa, quorum significatio incerta est & indeterminata) cuiusmodi sunt, *en* res unum aliquid, verum, bonum,

Ens bifarium consideratur: vel pro re ipsa, vel pro conceptione seu apprehensione rei.

Dividitur quadrifariam; primo, per se, & per accidens, secundo rei, & rationis, tertio per actum, & potentiam quarto in decem categorias.

Ens simpliciter, dicitur substantia, secundum quid vero, accidens. *Fr de illis*

illis analogice predicatur. Relationes nuda, privationes, negationes, & non entia, dicuntur tamen entia rationis tantum.

m. *Complexum*, ut homo iustus, equus niger, quæ non sub vn oaliquo, sed in diversis continentur predicamentis, & propterea significationem non simplicem, sed coniunctam habent, verum si voces tantum sint coniunctæ, res autem sub illis comprehensæ simplices, ut, corpus animatum, animal ratione ac mente prædicum, sicut pro hominis genere apud Porphyrium ponitur, & id genus alia, quibus propriorum nominum simplicium penuria laborantes vitur, non debent à prædicamentis videri alienæ.

De his, & similibus existit questio sub dictis illis, sintne voces simplices, an vero coniunctæ. Nam corpus quidem animatum videtur non esse simplex, sicut nec animal ratione prædicum, cum sint definitiones, omnis autem definitio sit oratio. Contra, videntur plane voces esse simplices: quoniam sunt genera, illud animalis: hoc, si Porphyrium in hac re Platonice sequimur, hominis.

Ad hunc nodum dissoluendum intelligendum est: quod cum formis nomina delunt, aut differentia materialiter, sive subiective, seu suppositivè, ut Dialectici loquuntur, consideratæ suppleant earum locum, aut genera simul & differentia. Ac tum quidem formæ ipsæ, & definitiones formarum, non solum re, quod semper sit, verum etiam voce conveniunt; differunt tamen rationem nam si utraque dicti seorsum in sua natura propria consideretur (sicut necesse est in definitione, ubi altera generis tanquam materia, altera differentia quasi formæ vim locumque obtraherunt vox coniuncta si autem coniunctum in eodem tertio ex illis procreato spectentur erunt vox simplex re & significatione. Nam licet sint duo seorsum considerata, diversa significantia: coniuncti tamen vnum, idemque tertium ex illis procreatum denotant. Quod cum nomine vacet, per ipsa ob delectum proprii nominis exprimitur, corpus itaque, & animatum, ut sint genus & differentia, quamvis res ipsa idem sint quod corpus animatum, species corporis, ratione tamen tantum differunt quantum definitio, & res definita differre queant. Idem sentiendum est de corpore composito, de corpore simplici, de corpore inanimato; de animali rationis particeps apud Porphyrium, & de omnibus denique eiusdem generis passim occurrentibus.

n. *Polysemon*, quod est variegatæ, ancipitis, multiplicisque significationis; complectitur homonyma, sive æquivoca, quæ vocantur, omnia: quæ prius quidam atque arguit sane, distinguenda sunt, quam in categoriis collocetur. His si quis forte individua addenda propterea contendat, quod sint infinita; incertum quidem nobis eorum numerum esse, dandum censeo: infinitum vero, nequaquam: quoniam natura non patitur infinitum. Neque vero, si potestate & successione essent infinita, magis deberent à prædicamentis censeri aliena, quam lineæ, aut numerus: quorum illa, in infinitum dividatur; hic, in immensum creascit & augeatur.

CAP. v. De Substantia.

Substantia, est res^b per se consistens, accidentibus subiecta. ut homo.

^c Singula, quæ vocantur Prima, ut, substantiarum individua.

Substantia, velut, Petrus, Iohannes, &c.

^d Universæ, quæ secundæ appellantur, ut, singularum species, & genera: velut, homo, animal corpus, &c.

1. Nulla substantia est in subiecto.

2. Nulla est ei contraria.

3. Non admittit magis & minus.

4. Sola autem vim habet ex se suscipiendi accidentia.

Complexum

Questio

Solutio.

Polytemon

Individa
non sunt infinita.

Substantia

Prima.

Secunda.

Proprietates

Substantia

<i>Substantia,</i>	<i>1 Incorporea,</i>
<i>Corporea,</i>	<i>Corpus,</i>
<i>o Compositum,</i>	<i>2 Simplex,</i>
<i>Animatum,</i>	<i>Corpus compositum,</i>
<i>Sensum habens,</i>	<i>n Inanimatum,</i>
<i>Rationis particeps,</i>	<i>Corpus animatum.</i>
<i>Socrates,</i>	<i>Sensu carens,</i>
	<i>Animal,</i>
	<i>Rationis expert.</i>
	<i>Homo,</i>
	<i>Plato, et singuli homines.</i>
	<i>Socrates,</i>

Comment. ad Cap. v.

Summa genera
ra, proprie
non defini.

Substantia
nomen du-
plex.
Differentia
in eadem ca-
tegoria cum
specie pro-
creata.
Substantiaru
differentia.

Substantia
prima.

Substantia
Secunda.

Inesse 8. mo-
dis.

ETSI summa ipsa genera, germana ac propria definitione nulla sepi-
queant, suis tamen quibusdam cancellis circumscribi possint.
a. Substantia no. Stricto consideratur, ut huic vni conveniat Categoriz.
men, quandoque Latius, ut ad cuiusq; rei naturam atq; essentiam se extendat.
b. Substantia per se, id est, vi sua consistit: ipsa enim se nulla alia re nisi
sustentat.
Cuiusque rei vera ac propria differentia in ea est categoria collocanda,
in qua res ipsa cuius est differentia.
Ac substantiarum quidem differentia seorsum in sua natura simplici co-
siderata, sunt substantia, ut vocantur, incompleta, & per se in predicamen-
to substantia. Quatenus autem in rebus ex ipsis velut formis apte & idonee
materie debito modo coniunctis, compositis ac procreatis spectantur, sunt
substantiarum partes constitutivae ac principales: atque ad hanc classem si-
cut partes, in tota re concreta referenda. Hae autem de veris & propriissi-
me dictis differentiis, quae attribuunt aliquid, conferuntque ad rem consti-
tuendam; & positivae vocitantur; quales sunt, *sensum habens*; *rationis parti-*
iceps, Non autem de iis, quae a rebus ipsis, quas designant, aliquid amotum, a-
lienum, & quasi denegatum indicant; ac privativae vulgo appellantur, cuius-
modi sunt, *sensu carens*, *rationis expert*. Quae cum non tam rem aliquam, quam
rei alicuius abentiam, ablationem, separationemve denotant, in nulla reru
serie ferè reponuntur, dicta intelliguntur.
c. Substantia singula, dicuntur prima non naturae ordine, sed ratione &
sententia nostra, quia primo sese nobis cognoscendas offerunt, viamque
mentis per sensus aperiant.
d. Universae autem, dicuntur secunda, eo quod secundo quasi loco vi in-
telligentiae ex ipsis singulis colliguntur, nihil est enim in intellectu, quod non
aliqua via ac ratione ad ipsum sit per sensus profectum.

Pars in toto.
Tota in partibus.
In genere species.
Genus in specie.
Forma in materia.
Effectus in causa efficiente.
Effectus in causa finali.
Contentum in continente, sive loco, sive vale, &c.
Hoc disticho insignitis.
In his pars, totum, species, genus, & sua forma.
Res, effectus sine, efficienti, loco, locatum.

Subie-
aliud

1. Su-
mater

Vol

Vel in tempore (vt quod mensuratur, definitur, & circumscribitur tempo-
re) addito, nouem, sic

*Infans pars, totum species, genus, efficiente,
Fine loco subiecto, ac certum tempore, scriptum.*

Inesse enim in subiecto, subintelle in materia hoc loco quodammodo
comprehenditur. Quæ duo licet non nunquam confundantur, tamen
inter se differre, à doctis dignoscantur. In subiecto autem proprie cum Ari-
stotele id esse dico, quod in re aliqua inest, non tanquam pars nec ab ea se-
iunctum separatumque consistere queat.

Forma substantialis interdum dicitur esse in subiecto, quod fit in materia
quæ subiectum appellatur. In materia autem propterea dicitur, quod ipsam
informet, & tanquam pars altera in se nova procreanda ei adiungatur, eius
quippe aduentu ac beneficio, & res quæque gignitur, & integra conserva-
tur. Quod nulli accidentium tribuatur.

f. Nihil est substantiæ contrarium, quoad eius essentiam, licet qualitati a-
licui ei inherenti contrarium nonnunquam inueniatur. Vt in igne & aqua
est videre, quorum qualitates inter se aduersantur. At vero substantia, cum
vna sit, eademque numero, vim habet accipiendi contraria. Quod vero A-
ristoteles dicat, in quolibet genere vnam esse contrarietatem, & principia
rerum naturalium esse contraria, intelligendum est.

1. Primo, pro repugnantiâ duarum differentiâ diuidentium
aliquod genus, & sic in quolibet genere est contrarietas.
2. Secundo, pro repugnantia habitus & privationis, ut
que isto quidem modo principia naturalia, nempe for-
ma & privatio (nam materiæ nihil est contrarium) à
3. Tercio proprie, pro repugnantia duarum formarum
simul se non admittentium in eodem subiecto. vt, calor
& frigus, albor & nigror.

g. Substantia, alia alia magis ac minus substantiæ nom. en obtinet, quia
alia alia pluribus substat, sed nulla substantia secundum idiplum, quod su-
apte natura est, aut magis aut minus sibi vindicat. Nihil enim essentia ho-
minis addi potest, vt magis homo sit, nihil demi, vt hominis nomen amitta-
tur. Vna substantia est maior alia propter maiorem in ipsa quantitatem, sed
non est magis substantia, quia ipsa essentia omnibus æque communica-
tur.

h. Præter substantiam videntur aliqua fulcire posse accidentia, velut su-
perficie colores, qui in ipsa dicuntur esse tanquam in subiecto. Verum non
ex se, suaque vi, vt subiectum quoddam, ac principale, cum ipsa quoque innitan-
tur alteri, nempe substantiæ, sine qua nequeunt consistere. Etenim,

Subiectum quod, seu principale, siue vltimū, vel vltimatū,
quale sola est substantia, cui ipsa accidentia verè insunt.

Subiectum quo, seu minus principale, siue non vltimum,
vel non vltimatū, vt magnitudo sine cuius interuentu, prin-
cipali illi subiecto, ea præsertim quæ corpori adiacent, inesse
se non possunt. Neque enim quicquam album vel nigrum
sine vlla magnitudine esse potest. Non quod accidens per
se ipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia vnum ac-
cidens inhaeret substantiæ mediante alio accidente, vt col-
lor corpori, mediante superficie, vnde superficies dicitur
etiam subiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur
etiam subiectum virtutis.

i. Substantia incorporea, seu corporis expert, ea censetur, quæ ab omni
materiæ concrectione est immunis, vt, spiritus, angelus, animus corpore
incorporea.

Inesse 9. mo-
dis

Inesse in sub-
iecto sub in-
esse in mate-
ria.

Inesse in subie-

cto quodam-

modo sub-

stantialis

quomodo in

subiecto

Nihil quodam

modo contrari-

Contrarietas

3

Subiectum

duplex.

Substantia

incorporea

DIALECTICÆ

Corpus simplex.

Solutus, & quæ sunt generis eiusdem!

k. Corpus simplex est, quod ex elementis non constat, ut ipsa quatuor elementa, terra, aqua, aer, ignis; Orbes caelestes undecim, Spæra lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iovis, Saturni, firmamenti, cæli Chrytallini, primi mobilis, cæli Empyreï, & sidera, quæ cælo sunt infixa omnia.

Concretum Animatum.

l. Concretum, quod est ex elementis constatum.

m. Animatum corpus, seu vitale dicitur, quod vim habet in se qua alatur, & crescat.

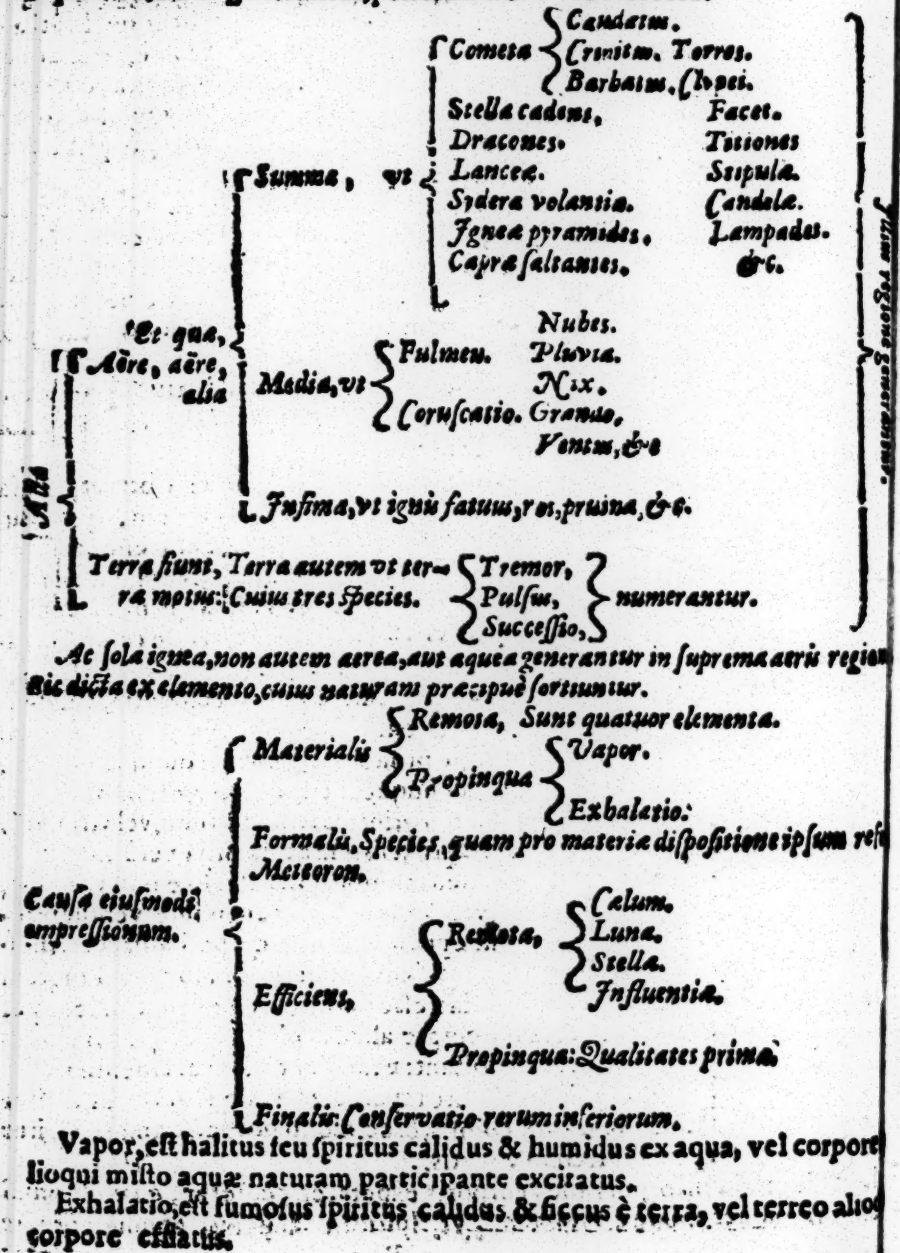
Inanimatum.

n. Inanimatum verò, quod aliunde accretionem acquirit.

Corpus imperfectum.

o. Corpus imperfectè mixtum proprium est obiectum Meteorologiæ. Quæ licet secundum nominis æτυμολογίαν, ac notationem vocabuli, consideratio sit eorum quæ sublimè fiunt; attamen quæ in ipsis etiam terræ vniuersusque visceribus generantur, pericrutatur. vnde Meteora.

Meteorologia quid.

Causa.

Causa eiusmodi impressionum.

Vapor.

Exhalatio.

Cometæ.

Cometa est exhalatio copiosa in summa aeris regione incensa alijsque
exhalationibus usque subiectis continenter nutrita.

Cometa.

Stella cadens, est exhalatio in summa quoque regione incensa, quae de
orsum vi frigoris depulsa, stellae nobis cadentis representat imaginem.

Stella cadens.

Tonitru, est sonus ex nubis laterum cum spiritu intus incluto tumultuan-
te confictu, aut laterum eiusdem disruptura effectus.

Tonitru.

Fulmē est, quod ex exhalatione mediae regionis in nubem inclusa, ibique
incensa nubium confictu concussum, expressumque emititur.

Fulmen.

Coruscatio seu fulgetrum, est exhalatio inflammata leniter e nube cie-
ns.

Coruscatio.

Nubes, est halitus vaporosus in aquam facile mutabilis.

Nubes.

Nebula dicitur, quod ex nube in aquam concreta superfluit.

Nebula.

Pluvia, est aqua de nube concreta decursum effluxio. Quae silenter deci-
dat, imber, sin procellosē, nimbus vocatur.

Pluvia.

Nix, est nubes, quae antequam in aquam resolvatur, vi frigoris mediae
regionis contrahitur.

Nix.

Grando, est nubes in aquam iam conversa, quae paulatim cadendo, vio-
lencia frigoris congelatur.

Grando.

Ventus, est exhalatio calida & sicca nequaquam inflammata quae a frigo-
re mediae regionis inferius dispulsa circum terram volutatur.

Ventus.

Ecnephias, est ventus violentus ac procellosus.

Ecnephias.

Typhon, est ventus orbis, cuius pars una alteram impulsura insequi-
tur.

Typhon.

Ignis fatuus, est exhalatio crassior incensa, a frigore mediae regionis ad
ima repulsa.

Ignis fatuus.

Ros, est vapor ad infimam aeris regionem sublatus, ibique vi frigoris no-
cturni in aquam coactus.

Ros.

Pruina, est etiam vapor ad infimam quoque aeris regionem subiectus,
ibi; vi frigoris nocturni antequam in aquam concreseat congelatus.

Pruina.

Terrae motus, est agitatio terrae, ab exhalatione intus inclusa exitum que-
rente concitata.

Terraemotus.

Fons, est aqua ex visceribus terrae proxime scaturiens.

Fons.

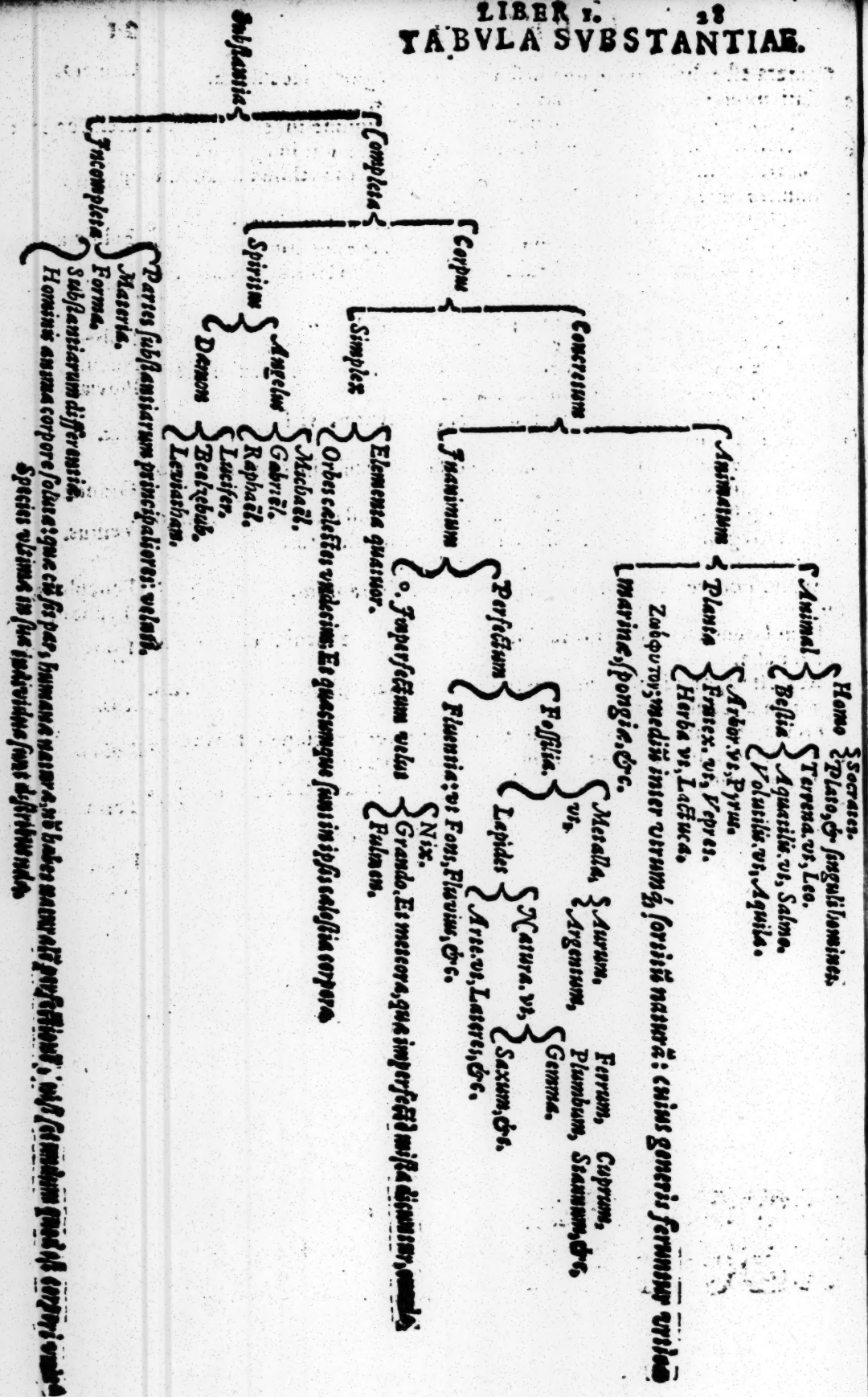
Fluvius aqua est, ex visceribus etiam terrae, sed longius produens.

Fluvius.

TA.

LIBER I. 38
TABVLA SVBSTANTIAE.

LIBER. I.

CAP. VI.

De quantitate.

QUANTITAS est, secundum quam, quot, quantumve dicimus, ut, quinque. **Quantitas**

linea.
Bipar.
sis est. } b Continuada.
 } c. Deiuncta.

b. Continuada est, cuius partes d. communi termino copulatae, coniunctae sunt. c. Continuada, coherentes.

Eius quinque sunt formae, }
Linea.
Superficies.
Corpus.
Tempus.
Locus.

a. Communis autem terminus, }
Linea.
Superficies.
Corporis.
Temporis.
Loci. } e. }
Punctum.
Linea.
Superficies.
Numerus, instans.
Superficies.

a. Punctum, est quiddam individuum, quo longitudinem dividimus.

Punctum.

Linea est magnitudo, quae in sola longitudine cernitur.

Linea.

Superficies est magnitudo, quae in longitudine & latitudine spectatur, omnis

Superficies.

expers crassitudinis.

b. Corpus est magnitudo, quae in longitudinem, latitudinem & crassitudinem com-

Corpus.

plectitur.

c. Tempus, est primus motus per successionem numerus.

Tempus.

d. Locus, est spatium concava extremitate corporis, a se circum ambiens definitum.

Locus.

e. Quantitas deiuncta est, cuius partes nullo communi termino coniunguntur; Sed

Quantitas

discretae sunt, ac separatae.

Huius duae } Numerus.

Quantitas

sunt species: } Oratio.

Numerus.

i. Numerus, est unitatum multitudo.

Oratio.

k. Oratio, est syllabarum, dictionumque longitudine ac brevitate unitatarum multitudo.

Proprietates.

1. Nulla quantitas habet contrarium.

Proprietates.

2. Nec in intentionem suscipit, nec remissionem.

3. Es autem maxime proprium est, res ex ea aequales dici, vel in aequales partes, vel

imparates.

Continuada,

Quantitas,

Deiuncta.

Permanens,

Continuada,

Mobilis.

Superficies,

Permanens,

Linea, &c.

Concava,

Superficies,

Convexa, &c.

Hae,

Concava,

Illa, &c.

Comment. ad Cap. VI.

Alia qu anti-
tatis definitio

Continuatio
quantitatum.

Terminus
communis.

Termini non
sunt partes
quantitatis.
Arist. Phys. I. 3
c. 1. li. 4. c. 13.
li. 6. c. 1. De
ortu & interi-
tu li. 1. cap. 2.
De calori. li. 1.
cap. 1.

Terminus di-
citur initium
& finis que
ratione.

Definitur interdum quantitas, forma accidentalis, qua quicque dividitur. Cum autem dicimus, qua quicque dividitur, intelligimus divisionem, qua totum integrale in suas partes secatur: quam quidem realem vocant, non qua totum uniuersale in sua inferiora diducitur, quae logica dicitur. Omnis autem eiusmodi divisio fit vel secundum magnitudinem, id est, continuatam, seu coniunctam & coherentem quantitatem: vel multitudinem, hoc est, discretam, seu disiectam, & separatam. Nam ut continuata quantitas in tribus illis magnitudinis dimensionibus; longitudine, latitudine, & crassitudine continetur ita discreta in multitudine comprehenditur. Quod si secundum magnitudinem divisio fiat, praesertim in ijs, quae positionem & situm partium habent, proprii quidem partitiō: sin vero secundum multitudinem, enumeratio recte nominetur.

b. Quantitates dicuntur continuari, vel per connexionem partium; vel linea: extremita, corpus & locus; vel per successionem, ut, tempus & Numeri vero & orationem, quoniam non continuantur neque connexionem, neque successionem, sed ordinem quendam partium, quo prior haec, illa posterior sit, habere dicimus.

d. Terminus dicitur communis, qui duo connectit, quorum unus extremum est, initiumque alterius. e. In omni quantitate continuata duo sunt actus termini principium videlicet, & finis: doctore vero, infiniti, quoniam in infinitis vicibus dividatur. Neque vero quantitates istae coniunctae constantur, & coagmentantur ex his terminis: neque, dividi possunt ipsos: neque sunt termini illi partes istarum quantitatum, sed accidentia tantum. Nam punctum non est pars lineae, nec linea extremitatis, nec extremitas corporis, neque linea componitur ex punctis, neque superficies ex lineis, neque corpus ex superficiebus: neque sane linea dividitur in puncta, sed per puncta, in alias lineas semper, neque semper superficies in lineas, sed per lineas in alias superficies semper: neque propterea quod profecto corpus in superficies, sed per superficies in alia corpora semper, etenim in omni linea sunt infinitae lineae potentia, & in omni extremitate infinitae extremitates, & in omni corpore, infinita corpora, nunquam enim dividendo pervenitur vel ad minimam lineam, vel ad minimam extremitatem, vel ad minimum corpus. Omnis quippe quantitas continuata est divisibilis semper indivisibilia, vnde nunquam invenitur minimum. Terminus igitur, dicitur initium, & extremum alicuius quantitatis, non quod sit pars, aut aliquid eius verum initium dicitur, quod ibi quantitas incipiat, extremum, quod ibi desinat. Quamvis autem punctum non sit quantitas, nec pars quantitatis alicuius, ad hanc tamen categoriam refertur, quod sit terminus lineae: Nec solum punctum, verum omnis terminus indivisibilis est, vel simpliciter, sic ut nullo modo dividi possit, vel ut punctum, instans &c: vel secundum quid, quod licet aliquo modo dividi possit: attamen non potest dividi secundum eam dimensionem, qua est terminus. v.g. linea est terminus superficiei, nec potest dividi secundum latitudinem, cuius est terminus, similiter superficies, corporis secundum crassitudinem.

Corporis
nomine tri-
fariam vi-
sum;

Primo, pro altera parte rei animatae. ut quando dicitur
hominem constare ex animo & corpore.

Secundo, pro genere animalis. Arque hoc duobus modis ac-
ceptum spectat a substantiam,

Tertio, pro tria dimensione, scilicet longitudine, latitudine
& crassitudine; atque ita ad hunc locum pertinet; & est plane
Mathematicum, in quo sola spectatur magnitudo ab omni
materia abstracta: id quod fieri cogitatione tantum potest
quomodo lineam capere latitudine, & superficiem crassitu-
dine (quod respiciet nequit) intelligimus,

g. Quant

Quamquam & tempore motum, & motu etiam tempus mensuramus hoc tamen loco tempus consideratur, non ut mensurat sed ut mensuratur. Ideoque non numerus numerans, & discretum; sed numerus numeratus, & continuum habetur. Cuius parte licet nullæ maneat atque successione sunt; quod ad temporis naturam constituendam sufficit.

DE LOCO,

De loco.

H. DIFFICILE quidem explicari est, quid sit locus: superficiesne corporis ambientis, ut Aristoteles ponit; an vero spacium corpore occupatum ut Philoponus contendit. utrumque sane probabiliter dicitur, sed miras difficultates habet. Nam si concavam superficiem, cum Aristotele dixerimus: certe cum loco conveniat corpore occupari a quo repleti, nec ullam partem corporatam expertem sui, sed unicuique prorsus, tanquam mensuræ eius, undique adæquari, imo ipsum vere ac proprie, loquendo in se penitus insidens continere, eoque manente, non dimovere nec a vacuo aliter quam presentia corporis distinguere, denique ut ipsum mutans transeat cillantiam eadem profecto omnia pari quoque ratione & superficiem convenire oportet. Quod tamen minime fieri, inde apparet. Primum quoniam in superficie crassitudine carente corpus trinitatem habens dimensionem in esse quidem ac contineri nequit. Nam iuxta locati crassitudinem necesse est esse profundum locum, quippe qui totum contentum, ut in se est, mensurare, omnique ex parte adæquare debet. Deinde quod ipsa universitas, orbisque cælestis extremus, quamvis nullam habeant concavam superficiem circumdantem, sunt tamen in loco: quippe quæ & corpora sunt & localiter (quod absque loco fieri nequit) moveri dignoscuntur. Tum, quia superficies concava, corpore contento, fixa ac stabili permanente, seque transfertur alio ad motum corporis circumeuntis, cui, ut accidens in subiecto inheret, nam moto subiecto moventur simul & ea quæ in ipso insunt accidentia. Præterea quia non suspicamur, vacuum, esse superficiem. Nam cum re ipsa non sit, sed cogitatio: tantum fingitur, volentes mente comprehendere, quid esset vacuum, effingimus nobis non superficiem quidem, sed capacita-tem quandam ab omni corpore desertam, nudam, destitutam, quæ putamus vacuum. Postremo, quoniam mutando superficiem nullus sit progressus, nulla intercapedo, aut transitio distantia, Nam cum extremitates illæ, altæ, crassæ, seu profundæ non existant, indivisibiles plane sunt secundum illam dimensionem, & quantumcumque cumulentur, nihil inde accrescit intervalli, quemadmodum ex punctis infinitis vicibus coagmentatis nulla producit quantitas, quod tamen de loco dici propter gravissima incommoda absurdum foret, non est igitur superficies locus. Hæc est sexcenta eiusmodi incommoda eorum qui locum ponunt superficiem, sequuntur opinionem. Nec altera Philoponi (quamvis plurimas evitet) opinio, suis omnino difficultatibus caret, duplici quippe ratione impugnatur. Una, quod si intervallum esset locus loca essent infinita. Nam cum singulæ partes aquæ, exempli gratia, quæ est in vase, penetrarentur ab illo intervallo & sine partibus infinita, singulæ vicissim penetrabunt, & habebunt sua loca infinita, quæ erant partes intervalli infinitæ. Altera, si intervallum esset locus, locus per se moveretur ad locum, & loci esset locus, imo plura essent eiusmodi loca & loca simul. Quia dum aggregatum ex vase & aqua movebitur loco, movebitur etiam illud intervallum, & recipietur in alium locum, & alud intervallum, atque ita loci erit locus. Ad quarum priorem responderi potest, non fieri eiusmodi partium utriusque penetrationem mutuam qua corpora infinita. hæcque procreentur, sed partes omnes in suo toto continuatas, & unitas ita permanere, ut unum corpus unicum occupet locum. Talis enim penetratio id demum efficeret, si utriusque dimensiones

Aristotelis opinio.

Opinio Philoponi.

corporeæ essent. Nunc autem dimensiones loci non sunt corporeæ, reales Physicæ: verum intentionales, notionales, intellectuales mathematicæ: talem nullum operantur effectum. Id quod in dimensionibus longitudinis & latitudinis, quæ simul esse, (seque) mutuo penetrare possunt, perspicuum est. Quemadmodum in superficiei concava corporis continentis, & convexæ contenti, quæ semper simul promiscuè consistunt, est videre. Ad posteriorem vero, nequaquam ex eo quod locus ponatur intervallum, sequi, locum per se ad locum moveri, aut plura eiusdem loca æqualia simul existere. Motus veri autem intervallum ad motum corporis ambentis, ac loci denique locum esse: perinde se in superficie, & intervallo habent: neque hoc magis quam illam oppugnant. Etenim angustiora loca, siue superficies, siue intervalla, amplioribus obsideri, omniaque ambitu & complexu universi (suo tamen quicque modo) coerceri, consentaneum est. Ac spatium quidem hoc seu intervallum, capacitasve, siue intercapedo, extensio quædam est quantitatis propriæ: ita eam sequens quemadmodum motum tempus consequitur. Sic enim in quantitate successiva se habet tempus ad motum, ipsum mensurans: ita in permanente quantitate se habet et spatium ad ipsam quantitatem: à qua, utrum realiter, formaliter, an ratione distinguatur, non magis opere refert: quidlibet enim probabile est, nec quid probabilius, verisimiliter dicatur, est hic nobis constitutus ad disputandum locus. Eademque plane difficultas invenitur in tempore & motu. Non est autem separatim ut Philoponus ponebat, sed in rebus ipsis, tanquam accidens, inherens in subiecto.

Spacium quid

Conciliario dictorum.

Locus duplex,

Locus proprie consideratus,

Locus duplex.

Locus triplex.

Locus duplex

In loco duo.

Ad hæc, quæ hætenus, concilianda; distinctione opus est: quam constitimus ad hunc modum.

Fictus, utpote extra cælum, vel in vacuo.

Locus alius est

Verus isque duplex, vel

Intrinsicus nempe spatium corpore occupatum, speculatione Mathematica
Extrinsicus: concava scilicet, superficies corporis alterius eam complectentis; consideratione Physica.

Atqui vero locus propriissimè consideratus utrumque respicit & spatium videlicet, & extremitatem. Propterea definimus. spatium, extremitate definitum quod intelligendum est, quoad eius fieri potest: hoc est, donec perveniatur, ad supremam & ultimam sparam quæ non habet exterius corpus, aut ambientem superficiem. Idque eo animo, ac libentius, fecimus, quod utramque opinionem quodammodo, sequuntur Mathematici tamen magis in quantitatis prædicamento, uti par erat, quam Physici esse voluerimus. Neque de mente Aristotelis dubitari potest: cum & locum identè enumeret speciem continuatæ quantitatis, eiusque terminum constituat superficiem: quin diuerse loquendo, variè intueatur, seu ratione divisionis ac mensuræ: seu alio quovis modo.

Iterum locus proprius unius corporis, alius est, Communis, complurium.

Rursum alius Naturalis quem natura designat,

Spontaneus qui suapte petitur.

Violentus: in quem quid vi trahitur.

Postremo alius Partialis in quo res esse dicitur respectu suæ partis, ut, cum homines dicuntur esse in terra vel cæto, quod pedibus solū ranguntur. Totalis in quo quid inest secundum se totum, ut pisces in aqua, undique circumfunditur.

In loco item dicitur aliquid vel

Per se, ut, corpus.

Ratione alterius, ut, anima: & quæ in subiectis insunt accidentia.

Adhuc

Adhuc, vel { Circumscriptivè, vt, corpora.
Definitivè vt, spiritus,
Repletiivè, vt, Deus.

Denique, sex sunt loci differentiz. Supra Dextra. Ante.
Infra. Sinistra. Post.

Atque hæc de Loco.

Vacuum est spacium non repletum corpore, aptum tamen repleri.

Vacuum dicitur { Non occupatum denso & concreto aliquo corpore vtpote
vas effuso omni liquore, aereq; solo repletum, Ac tale vacuum plex
facile invenitur.

inter- { Nullo omnino corpore, neq; crasso, neque tenui repletum.
dum { Quale quidem natura non pariter qua ita comparatum est, vt scilicet
per corpora subtiliora cedant, succedantque spissioribus.

Infinum est, cui semper aliquid addi, vel demere possit, aut, cui semper accessio, decessiove fiat.

Bitariam consideratur, vel { Negativè: quod nullo modo finiri possit.
Privativè: quod non finitur.

Infinitas autem, { Addendo tantum, vt in multitudine,
seu infinitio cer- { Adimendo tantum, vt in magnitudine, stabili ac perm-
nitur, vel. { nente,
Vtroque pariter: vt labentibus & fluxis: veluti tempore,
& motu.

Et quoniam infinitum partim est, partim non est: in ratione rerum, potest esse, haud actu, dicitur.

Vt magnitudo itaque perpetuo minui, ita multitudo semper augeri potest, hic maximum, illic minimum ignoramus. At vero magnitudo maxima, est supremus orbis celestis, multitudo minima, binarius numerus.

Tempus aurem & Motus, vtroque (vt diximus) modo sunt infinita.

i. Nume { Numerans, quo res nimirum quasq; numeramus, vt quinque,
rus alius { decem, centum, qui unus Quantitatis complexu coercetur,
dicitur. { Numeratus, Res quæq; vid. numerata, vt duo homines, tres
lineæ. 4. virtutes, quinq; filij, &c. qui per omnia prædicamenta
diffunditur.

Simplex Cardinalis, vt, tria, quatuor, quinque, &c.

Distributivus, vt, bini, terni, quaterni, &c.

Iterum { Ordinalis, vt, primus, secundus, tertius, quartus, &c.

alius. { collatus { Multiplicativus, vt, simplex, duplex, triplex, quadru-
plex &c.

Figuratus, vt, trigonus, retriagonus, &c.

Rursum { Par, qui in duas æquales partes consumatur, vt, duo, quatuor, sex
alius { octo.

Impar, qui in duas partes æquales nequaquam consumatur, vt, tria, quinque, septem, novem.

Mente cogitata, quæ cum dispositio quædam intellectus si, ad primam qualitatis speciem refertur.

Voce { Quatenus syllaba breui longaq; quæ diversas habent
temporum mensuras, ponderatur est Quantitas.

Oratio { prolata { k. Quatenus autem censui passionem insert, intertia
Qualitatis, specie collocatur.

Scripta autem { Si caracterum formationem ac figurationem
spectemus: in quarta speciei qualitatis
reponitur.

Si vero chartam ipsam, & atramentum con-
sideremus erit substantia.

In loco trip.

Loci differen-
tir.

Vacuum
quid.

Vacuum du-

Infinum
quid.

Bitariam co-
sideratur.

Infinitas qui-
bus cernitur.

Magnitudo,
Multitudo,

Tempus

Motus

Numerus.

Iterum tri-
plex.

Rursum du-
plex.

Oratio tri-
plex.

Magnum & parvum.
Oratio vera & falsa.

Veritas & falsitas quibus insunt.
Maior quantitas non est magis quantitas.

Huc relata.

Magnitudines.
Pondera.
Mensurae.

Numeri.

1 Magnum & parvum, multum & paucum, non sunt contraria, sed collata. Neque nox & dies, sed privantia.

Oratio orationi non adversatur, sed veritas & falsitas, quae oratione caplicantur, mutuo adversantur; Si enim vera ac falsa oratio, quatenus orationes sunt, essent contrariae: eadem profecto oratio, sine ulla sui mutatione si bi esset contraria: cum eadem permanens, nunc vera nunc falsa sit, propter res ei subiectae se habent. Hoc quo melius intelligatur, sciendum est,

Veritatem & falsitatem esse in intellectu, ut in subiecto.
& falsitas. } Rebus orationi subiectis, ut in causa.
tem esse in } Oratione, ut in signo tantum.

m. Una quantitas est maior quantitas alia, sed non magis, ut de substantia dictum est, quia quantitatis naturam singulae quantitates aequaliter participant, quamvis ex accidente linea una magis minusve longa aut brevior quam alia dicatur, nimirum quod magis vel minus extendatur, non quod longior sit magis linea quam brevior, aut contra.

Referuntur ad hunc ordinem omnia magnitudinis, numerorum, ponderum, & mensurarum nomina.

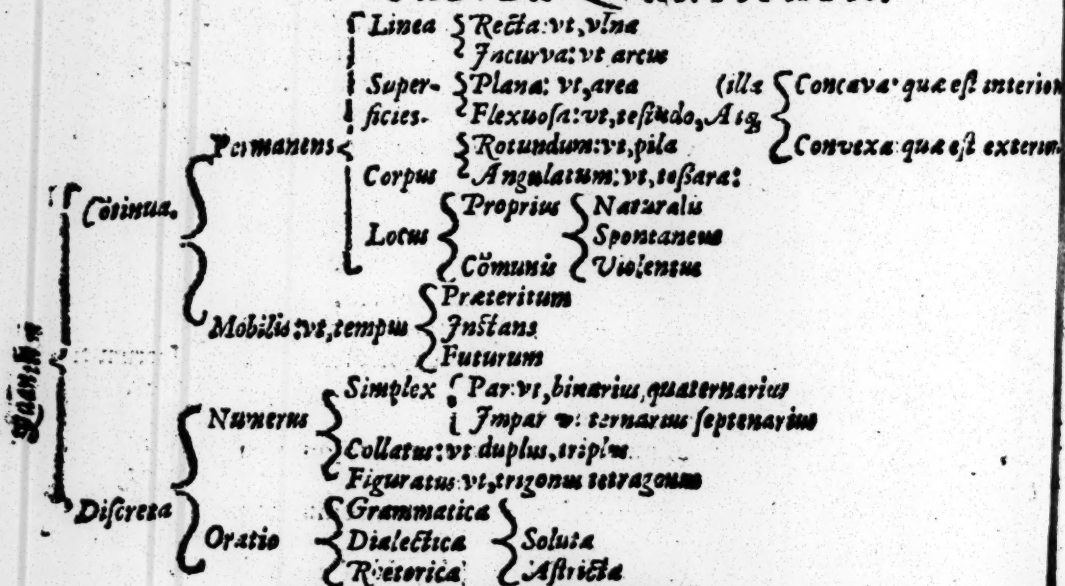
Magnitudinis, ut, longitudo, latitudo, crassitudo, altitudo, cubitum, vna, passus, studium, milliaria & similia.

Ponderum, ut quadrans, mina, pondus, talentum, & eiusmodi:

Mensurarum, ut, hemina, sextarius, amphora, modius & quae sunt de genere eodem.

Numerorum, ut, quinque, sex, decem, viginti, triginta, quadraginta, centum, sexcenta, mille, decem millia, & quae sunt generis eiusdem.

TABULA QUANTITATIS.

Species ultime in individua secantur.

Dicitur aliquid biforiam quantum vel

Per se: ut ipsa quantitas, Linea quippe & quantitas est, & quanta atque hoc quantitati peculiare est, ut de suis formis tam in concreto quam abstracto prædicetur, cuius ratio hæc redditur, quod ipsa illis idem tribuit quod suo subiecto; constare videlicet partibus integralibus. unde sicut verè dicitur lignum quantum ita & linea, neque hic quantum est concretum accidentale, sed essentialis: cum illa sit essentialis prædicatio; Linea quanta; sicuti ista; Linea est quantitas, diciturque synonymos quoad rem, synonymos vero quoad modum tantum.

Per accidens, ut ipsum quantitatis subiectum, v.g. homo, lignum, & eiusmodi, quæ a quantitate quanta nominantur.

Quali
notat q
doque

LIBER. I.

CAP. VII.

De Qualitate.

Qualitas, est forma accidentalis, ex qua res qualis nominatur, ut a fortitudine. ne. fortis.

Qualitas quid.

Eius quatuor sunt species. { **Habitus.**
{ **Potentia.**
{ **Qualitas patibilis.**
{ **Forma.**

{ cui attribuitur. { **Affectio.**
Impotentia.
Perturbatio.
Figura.

Eius species.

Habitus. est qualitas constans, atque perfecta, non natura data, sed vel agendi consuetudine & exercitatione longa comparata, aut divinitus infusa, ut scientia virtus.

Affectio. est dispositio siue inclinatio ad id, ex quo habitus nascatur, ut studium, aviditas, desiderium discendi aut agendi aliquid.

Potentia. est facultas quedam natura ingenita, vel divinitus accepta, qua quid melius possumus, ut ingenium memoria, sensus, bona valetudo, robur, docilitas.

Impotentia. est quedam imbecillitas, qua quid minus efficere valeamus, ut tarditas ingenii, stupor sensuum, hesitancia lingua, indocilitas, infirma valetudo.

Qualitas patibilis. est stabilis ac permanens, in sensui subiecta, ut candor, dulcedo, calor, sonus, frigus.

Perturbatio. est subita animi vel corporis commotio, ut pallor ex metu, rubor ex pudore, natus, letitias, cupiditas, aegritudo, metus.

Forma. est qualitas ex multis in unum aliqua proportionem nata.

Figura. ex magnitudinis descriptione oritur.

Proprietates. 3.

1. Qualitas habet contrarium, sed non omnis. Nihil est enim triangulo, quadrato, circulo, ceterisque figuris contrarium quoniam & colores mediis: itemque saporibus atque odoribus etiam intermediis contrario carens.

2. Qualitas intenditur ac remittitur, sed non omnia. Non enim quae a figura nomen ducunt intendi ac remitti possunt.

3. Propria est Qualitati universae, & soli, ex ea simile aliquid, aut dissimile dici.

Similitudo. est rerum diversarum eadem qualitate.

Similia sunt quae eadem imbuuntur qualitate.

Dissimilia vero, quae diversis.

Similitudo.

Similia.

Dissimilia.

Comment. ad Cap. VII.

COMMUNITATEM & universitatem rei alicuius: ut cum ab Aristotele dicitur secundae substantiae videntur illae quidem hoc quippiam significare cum dicitur, homo, vel animal: non tamen id verum est, sed qualitatem potius significant.

Qualitas notat quantum. **Modum** predicandi, ut id omne qualitatis nomen fortitur, quod responderet ad interrogationem, qua quale quicquid sit, quaeritur.

Qualitas vana notat.

Formam accidentalem, siue insitam & innatam: siue adventitiam, & assumptam: quomodo hoc in loco consideratur. Cum ea sola rem proprie & absolute qualem denominat, cetera vero non adeo simpliciter, sed cum adiectione tacita vel expressa, veluti, qualiter quantum, qualiter agentem, patientem, sitam, & similiter.

C

b. Nominis

b. Nomine
habitus de
signatur in-
terdum

Prima species Qualitatis, vt in presenti loco.
Principium videlicet ad bene vel male operandum,
Vltima Categoria;
Potentia, & quicquid privationi est oppositum.
Principium simpliciter ad operandum.

Habitus in
homine quo
modo dica-
tur naturalis.

Differt itaque habitus a potentia naturali, quod ille afficiat subiectum ad bene vel male operandum, hæc vero simpliciter ad operandum. Ac licet naturæ quidem ordine potentia naturalis præcedat habitum ac perfecti-
onis tamen ordine habitus præcedit naturalem potentiam.

Intellectus
principiorum

Differentia
habitus &
affectionis,

Nulla modo contingit in hominibus esse habitus naturales, ita quod sint totaliter a natura, licet in Angelis contingat, eo quod habent species intelligibiles naturaliter inditas, quod non competit humanæ naturæ. Sunt autem in hominibus aliqui habitus naturales tanquam partim a natura existentes, & partim ab exteriori principio, aliter tamen in apprehensivis potentiis, & aliter in appetitivis. Sunt enim in animæ apprehensivis potentiis, aliqui habitus & secundum naturam speciei, & individui naturales secundum quandam illorum in anima inchoationem quoad ipsam substantiam actus, in viribus vero appetitivis non sunt ex parte animæ naturales quoad habitus substantiam nisi secundum quædam principia communia, sed ex parte corporis ex ipsa natura individui sunt aliqui habitus naturales inchoati secundum substantiam.

Intellectus principiorum, dicitur esse habitus naturalis, ex ipsa enim natura animæ intellectualis convenit homini, quod statim cognito, quid est totum, & quid pars, cognoscat, quod omne totum est maius sua parte, item que in cæteris.

c. Affectio est quasi via ac ratio procreandi habitum, diuturnitate tantum ac stabilitate ab eo distans. Nam quæ permanentia & inveterata sunt ea ad habitum referuntur, quæ vero modica, inchoata, atque recentia, sunt affectione intelliguntur.

Definitiones virtutum, ex Aristotele & Cicerone potissimum depromptæ.

Theologia.

Theologia, est scientia, quæ fides de Deo quæ ad beatitudinem perducitur, nutritur, defenditur, ac roboratur. Augustinus.

Intelligentia.

Intelligentia, est habitus principiorum, ex quibus progreditur demonstratio.

Scientia.

Scientia est habitus conclusionum, quæ demonstratione docentur.

Sapientia.

Sapientia est scientia & intelligentia eorum quæ maximo sunt in bonore & pretio.

Prudentia.

Prudentia, est habitus adiuus circa ea quæ humanæ vitæ prosint, vel sint vel,

Ars.

Prudentia, est virtus quæ in perspicientia rerum, delectuque versata; in vestigia quæque amplectenda monet, vitandaque contraria.

Virtus moralis.

Ars, est habitus circa ea quæ aliter se habere possunt vera cum ratione effectivus.

Virtus moralis, est habitus animi iudicio susceptus in mediocritate sitis ea, quæ nos attingit, ratione sic rectus ut prudens præscripserit vel

Fortitudo.

Virtus est affectio animi constans convenientisque, laudabiles efficiens, in quibus est, & ipsa per se sua sponte, separata etiam utilitate, laudabilis Cicero.

Fortitudo, est mediocritas earum rerum, quæ hominibus vel fiduciam præbent, vel terrorem adferunt, vel,

Fortitudo est virtus, quæ in animi excelsi atq; invicti magnitudine ac robore cernitur. Cicero.

Vir fortis is est, qui morte honesta proposita, ipsique omnibus quæ mortē Vir fortis, adferunt, cum repente appropinquant, metu vacat.

Temperantia, est voluptatum, tristitiarumque gustus tactusque mediocris. Vel.

Temperantia est virtus, quæ in omnium, quæ sunt, quæque dicuntur ordine & modo percipitur. Cicero.

Eius species sunt Abstinencia. Sobrietas. Pudicitia. Temperantia
Castitas. Continentia. Cic. species.

Liberalitas, est in largiendis accipiendisque pecunijs recta ratione decorata. Liberalitas.

Magnificencia, est circa sumptuum magnitudinem recta ratione servata. Magnificencia.

Magnitudo animi, est virtus, qua (cum ea magnis honoribus digna sit) honorem, aut inhonorationem, fortunam tum prosperam, tum adversam moderare ferre possimus. Magnitudo animi.

Modestia, est circa mediocres honores laudabilis mediocritas.

Mansuetudo, est circa iram laudabilis mediocritas.

Astabilitas, est circa humanarum congressionum voluptates atque tristitias, cum sine delectatione, affectu sit, laudata mediocritas.

Veritas, est virtus, qua quis, qualis ipse sit, cum verbis, tum factis palam ostendit. Veritas.

Comitas, est in loco & dicendo, & audiendo quæ oportet, laudabilis mediocritas. Comitas.

Iustitia, est virtus, qua homines apti sunt ad res iustas gerendas, quaque res iustas faciunt, & capiunt facere, vel.

Iustitio est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suo cuique, & rerum contractarum fide versatur. Cic.

Amicitia est mutua aliquorum benevolentia, cum eos non lateat & alii. Amicitia.

Amicitia est divinarum humanarumque rerum cum benevolentia & charitate summa consensio, Cic.

Finis denique quem omnes virtutes spectant, & ad quem omnia omnino referuntur, ipsa est felicitas ac beatitudo, duplici genere constituta.

Activa, quæ est actio animi virtuti consentanea in vita undique perfecta. Activa.

Altera } Contemplativa, } Inchoata quidem in hac vita, revocando mentem a sensibus, & in altissimarum rerum cogitatione defigendo.

Perfecta vero in futura, clara Dei visione, omnium desideriorum securâ possessione cumulata.

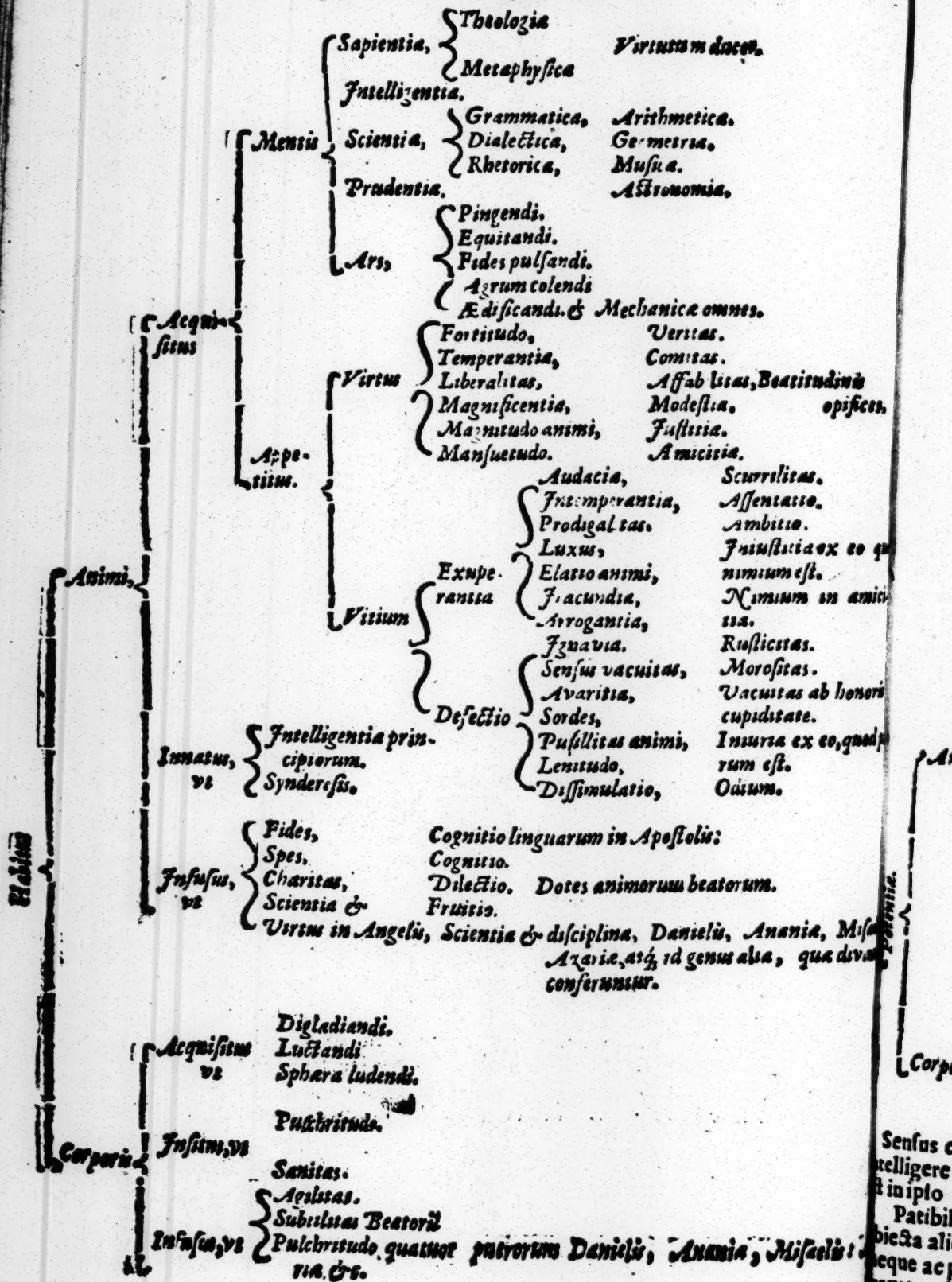
Sed quoniam beata vita in actione quadam omnis consistit (nam & ipsa contemplatio actio quædam est) & quæque actio ut plurimum habet iucunditatis, ita censetur perfectissima, ut summæ profectio expetenda, ita longe perfectissima, ac iucundissima esse debet. Haud prætereundum igitur dicere, quidnam ipsa sit voluptas, quæ cum summo bono sic coniuncta & copulata est, ut ab eo nec separari unquam, nec divelli ceste, aut distrahi possit.

Voluptas, itaque, est naturæ delectatio, ex proclivi actione sibi congrua percipienda.

Contemplativa actio quædam est Voluptas.

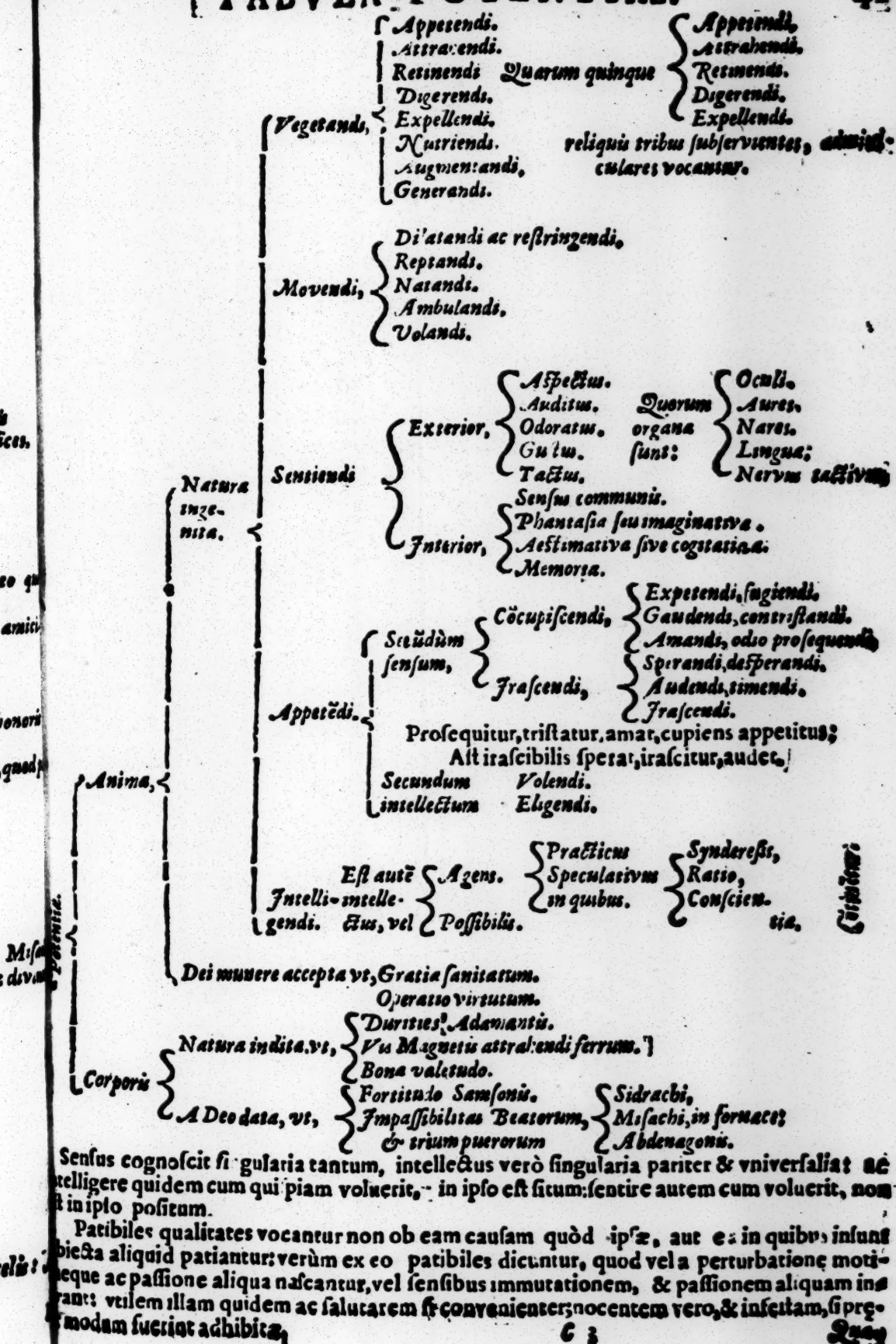
TABVLA HABITVS.

primæ speciei Qualitatis.

TABVLA POTENTIAE.

42

Qualitates patibiles, quae sensuum obiecta appellantur, sunt quinque

Dolor bonus odor sapor Qualitas tangibilis	Qua per: cipiuntur quinque sensibus:	Aspectus,	Oculus	Corpus per spi- cium, ut pose	Aërem.
		Auditu, Organu,	Auribus		Aquam.
		Odoratu, seu instru	Naribus		Gemma.
		Gustatu, mentis,	Lingua atq;		Vitrum, & c.
		Tactu,	palato.		
			Nervo sa- ctivo:		
				Aërem, aquam.	
				Aërem, aquam.	
				Humorem saliv. osum.	
				Carnem, cutem.	

Alij eodē
sistunt
organum

Visus, pupillam oculi seu nervum opticum.	Mediū	Aërem.
Auditus, aeris insitum seu connaturalcm.		
Olfaetū, carunculas duas porosas sub cerebro.		Aquam.
Gustus, nervum extensum in lingua & palato.		
Medi- Linguam.		
um Palatum.		
Tactus, nervum sub cute & carne per totum corpus extensum.		
Medi- Carnem.		
um Cutem.		

Atque ita videmus
medium aliud

Internum, quod est pars animalis: ut,	Lingua.
	Palatum.
	Caro.
	Cutis.
Externum, quod non est pars animalis: ut,	Aer.
	Aqua.

Obiectum.

Qualitas
aliā est,
Sensus
subiecta,
vel
Obiectum
Etiam au-
tem alia
dicitur.

Alicna à sensibus, ut, habitus, dispositio, potentia, impotentia, emnes- sionis, animi perturbationes.	Per se: ut, Qualitas patibilis, & passiones corporis.
Per aliud: ut, Forma & figura respectu earundem: quemadmodum for- mositas & deformitas, varietas colorum.	
Proprium unius sensus, quod uno tantum sensu percipitur. ut, color,	Commune plurium, quod pluribus sensibus percipitur. ut, motus, quies, numerus, figura, magnitudo.
sonus, & reliquae patibiles qualitates corporis.	

Est igitur patibilis qualitas fixa in subiecto, unico sensu exteriori percepta: cui
& perturbatio animi inl: arens, nulli lucet sensus subiecta, in ceteris comparata.

Qualitas tangibilis,

Prima	Calor.
	Frigus.
	Humor.
	Siccitas.
Secunda, ut reliquae, quae sub tactu cadunt.	

Obiectum ad
aequatum.

Omnis sensus habet vnum aliquod obiectum ad aequatum, ut loquuntur
id est, quod aequale pateat, quam ipse sensus, præter tactum. Nam etsi co-
lor non videatur obiectum ad aequatum visus, quia lux, lumen & splendor habent
hunc etiam sensum cadunt: certe in colore hæc tria intelliguntur. Quapropter
ter omne corpus quod sub aspectum cadit, sive lucidum a luce, peripicuum
a lumine, opacum a colore, tersum a splendore, sive diaphanum aut trans-

Aliquid in di-
versis prædi-
camentis: &
diversis eius-
dem catego-
riæ formis.

iparens dicatur: censetur esse coloratum.

Quemadmodum non est absurdum vnam eandemq; rem alio atq; alio
modo consideratam in diversis poni prædicamentis, ita nec in diversis eius-
dem categoriæ formis. Durum quippe & molle quatenus ad resistendum
cedendum apta intelliguntur, in secunda qualitatis specie reponitur: quatenus
tenus vero lub tan cendi sensum cadunt, in tertia specie collocantur. Item
que bona valetudo, si facultatem ad agendum respicimus, est potentia
vna vero ipsam corporis constitutionem consideremus, habitus.

Quatuor sunt genera, *Ex bonis opinionibus duo: Libido, quae est opinio venturi boni. Latitudo, quae est opinio recens boni praesens. Ex malis opinionibus duo: Metus, quae est opinio impendentis mali. Aegritudo, quae est opinio recens mali praesens.* Perturbatio-
onum generum
quatuor

Libidini subiiciuntur, Ira, Ex candescencia, Odium, Inimicitia, Discordia, Indigentia & eiusmodi.

Voluptati sive lætitiæ, Malevolentia, Latens malo alieno, Delectatio, iactatio, & similia.

Sub metu cadunt, Pigritia, Pudor, Terror, Timor, Pavor, Exanimatio, Conturbatio, Formido & huiusmodi.

Sub aegritudine, Invidentia, Emulatio, Obiectatio, Misericordia, Angor, Luctus, Maror, Aerumma, Dolor, Lamentatio, Sollicitudo, Molestia, Afflictio, Desperatio, & si qua sint de genere eodem.

Essentialis: v. anima quæ ad substantiam refertur.

h. Forma alia est *Accidentalis, aut Interna, atque a sensibus remota, ut prudentia, bona valetudo, omniq; habitus atque potentia. Externa, Per se ut Qualitas patibilis. & sensui Per aliud: ut quæ propriè formæ hoc subiecta, loco signata est nomine: & quartam aut constituit Qualitatis speciem.*

Forma quod
duplex

Atque eas res Naturalis, ab ipsa natura ingenerata.

sum duplex Artificialis, arte induta.

i. Inter formam & figuram quidam hanc ponunt differentiam: quod forma multitudinem, figura autem magnitudinem respiciat: exempli gratia, dicunt quadrangulum formam esse, si angulorum tantum numerum respicias. Sin vero ipsam linearum superficiem ac magnitudinis descriptionem consideres, figuram. Alij figuram certam linearum comprehensionem vocant; formam vero aptam compositionem & pulchritudinem, tam in animabus quam in rebus inanimatis: ut forma sit ipsius figuræ quasi quædam qualitas; veluti figura est triangulum, forma autem pulchritudo, & recta compositio ipsius trianguli. Alij denique hoc volunt esse discriminis, quod figura sit rerum inanimatarum, forma vero animalium. unde & versiculus:

Differentia
interformam
& figuram

Formam vivens, picta dicitur esse figuram.

k. Qualia intenduntur, ac remittuntur: id est, subiecta recipientia qualitates, possunt dici secundum intentionem & remissionem eius qualitatis. ut res accipiens candorem, vel atrorem, magis minus candida aut atra dici potest. Non enim qualitates ipsæ, formæ videlicet abstractæ suscipiunt magis & minus, sed qualia, concreta nimirum ab illis formis denominata.

Qualia inten-
duntur ac re-
mittuntur se-
cundum ma-
gis & minus,
non ipsæ qua-
litates.

CAP. VIII.

De Collatione.

E cum aliquo conferri dicuntur, quorum vis & natura omnis in eo posita est, ut ad aliquid affecta sint & quodammodo ut duplum & dimidium.

Collata *Alia propriè dicta: quorum alterum altero constat, nec sine ipso possit autem existere, ut pater & filius. Alia minus propriè: quorum existentie vno, non necessario sequitur alterum, ut sensus, et id quod sensum movet.* Collata
duplex
a sunt
Pro
pri-
a
is
1. Contraria admittit hæc categoria, sed multa in ea contrario carent.
2. Capax est intentionis et remissionis, at non in ea omnia.
3. Collata propriè, simul oriuntur et intereunt, mutuoq; se produunt, ac definiendo explicans: suntq; vicissim retrocommittentia omnia.

Collata
a

Collatio
rerum non
volum intel-
ligitur.

Collata pro-
prie dicta.

Minus pro-
prie.
Quæ relata
contrarium
habent &
magis minus-
que accipiunt.

Omnis collatio rerum esse intelligitur, non vocum, neque tamen collatione res ipsæ notantur, sed mutua quædam rerum, quæ sub eadem rationem cadunt, connexio, & vnus ad alterum affectio, cuius vis omnis ex ipsa collatione penditur.

b. Collata interdum gignendi, alias dandi, aliquando accusandi, nonnunquam etiam auferendi calu mutuo vicissimque respondent vt dominus, est serui dominus, & seruus, domini seruus, simile est simili simile, magnum ad paruum magnum maius, minore maius.

c. Collata proprie dicta, quæ vulgo relatiua secundum esse, ea voco, quæ id quod dicuntur, alterum ab altero mutuo accipiunt. Quorumque esse omnino tale, & vis, ratio, significatioque eiusmodi ex mutua prius relatione dependet.

d. Alterum porro altero constare dicimus, quia alterum consistit ratione & virtute alterius, etenim posito & constituto vno, ponitur constituiturque alterum & contra, sublato atque interempto vno, tollitur, interimiturque reliquum. Sic mutuo vicissimque sese ponunt, atque auferunt. Quæ omnia in domino & seruo, præceptore atque discipulo perspicere licet.

e. Minus autem proprie, quæ vulgo relatiua secundum dici, quæ principali sua significatione rem absolutam declarant, quæ in alijs prædicamentis coninetur, minus vero principale, & quasi secundaria indicant relationem, vt virtus, & vitium.

f. Ea relata contrarium habent, & magis minusque suscipiunt, quæ ab ijs ordinibus seu categorijs petuntur quæ contraria admittere, & magis minusque suscipere possint. Cuius generis ea fere sunt quæ ex qualitate desumuntur, vt, scientia & ignorantia, virtus & vitium.

Comparatur autem.	Ratione quantitas, vt	Paria. Aequalia Magnum & Paruum. Duplum atque dimidium, &c.
	Qualitatis nomine, vt	Similia. Dissimilia, &c.
	Ratione Actionis & Perpassionis, vt	Actor. Reus. Amicus. Tyrannus. Socius, &c.
Atque horum quidem alia constant		Natura, vt, pater & filius. Voluntate vt, maritus & vxor. Fortuna, vt, dominus & seruus. Arte, vt, præceptor & discipulus.
Præterea eorum quæ comparatur alia sunt.	Personæ, vt	Sacerdos, Dominus. Rex, Servus. Coniux, Socius. Tyrannus, Civis. Iudex, Vicinus.
		Magistratus, Societas. Sacerdotium, Familia. Regnum, Vicinitas. Coniugium, Civitas. Tyrannis, Respublica. Dominatus, Seruitus.
	Res, vt.	

Per aequalem autem comparationem conferuntur venditor, emptori, vicini vicino, vxor marito, actor reo.

Per inaequalem vero imperator mulisi, Dux comiti, dominus seruo, praceptor discipulo.

Multis in hoc genere nihil responder, quoniam ijs, quibus cum conferrentur, nomina nulla imposita sunt, ut sequitur tertium in vltimo est, quod autem ei respondeat, non est visitatum. Atqui sane nomina quoad commodum fieri poterit, fingenda ac fabricanda erunt.

Comparatio
aequalis,
Comparatio
inequalis.
Multa nomina
ne vacant.

Ad hanc classem referem de suis nomina	Cognationum, vs	Pater, Avis, Proavus, Abavus, Tritavus, Atavus,	Filius, Nepos, Pronepos, Abnepos, Trinepos, Atnepos,	Frater, Soror, Patrulus, Avunculus, Amica, Matertera, Filius, Nepotus, &c.
	Affinitatum vs	Maritus, Vxor, Socer, Genuus, Gener,	Nurus, Levir, Glos, Pravus, Sororia,	Virtriu, Noverca, Privignus,
	Officiorum ac dignitatum vs	Pontifex, Imperator, Licensor, Rex, Princeps,	Comes, Episcopus, Sacerdos, Consul, Vir,	Prator, Questor, Aedilis, Tribunus.
	Aetatum, vs	Infans, Puer, Adolescens, Iuuenis,	Senex, Decrepitus.	
	Contractuum, vs	Venditio, Emptio, Locatum, Conductum,	Datum, Acceptum, Commodatum, Sumpsum,	

& si qua sunt generis eiusdem.

Societas est plurium in vnum boni alicuius gratia consensio.

Socius est qui se in negotio aliquo coniunxit.

Familia, est omnium dierum a natura constituta societas.

Vicinitas, est ex multis familijs constans societas prima, non quotidiani usus causa.

Civitas est societas ex multis vicinijs constans atq; perfecta; cui preposita est tanquam extremum ac finis, rerum omnium satis magna abundantia cuius & origo ad vivendum, & institutio ad bene vivendum refertur.

Civis est is, qui in civitate publicae potestatis deliberandi, consultandi, iudicandique, atq; magistratum subeundi est particeps.

Respublica est ratio ordoque civitatis, cum in ceteris magistratibus, tum vel maxime in eo qui principatum tenet.

Tyrannis est unus dominatus, qui rationibus nullis gesti magistratus, reddendis tenetur, paribusque, ijsque, qui praestantiores sunt, rebus suis, non eorum qui parent, consulens, imperat.

Tyrannus est, qui unus rerum dominatus rationibus nullis gesti magistratus redditus, rebus suis, non eorum qui parent consulit.

Servus, est instrumentum animatum ad agendum aptum & separatum.

Iudex, est legum interpret,

Civis?

Respub.

Tyrannis.

Tyrannus.

Servus.

Iudex.

Magistra.

Magistratus.

Magistratus, legum est minister.

In Collatione quinque requiruntur: Subiectum relationis, quia ipsa est accidens, Terminus: quia relatio est quaedam habitudo & ordo inter duo, Fundamentum: quod est quiddam absolute, videlicet ipsum abstractum, in quo fundatur relatio. Ratio formalis, sive conditio sine qua non: scilicet ut fundamentum fundat ipsam relationem. Et ipsa relationem. Et ipsa relatio, quae est quidam respectus seu ordo ad alterum.

CAP. IX.

De Actione.

Agere, est vim alicui adferre. ut, secare, percutere.

Actio. 2.

Actio alia

Uim quandam in rem aliam immittit: ut, calefacere, ac refrigerare.
Uim nullam in rem quidem aliam inducit, sed in eadem re minantur ut, intelligere, et velle. Atque illae quidem exiuntes, haec vero immanentes, appellari solent.
 Proprietates.

1. Actio nonnunquam actioni est contraria: ut, incendere, & extinguere.
2. Consensionem capit & remissionem: ut, studere ac scribere magis minusque, alio alio dicitur.
3. Proprium est actioni, in motu esse, & mutationem aliquam rei patienti inferre. Actiones enim in exteriorem naturam transientes inferunt ex se passionem, ut, calefactio, refectio. Non autem actiones in agentem manentes, ut sunt, intelligere & velle.

Comment, ad Cap. IX.

Quomodo
Actio hac
sumitur.

Latius apud Dialecticos quam Grammaticos sumitur actio: verba enim quae agendi significationem habent, sive ea voce neutra, quae Grammatici vocant, sive deponentia, sive etiam passiva sint, ut, doceo, ambulo, loquor, videor. Nomina quoque ab ijs ducta, itemque participia omnia hac classe continentur. Verba communia, ut osculor, homonyma sunt: actionem pariter passionemque aequivoce significantia.

Anima,	Actio,	Corporis.
Sensum habentis,	Anima,	Sensu carentis.
Externa,	Sensum habentis,	Interna,
Voluntaria,	Externa,	Non voluntaria
Ambulare,	Voluntaria,	Studere,
Hac,	Ambulatio.	Illae,

CAP. X.

De Passione.

Patiquid.

Passio duplex

Pati est vim allatam accipere. ut secari, percuti.

Passio alia est à *Externa & aliena: ut cum materia ab igne accenditur.*
Interiori & sua, ut cum Invidus alterius rebus macrescit
 vi *corporis.*

Proprietates.

1. Passio invenitur passioni contraria ut, calefieri, & refrigerari.
2. Passio accipit magis & minus. ut, aliud alio magis refrigeratur, & minus.

Com

Comment. ad Cap. X.

Actio & perpassio sunt idem actus; quem, dum agentem respicimus, actionem dicimus: dum verò patientem perpassionem appellamus. Atque actus quidem, alius elicitus vel signatus dicitur, alius imperatus vel exercitus ille a voluntate immediatè: hic verò mediatè (alia nimirum potentia mediante) producitur, huc spectant verba sentiendi, ac intelligendi, quæ passivum auctiva voce significare dicuntur. Qualia sunt sentire, videre, audire, olfacere, gustare, tangere, intelligere, quorum passiva ad actionem pertine, re diximus. Nam quemadmodum id quod enit, videt audit, olfacit, gustat, tangit, intelligit, pati censetur. Omnis enim sensus, similiter & intellectus patiendi suam exercet operationem, non agendo, neque verò emittunt quippiam oculi vel aures inter sentiendum, sed aliquid recipiunt potius, nimirum sensibilibus species & similitudines ad ipsa organa pertingentes: ita, quod sentitur, videtur, auditur, olfit, gustare, tangitur, intelligitur, agere dicitur, suam in re percipiente imprimens imaginem. Eodem etiam pertinent verba perturbationum, ut metuere, dolere, & quæ neutra cum sint, passionem designant, ut, vapulo, vengo. Sic caleo autem, frigeo, palleo, et ubelco, & similia quod magis formam notare videantur, ad qualitatis ordinem referuntur. Nam quod longè aliter hoc loco sumatur passio quam in tertia specie. Qualitatis, ex utriusque definitione facile liquet.

b. Nota, actionem & passionem magis, minusque admittere, & contrarietatem; non secundum se simpliciter, verum ratione contrariarum qualitatum. Nec tamen ideo substantiæ, puta ignis & aqua, dicuntur contrariæ propter contrarias in ipsis qualitates. Et ratio est quia ista contrarietas non exprimitur nominibus eiusmodi substantiarum, sicuti actionum, passionumque, ut puta calefactionis & frigefactionis, intellectus, ac volitionis bonæ & malæ. Quæ considerantur vel ut formæ, & sunt qualitates: vel ut actus, & sunt actiones, passionive, prout voces ferunt,

Actio & perpassio idem actus.

Verba sentiendi ac intelligendi.

Verba quæ formam notant.

Quomodo Actio & Passio magis minusque admitterunt, & contrarietas.

<i>Anima,</i>	<i>Passio,</i>	<i>Corporis,</i>
<i>Sentientis,</i>	<i>Anima,</i>	<i>Intelligentis,</i>
<i>Ab externa,</i>	<i>Sentientis,</i>	<i>Ab interno:</i>
<i>Visio,</i>	<i>Ab externo,</i>	<i>Andisio,</i>
<i>Hec,</i>	<i>Visio,</i>	<i>Illa</i>

CAP. XI.

De Vbi.

Vbi, est loci notatio, rei, personæ, facti accommodata. ut, in foro esse.

In hac Categoria $\left\{ \begin{array}{l} 1. \text{Nihil est alterius contrarium.} \\ 2. \text{Nihil intenditur aut remittitur.} \\ 3. \text{Rebus competit omnibus corporibus, & propriè solis.} \end{array} \right.$

Comment. ad Cap. XI.

Quicquid apte respondemus interroganti, vbi, sub hac classe collocatur. Vbi est prædicamentum pariter & interrogatio eiusdem. b. Contrarietas dialectica & propriè dicta non reperitur in hac Categoria, quippe & interrogatio eiusdem, quæ sumitur secundum repugnantiam formarum & naturarum rerum comparatione ad subiectum, non secundum distantiam, aut tunc ac positionem partium vel locorum. Unde oriens & occidens, sursum atque deorsum, in quibus propositione

ratione, Vbi, distantiam tantum, & locorum situm spectamus, non naturarum aut motuum repugnantiam: contraria nequaquam sunt censenda: nisi Physicorum more loqui liceat: etenim loci, quatenus superficies, seu intervalle sunt: contrario nomine non repugnant.

<i>In aere,</i>	<i>Ubi,</i>	<i>Extra aërem.</i>
<i>In vrbe,</i>	<i>In aere,</i>	<i>Extra urbem.</i>
<i>Sub tecto,</i>	<i>In vrbe,</i>	<i>Sub dio.</i>
<i>Publico,</i>	<i>Sub tecto,</i>	<i>Privato,</i>
<i>Sacro,</i>	<i>Publico,</i>	<i>Profano,</i>
<i>In templo,</i>	<i>Sacro,</i>	<i>In curia,</i>
<i>Petri,</i>	<i>In templo,</i>	<i>Pauli</i>

CAP. XII.

De Quando.

Quando.

Quando est temporis notatio, rei, personae, facti accommodata. ut nudius tertius.

1. Contrario caret.
2. Inensione quoque ac remissione.
3. Rebus compassis solum corruptibilibus.

Comment. ad Cap. XII.

Est praedicamentum, & interrogatio eiusdem.

Quando, non est ipsum tempus sed applicatio temporis ad personam, rem, vel factum: ut heri, hodie, nunc, olim. Quando est & ipsum praedicamentum, & interrogatio eiusdem: quemadmodum Vbi. subijcitur ergo huic generi quicquid ad interrogandi particulam, Quando, legi respondetur. b. Citius, ocus, serius, tardius, nihil magis aut minus in natura ipsius, Quando, sed celeritatem, & tarditatem: brevitatem, ac diuturnitatem temporis notare dicimus.

<i>Circumstans,</i>	<i>Quando,</i>	<i>Præiens.</i>
<i>Præteritum,</i>	<i>Circumstans,</i>	<i>Futurum,</i>
<i>Olim,</i>	<i>Præteritum,</i>	<i>Nuper.</i>
<i>Seculum,</i>	<i>Olim,</i>	<i>Lustrum,</i>
<i>Hic,</i>	<i>Seculum,</i>	<i>Illud.</i>

CAP. XIII.

De Situ.

Situs, est rei, eiusque partium positio, ut accubatio.

1. Non intenditur neque remittitur.
2. Nec contrarium recipit.
3. Rebus compassis solum corporeis.

Comment. ad Cap. XIII.

Situs duplex.

2. Situs pro ordine partium in loco, est una ex decem Categorijs; pro ordine vero partium in toto, est differentia quaedam quantitatis quae ea, quae

quæ situm & positionem partium habet, differt ab alia. Huc spectant stare, sedere, iacere, cubare, accumbere, pendere, supinum & pronum esse, & quæcunque sunt generis eiusdem. Item raritas, spissitudo, acclivitas, inclinatio, obrusitas, acuitas, & quæcunque rei alicuius, eiusve partium situm & positionem declarant. Differt autem ab Vbi, quod Vbi sit modus quidam rei extrinsecus, Situs vero intrinsecus. Vbi autem & Situs prædicamentalis non cõveniunt nisi rebus circumscriptive in loco, vel ordine ad locum existentibus.

Naturalis,	Situs,	Violentus,
Mutabilis,	Naturalis,	Immutabilis
Continenter,	Mutabilis,	Aliquando.
Calidus,	Continenter,	Ignis.
Solis,	Calidus,	Lunæ.

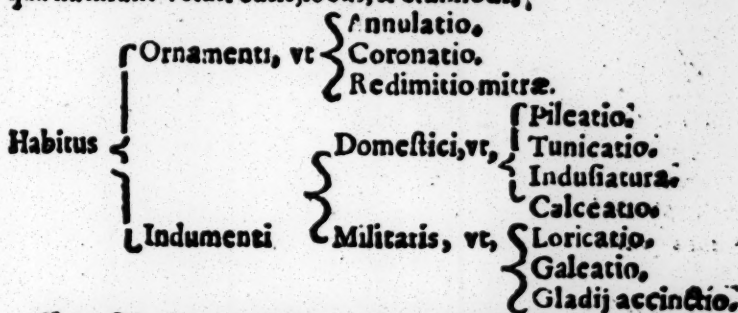
CAP. XII I. De Habitu.

Habitus est integumentum ad corpus applicatio, ut, togatum, chlamydatum, tunicatum esse.

1. Nichil est ei contrarium.
2. Non suscipit magnum aut minus.
3. Rebus solis competit corporeum.

Comment. ad Cap. XII II.

Hæc Categoria complectitur vocabula a vestium armorum, & ornatum. Habitus inentorum nominibus deducta; ut prætextatum esse, togatum, chlamydatum, tunicatum, galeatum, hastatum, loriatum; esse cum telo, bullatum esse; annulo, monili, insula, sceptro, diademate, mitra ornatum; phaleratum esse equum, & similia. In quibus omnibus modus ipse ac regendi ratio spectanda est, non materia aut forma integumentum quarum illa ad substantiam pertinet, hæc vero ad qualitatem. Ad Habitu autem, ut hic capitur, quatuor requiruntur. Primo, ut aliquid alteri applicetur. Secundo, ut res appposita sit corporea. Tertio, ut non sit intrinseca. Quarto, ut non sit res aliqua naturalis veluti cutis, locus, & eiusmodi;

Situs est in corpore habente situm, in hæsiu & denominatiu. Vbi, vero in hæsiu in corpore locante, in quo est locus. Quando, autem in hæsiu in primo mobili, in quo est tempus: Habitus deniq; in hæsiu in re habita, sed Vbi, Quando & Habitus denominant illa quæ sunt in loco, tempore, & res se.

Sunt autem hæc lex posteriora prædicamenta relativa secundum dici quia secundario, important relationem.

Huc octo habendi modos, ex quibus duo rursus tertius videlicet & quatuor, ad hunc ordinem proprie pertinent, libet adijcere.

Octo habendi modi.

Dicitur

Dicitur aliquid
habere quippiā
vel tanquam

1. Qualitatem aliquam, ut scientiam, virtutem &c.
2. Quantitatem ut magnitudinem trium quatuorve, cubitorum.
3. Integumentum, ut vestem, arma, &c.
4. Ornamentum, ut in digito anulum, & collo torquem, &c.
5. Partem aliquam, ut manum pedem, &c.
6. Contentum, ut modius habet & continet triticum & amphora vinum, &c.
7. Possessionem veluti domum, pradium agrum, &c.
8. Vir mulierem habere, & virum mulier dicitur. Qui quidem habendi modi hoc disticho notantur:

*Affectum quantum, vestisum dic, vel ut aurum;
Membrum, consensum, possessio, vir mulierem.*

CAP. xv.

De Postprædicamentis

Postprædicamenta.

Convenientia.

QUÆ categoriis complexi
sumus partium

Conveniunt quibus aliquid est commune

Repugnant, quæ in aliquo discrepant, vel, Quæ de eodem singulari simul dici non possunt.

Specie.

Et convenientium quidem
alia convenient

Individuo, quæ rem eandem singularem denotant, ut, Marcus Tullius Cicero; eandem singularem personam, Species, quæ sunt eiusdem speciei individua, ut, Petrus & Paulus, hominis.

Genere.

Proximoque eidem generi proximo subijciuntur, ut, Homo & bellua, animal, vel Remoto: quæcunque unius Categoriae complexu continentur, ut, Socrates & corpus substantiæ.

Regula.

Quæ autem individuo convenient; etiam speciei convenient, & quæ specie, eam genere & quæ genere, prædicamento, non contra.

Número
quadr.

Porro numero conveniri quadrifariam dicuntur.

1. Nomine, Quorum nomina, c. plura, rei una est nampe plura eiusdem rei nomina ut, ensis & gladius vesti, & tunica, Denique polyonyma, quæ a Grammaticis synonyma dicuntur, omnia.
2. Definitione: ipsa nimirum definitio, resque definita, ut, animal ratione præditum & homo, atque id genus alia.
3. Proprio ipsum scilicet proprium & species cuius est proprium, ut apium adridendum & asinus, cæteraque eiusmodi.
4. Accidente, accidens videlicet, & id cui accidit, ut, purpuratus & Rex, ac res quæque accidens, illud quod ei soli ex hypothese attribuitur, nec non & accidentia omnia unius eiusdemque subiecti dicuntur esse eandem numero extrinsecè.

Repugnantia.

Repugnantiam

autem alia sunt. 1. Diverfa seu disparata.

Opposita.

Opposita sunt, quæ repugnant, ut unum unis, ut numerum eorum alieni seritio e eodem, quo ipso inter se, dissidendi modo repugnet, ut candor & niger, semper vitæ atque ignis.

Oppositorum
genera qua-
tuor,

Oppositorum genera sunt quatuor
Collata,
Privantia,
Contraria,
Contradictoria

Collata

Collata, sunt opposita, quorum & alterum consistit ratione alterius. vs. praecept. Collata.

per & discipulus,

Privantia, sunt opposita quorum unum rei praesentiam, alterum eiusdem absē. Privantia nam datur quando, & ubi adesse debet, vs. aspectus & tacitas.

Contraria, sunt opposita quae in eodem genere plurimum inter se in discrepant. Contraria, in eodem subiecto, a quo mutuo se expellant, vicissim quidem inesse possunt quod in candore atq; nigrore, calore ac frigore, sanitate & aegrotatione intelligi potest.

Medium aliquod habent, quorum non est necesse inesse alterum in omni re, ad ipsa suscipienda apta vs. sapientia & stultitia, candor & niger, audacia atque ignavia.

Medium nihil recipiunt, atq; eorum alterum inesse est necesse in quaque re ad ipsa accipienda idonea vs. par & impar in numero, sanitas & aegrotatio in animalis, secundum Aristotelem, licet Galenus convalescentiam ponat medium.

Contradictoria, sunt vox aliqua nudè & per se posita, eademque negationis uci ta addita vs. homo, & non homo.

Oppositorum leges.

Collata simul esse necesse est,

Privantia simul esse impossibile est.

Contraria possunt et simul existere, et alterum sine altero esse.

Contradictorium, alterum omni rei tribuatur siue rei existat siue non existat, quod ceteris non contingit. Nam quod non existit nec sanum nec aegrum est, nec videns, nec caecum, nec pater nec filius; verum sanum vel non sanum dici potest, utraq; vero nulli.

Diversa sunt quorum utrumque multis, nulla certe lege aut numero, eodem, quo ipsa inter se, discrepandi modo repugnet, vs. aurum et lapis; scientia et virtus.

Ac diverso Numero, ut eiusdem speciei individua.

Specie, ut diversa in se forma, earumq; individua.

Genere, cum ipsa diversa genera, tum forma, atque individua illius subiecta.

Quaecunque praedicamentis differunt, genere differunt, et quae genere, etiam specie, et quae specie, singulatum differunt, non è contrario.

Comment. ad Cap. xv.

EA quae conveniunt, possunt etiam discrepare, & contra: non tamen ratione eiusdem: Quemadmodum Alexander & Bucephalus, quae cū genere conveniunt, differunt specie,

Quidam, haud tatis argute, eadem numero definierunt, quae rem eandem singularem designant, cum contrarium in plerisque est videre. Quanquā ro perperam enim eandem quidem rem semper, attamen non necessario eam declarant a quibudam singularem.

Alii minus ad commune iudicium, intelligentiamque verba accommodantes, obicuius dixerunt, Idem nomine, ut vestimentum & tunica quae nomine quidem discrepare potius quam convenire videantur, verum ex eo nomine idem, vel convenire dicuntur, quod vis & notio nominis unius, cū alterius potestate & significatione contenti, haec enim nominis, ut ita dicam, identitas, siue convenientia; atque consensus non ex nominibus ipsis, sed re nominibus notata, pendenda est, quae cum eadem in diversis nominibus reperitur, nomina illa idem, seu convenire ac consentire dicuntur, in re nimirum per ipsa communiter significata. Opposita sunt quae repugnant unum vni, &c. Dubitatione primo dignum videretur, quomodo id consistat intelligendum de possit in relatis, cum unius domini multos videamus servos, unius patris in Relatis.

Patris & matris, filii & filiae eadem est ratio,

Quomodo in contrariis.

Contraria duplicia,

multos filios esse. Certum est enim hunc partem, & hos filios relata esse similiter hunc dominum, & hos servos. Huic dubitationi poterit fortassis videri fieri satis, si cum doctissimis quibusdam dixerimus: filios referri ad patrem; & servos ad dominum, multos ad unum, non quatenus multi sunt, vel ij singuli, sed quatenus communis ratio est, vnaque omnium, & filiorum & servorum: Quemadmodum istorum, patris & domini. vel, si dixerimus, vnum vni opponi, de speciali non de numerali unitate precipue ac proprie accipiendum: singula tamen, ut hic pater & hic filius, si modo recte designentur, nec inepti opponi: quod eorum superiora pater nimirum & filius, vere atque omnino opposita nominentur. Atqui, multi certe filij vnius patris, licet plures sint personae vnum tamen collatum constituunt. Eadem quippe in conferendo ratio est vniuscuiusque & universorum filiorum, quae sunt, vnius patris. Etenim omnes filij vnius patris iunctim & collectivè sumpti, singularem in propositione constituunt terminum: quemadmodum omnes digiti vnius manus, omnes sapientes Graeci, omnes Apostoli, omnis hic populus, & similia. verbi causa, omnis hic populus sunt numero centum, omnes filij Metelli erant quatuor, singulares aio propositiones. Deinde quo pacto verum sit in contrariis, virtutibus videlicet multum eo umq; extremum. Nam cum virtus moralis mediocritas sit inter nimium & parum, quorum utrumq; in vitio est, cum ipsa utrisque extremis, tum extrema inter se, pariter quae mediocritati omnium consensu contrario nomine adversantur.

Verum duplicia constituuntur contraria,

Quaedam primaria & adaequata: ut calor & frigus; liberalitas & illiberalitas: quae primo, per se ac proprie sunt contraria, & vni adversantur. Atque de his tradita est definitio.

Alia vero secundaria, & minus proprie dicta: quae ob id duntaxat contraria dicuntur, quia ad prima reducuntur. Atque haec in triplici reperiuntur differentia.

Nam quaedam sunt genera continentia sub se species contrarias, ut bonum & malum, virtus & vitium, scientia & ignorantia, potentia & impotentia, quae ratione sui quidem & per se absolute non sunt contraria, cum simul de eodem subiecto vere dicantur. Nam sciens vnam conclusionem ignoret aliam, similiter nihil ob stare videtur quin sobrius sit superbus, & iustus quispiam prodigus, sed ratione suorum inferiorum, liberalitatis & illiberalitatis, Grammaticae & ignorantiae Grammaticae, alubritatis & insalubritatis, quae per se vere sunt contraria?

Alia vero sunt inferiora contrariorum, ut hic candor, & hic atrox, quae propterea dicuntur contraria, quod eorum superiora, candor & atrox, primo, per se, ac proprie sunt contraria.

Tertio sunt quaedam, quorum alterum est extremum, alterum vero inferius sub reliquo extremo contentum, ut liberalitas dicitur avaritiae contraria, quia est primo, ac proprie contraria illiberalitati tanquam extremo, sub quo continetur avaritia, proinde ac si quis dicat, candorem huic nigro esse contrarium, quia primo ac proprie contrarius est nigro, sub quo continentur nix nigro. B. Thomas eidem obiectioni satisfieri existimat, si dixerimus, vni, secundum idem, id est, sub vna ratione ac formalitate, non esse plura contraria: verum secundum diversa, id est, alia atque alia ratione, peccata, excessus ac defectus: nihil impedire quin vni plura contrario nominibus respondeant. Virtuti quippe contrariantur peccatum, malitia, & vitium, non secundum idem, Nam peccatum quidem contrariatur ei secundum quod virtus est operativa boni malitia vero, secundum quod est bonitas quod est vitium autem proprie secundum quod est virtus. Dico igitur mediocritas, primo & adaequate, ut loquuntur, non exuperantiae, aut defectioni, sed vni oppositorum quae simul adversari, quemadmodum liberalitas non prodigalitati, aut avaritiae.

ita sed illiberalitati, quo nomine utraq; continentur, primo opponitur. Deinde, vero seorsum extremorum singulis, eorumq; etiam inferioribus. Sed quoniam nomina plerumq; desunt, quibus utraq; extrema pariter exprimantur: prima oppositione frequentissime praetermissa, ceteris contentum us. Atq; hinc est, quod dicimus primum, id est, in prima oppositione utriusque. Eodem, inquam, dissidendi modo; quia licet candor & nigror, temeritas atque ignavia multis repugnent, ac nulli certe alteri, eodem quo ipsa inter se repugnantia genere, primum, per se, ac proprie pugnare inveniuntur; sed, vel contradictione, vel alio quoquo nomine.

Colores autem medios, quos ad legem extremorum Analogicè licet ac imperfecte aliqui nec ignobiles reducen-¹tos putant, ita ut quodammodo colori albo glaucus & caeruleus contrarii contentiantur, nos, opinor, & rectius, & verius cum claris & praestantibus Philosophis tum extremis suis, tum inter se contrarios esse negaverimus. Querenti autem quamobrem colores medios extremis suis contrarios negaverim, virtutes vero in medio positas extremis contrarias atseverim: respondeo longe aliam rationem esse eorum, quae media sunt per participationem extremorum, ut sunt colores medij, quam eorum quae sunt media per extremorum abnegationem ac discrepantiam, ut sunt virtutes morales illam magnam habent cum extremis suis affinitatem & conjunctionem, propter quam contrario nomine adversari aut opponi nequeunt, haec summa alienationem & repugnantiam, propter quam debent.

Collata ex mutua relatione cognoscuntur, nec eidem simul, ratione eiusdem convenire queunt: ut in domino & servo perspicere licet. Alterum dico consistere ratione alterius, quoniam alterum sine altero consistere nequit.

Privantia consideranda sunt non in eodem modo subiecto, ut vocant, totali, verum secundum eandem etiam eiusdem subiecti partem, quam subiectum partiale nominant: Non enim caecitas, unus oculi privative opponitur aspectui alterius.

1. Ad quod plane est ineptum ut bellus ratione, piscis loquentia, mare auditu dum dicitur illa rationis expertus, iste mutus, hoc surdus.

2. Quod secundum se non est natum habere sed secundu suum genus ut talpa sensu videnti

2. Quod secundum se quidem natum est habere, nec dum habet, licet tempus ipsum habendi non idum adfuerit, ut catulus aspectu ante tempus despiciendi constitutum.

4. Quo caret, quando, ubi, & quomodo natum est habere, ut catulus aspectu, si tum demum videre nequeat, cum tempus videndi a natura constitutum advenierit, quae est privatio propriissime dicta, prima autem alienissima.

Actum tantu: ut somnus, tenebrae, & similia Aqua privatione in habitum (sic enim loquimur) iterum fit regressus.

Actum pariter & potestatem redeundi, ut caecitas, surditas & huiusmodi, a qua iteru ad habitum nunquam fit regressus,

Contraria hoc loco sumuntur proprie pro ijs quae se sunt contraria contrarietate logica. De Physicis enim contrariis, quae frequenter, aut dissimilata sunt, aut privative opposita, nihil agitur.

Contraria sunt in eodem genere proximo, videlicet, vel remoto, non enim sunt, quae in diversis collocantur prae dicamentis, contrario, aut alio quouispositoru nomine, praesertim si veruq; positivu est, respondere. Neq; vero bonu & malu generaliter atq; univcrse, ut transcendentia sunt, & per omnia praedi-

Eodem dissidendi modo

Colores medios non esse contrarios.

Obiectio.

Responsio.

Collata, Collata.

Privantia.

Privari dicitur quade.

Privatio duplici Contraria, quomodo sumenda, Contraria, quomodo in eodem genere.

prædicamenta diffusa considerata, contraria rectè dici queunt: cum in eodem simul inesse possint, atque in sex Categorijs in quibus reperiuntur, Substantia, Quantitate, Vbi, Quando, Situ, & Habitu illa contrarietas invenitur. Singula autem ipsorum genera, contrario nomine opposita in eodem prædicamento continentur in quibus bonum semper malo contrarium est, malum aliàs bono aliàs malo.

Discrepantia contrariorum unde lumen dicitur, II. Cō.

m. Discrepantia contrariorum sumenda est ex propria ipsorum natura, & comparatione ad subiectum autem secundum distantiam, aut sicut locorum, ut antea annoravimus.

Considerata autem natura virtutis & virij, in comparatione ad subiectum non minor est dissensio alterius extremi à media virtute quàm sit unus extremi ab altero.

n. A quo mutuo se expellant: hoc est, utriusque, capacis alioqui mutuo se se non possunt expellere: utpote altero existente innato ac inleparabiliter insito. Contraria possunt simul in eodem inesse subiecto totali, ut de privationibus est dictum: verum non in eodem subiecto partiali, id est, in eadem parte eiusdem subiecti: Quod in calore & frigore est videre. Colores, quippe contrarii, utpote albus, nigerque ab eodem oculo uno percepti aspectu, non sunt realiter dicendi inesse in oculo, tum enim oculus albus inde nigerque diceretur, quod tamen minimè fit. At vero oculus illos intuendo colores, species quasdam, seu formas, ac quasi ideas quas intentione vocat apprehendit, & concipit: easque intentionaliter (sic enim loqui Dialectici consueverunt) ad interiores sensus intromittit: atque hæc quidem intentiones nequaquam sunt res aliquæ, sed affectiones quasdam ipsarum rerum. Par ratione de intellectu, & ijs quæ intellectu percipiuntur, est sentiendum, hinc fingunt quidam.

Contraria duplicia.

Realia quæ simul in eodem enesse posse negant: ut res ipsæ contrariæ.

Contraria alia

Intentionalia; quæ simul in eodem inesse posse conceduntur ut species illæ à rebus abstractæ. At vero ea quæ sunt contraria in se secundum rerum naturam; secundum quod sunt in mente, non habent contrarietatem: rationes quippe contrariorum, quas intentiones vocant, intellectu comprehensæ contrariæ rectè dici nequeunt.

Contradictoria.

o. Contradictoria affirmationem & negationem eiusdem plerique definiunt, verum cum nihil eorum quæ simplicia sunt, de quibus sermo hic habetur, per se proprie in affirmatione & negatione dicitur: sed ex eorum mutua quadam coniunctione omnis & affirmatio & negatio nascitur: & omnis affirmatio & negatio aut vera est, aut falsa: & nihil eorum quæ simplicia sunt, non coniuncta, verum est aut falsum: ut homo, ut candor, currit, ut vincit. Consultum videbatur, alia, fortasse planiore, definitione adhibita; hunc serupum tollere, haud ignorando quosdam ita negationem stinxisse, ut

Negatio triplex.

Alia sit } Negans: velut, *Cato non est sapiens.*
} Privans: velut, *insipiens.*
} Infinitans: velut, *non homo.*

Non.

In.

Aliæ contradicentiam definitiones Oppositum eandem esse discipulum

Inter negationem autem & privationem hoc inter est, quod negatio solum dicit carentiam alicuius formæ: privatio autem præter carentiam cludit aptitudinem subiecti ad illam formam.

Veruntamen si quis accuratius veritatem limare velit, intelliget præter particulam Non, non tam vere ac proprie negationem, quàm negationem notam dicendam, in præpositione autem In, vim quandam negationis habere, negationem nullam inesse. Rectè autem definiri videntur terminus, & infinitus ut homo & non homo: vel Opposita, quæ nullum om

no per se medium admittunt. Ex his omnibus liquere arbitror, oppositum eandem esse doctrinam, scientiam, cognitionem, disciplinam, vno quippe eorum perspecto & cognito, & alterum pariter intelligitur.

CAP. XVI. De modis prioris, & simul.

Prius aliud alio quinq; modis dicitur, ut in sequenti versiculo.

Tempore, natura, prius ordine, causa & honore.

Tempore, quod antiquius est ac tempore precedit, ut Cicero Quintiliano, pueri-
tia iuvenire.

Natura, à quo vicissim retro non comineat consequutio: ut eo nimirum exis-
tente, alterum necessario sequatur. Sic animal homine prius est. Nam si homo est,
& animal est, non aut. m. si animal est, idcirco hominem esse necesse est. Et sic ge-
nera formis, formæ individuis partes toto, subiecta adiacentibus priora sunt.

Ord. n. quod ordine præcedit, ut literæ, syllabæ priores sunt, syllabæ dictioni-
bus, exordium narratione.

Causa, quod causa est quodmodocumq; cur sit alterum. Sic solis ortus die prior,
differentia specie, species proprio dicitur.

Honore & dignitate, quod præstantius est, & in maiore pretio habetur: ut Con-
sul Prætor, Prætor. Edilis aurum argento, animæ corpore, Imperator milite, pa-
rentes, & amici alieni. Deniq; quodcumq; alio plurius facimus, hoc apud nos prius
& antiquius dicitur.

Tempore, quæ in eodem orta sunt tempore, ut solis exortus, & dies. **Simul. 3.**
Natura a quibus a vicissim retro comineat consequutio, & neutri-
us est alterius causa, ut duplum, & dimidium.
Divisione: quæ sunt eiusdem membræ divisionis, ut candor, & a-
tror.

Comment, ad Cap. XVI.

Vicissim retro comineat consequutio in ijs, quorum posito vno sequitur
alterum & sublato vno, tollitur reliquum, ut pater, sequitur fili-
us necessario, & sublato patre, filius tollitur, & contra.

b. In his quæ ex oppositio dividuntur, quædam inveniuntur quæ sunt
naturaliter simul, & secundum rem, & secundum rationem, sicuti sunt duæ
species Animalis, vel duæ species coloris. Quædam vero sunt simul secun-
dum rationem, sed vnum realiter est prius altero & causa eius, sicut pater in
formis numerorum, figurarum, & motuum. Quædam autem non sunt simul
nec secundum rem nec secundum rationem sicut substantia, & Accidens
nam substantia realiter id est, ut in rerum natura existit, est causa acciden-
ti & ens secundum rationem prius attribuitur substantiæ, quam accidenti;
quia accidenti non attribuitur (quoad illius esse in actu) nisi quatenus est
in substantia,

CAP. XVII. De mutatione, seu Motu.

Mutatio, est acquisitio, vel amissio alicuius in aliquo.

Mutatio
quid.

1. Substantiæ, ut in

Ortu, atque
Interitu.

2. Quantitatis, ut in

Accessione, &
Decessione.

3. Qualitatis, ut in

Immutatione sive alteratione:

4. Locis, ut in migratione.

Mutatio
quadr.

Quod

Quod enim mutatur aut in substantia, aut in Quantitate, aut in Qualitate, aut in Loco semper mutatur.

Ortus.

Ortus, est rei non existentis in essentiam productio, ut arboris ex semine procreatio.

Interitus.

Interitus, est rei iam existentis aestio, ut ligni exustio.

Accessio.

Accessio, est maioris quantitatus acquisitio.

Decessio.

Decessio, nonnullius quantitatis amissio.

Immutatio.

Immutatio, sive alteratio, est qualitatis alicuius acquisitio, vel amissio.

Migratio.

Migratio, est loci mutatio.

Quies.

Quies, motus in omnibus ex opposito respondet.

Quiescere.

Quiescere autem id dicitur, quod cum aptum sit, ut moveatur, non tamen ubi quando & quomodo est aptum movetur.

Comment. ad Cap. xvii.

Motus.

Motus, eiusque species aliter quoque hoc modo definiri solent.

Motus, est actus eius, quod est potentia, ut tale est.

Ortus.

Ortus, sive generatio, est motus a non esse talis substantiæ, ad esse eiusdem.

Interitus.

Interitus, seu corruptio, est motus, ab esse talis substantiæ ad non esse eiusdem.

Accessio.

Accessio, sive accretio, seu augmentatio, est motus a minore quantitate ad maiorem.

Decessio.

Decessio, sive decretio, seu diminutio, imminutioque, est motus a maiori quantitate ad minorem.

Immutatio.

Immutatio, sive alteratio, est motus de qualitate in qualitatem.

Migratio.

Migratio, seu loci mutatio, est motus de loco ad locum.

Ortus quomodo sumitur.

Ortus hoc loco sive generatio la. é sumitur, sicut ab Aristotele in libris Physicorum, & de generatione, non quemadmodum primo de anima: ubi definita est, esse productio viventis similis secundum speciem ipsi generati ex femine viventis.

Generatio duplex.

Genera *Proprie dicta: ut quando homo generat hominem. Metaphorica: ut quando motus dicitur generare calorem: & res sensui aut intellectui obiecta aliquod in animo sensum aut intelligentiam.*

Alteratio duplex.

Immutatio, si. *Communiter: secundum omnem qualitatem, & alteratio. Proprie: secundum patibiles solum qualitates.*

Migratio quoduplex.

Migratio, seu loci mutatio *Naturalis. Animalis. Violenta. Iterum. Recta. Orbica. Mixta.*

In motu consideranda.

In motu quia. *Movens, Locus. Mobile: Terminus. à quo, & Tempus. ad quem.*

Immobile quadruplex.

Immobile, si. *Immobile dicitur, si moveri omnino nequit. Mulro tempore vix movetur. Tardè admodum incipit moveri. Cum aptum quidem sit ut moveatur, non tamen movetur.*

Atque hæc de voce quidem simplici hæcenus.

DIALECTICÆ LIBER SECUNDVS

De Propositione, seu enunciatione.

Transitio.

QUAE de voce simplici necessario cognoscenda diximus; satis expcata arbitror libro superiore. Sequitur, ut consuetam, id est, maiorem Dialecticam, quam propositionem seu enunciationem vocant, sequamur.

sequamur. Si prius de definitione, ac divisione, quæ medium quasi locum inter vocem simplicem & propositionem tenent egerimus, Deinde constituerimus, quid nomen, quid Verbum, quid Oratio: quorum cognitio ad enunciationis naturam intelligendam valet plurimum.

CAP. 1. De Definitione.

Definitio est oratio quæ quid sit, id de quo agitur, breviter explicatur, ut si quis dixerit, quid sit animal, respondeamus, animal mente pradiatum. Quod si quis dixerit, quid sit virtus, respondeamus, virtus est virtus gratia.

Constat proprie ex duobus partibus, genere & differentia: quæ ex eadem retri serie, in qua res definienda reperitur, depromenda sunt.

Nihil opus est genus semper a capite usque arcescere: cum genus proximum & species procreatrix differentia sufficiant. Neque semper est necesse, genus eius quod definitur, exprimere facile id, quæ, quamvis tacitum, intelligatur. Quod si germane differentia invenire nequeant, earum vires, proprietates, aut communium frequentia seu accidentium multitudo supplebit.

Definitio debet esse brevis & aserta, utpote quæ illustranda rei gratia adhibetur. Neque plura, neque pauciora complecti quam eius quod definitur, natura possit: ut retro visum cum eo committat.

Definitio, alia est ^b Nominis, quæ significati vocis declaratur: adhibeturque necesse est ^c satio, cum de voce ambigua disputatur. ^d Rei, quæ vi & natura rei breviter explicatur. ^e Germana & essentialis, in qua cum genere vera exprimitur differentia, & definitio proprie dicitur. ^f Accidentalibus quæ ex proprietatibus, aut accidentibus cum genere collecta, descriptio appellatur.

Etymologia, interpretatio, notatio, periphrasis, & eiusmodi, in quibus genus soltem non exprimitur, non merentur definitionis nomen, licet eam ex parte referant: quoniam definitione, quid sit id de quo agitur explicatur: hæc autem non quid sit, sed quale potius ostenditur.

Comment. ad Cap. 1.

Κατὰ λέξιν: cum notiori verbo quippiam declaratur, ut, *sati, est loqui.*

2. **Κατὰ διαφοράν:** per differentiam; ut, *ira brevis est odium inveteratum.*

3. **Κατὰ μεταφοράν:** per translationem, ut, *sati, est animal legi, mors ultima linea rerum est.*

4. **Κατὰ φάσιν ἢ ἐναντίον:** per contrarij remotionem. ut, *virtus est vitium fugere.*

5. **Κατὰ περιφρασιν:** per circuitum verborum, ut, *Carthaginius everfor, pro Scipione.*

6. **ὡς τύπος:** exemplaris, ut, *Substantia est homo.*

7. **Κατὰ εἰδείαν πλῆρη:** per defectum ut, *quadranus est, cuius quadrans deest.*

8. **Κατὰ ἐπαινον:** à laude sumpta, ut, *Dialectica est ars artis. Iustitia est regina virtutum.*

9. **Κατὰ ἀναλογίαν:** proportionem aut similitudinem. ut, *lex, est anima civitatis.*

10. **Κατὰ ἐτυμολογίαν:** quæ ex vi nominis elicitur, ut, *Iustitium, est iuris statio.*

Definitio
quid.
Ex quibus
constat:

Qualis esse
debeat.

Definitio
duplex,
Nominis.
Rei.
Essentialis,
Accidentalibus.

Etymologia.
Interpretatio.
Notatio.
Periphrasis,
&c.

b.
Nominis

Definitio

Rei

1. Οὐσιώδης : Essentialis constans ex genere proximo & differentiā, vt, homo est animal rationis particeps.

2. Αἰτιώδης causalis, quæ conficitur ex genere & proprijs rei causis; & est quadruplex.

Ex materia vt, Cervisia est potus ex aqua, hordeo, lupuloq; confectus.

Ex forma, vt toga, vestis est talariū laxa & sinuosa.

Ex efficiente; vt, Senatus consultum est, quod senatus iuber atq; constituit.

Ex fine, vt, vestis est indumentum ad corpus regendum factum.

3. Κατά μέρη: ab enumeratione partium, aut formarum vt, ius est, quod leges, plebiscita, Senatusconsulta Principum placita, Magistratum edicta, responsa prudentium, morem, & equitatem comprehendit.

4. c. Κατά γράφην : descriptio; quæ colligitur ex genere & accidentibus differentiæ nobis ignoræ vices suppleantibus, vt, homo, est animal bipes impium & eretum.

Lib. 4. c. 3.

Referri huc & illa finitio potest, quæ petitur ab effectis, & officijs, aliæquæ quamplurimæ, quippe cum ab omnibus penè locis ducatur definitio, vt alio loco exemplis demonstrabitur. Sed hæc ferè sunt, quæ ab auctoribus recentiori solent, iuncturque in vsum maximè.

Physicus per materiam,

Dialecticus per formam,

Metaphysicus per efficientem causam,

Moralis Philolophus per finem,

} præcipue definire solet.

CAP. II.

De divisione.

Divisio quid

Ii. duplex

Nominis,
Rei.

Substantialis

Accidental

Proprio nomine dicta

Partitio.

Postquam definiendo, quid sit vnumquodq; cognoscimus: consequens videtur, vt quatuorplex sit, dividendo intelligimus.

Est autem divisio, amplioris seu latius patentis, in angustiora, minusq; late patentia distributio.

Divisio, alia s. Nominis, est.

Divisio nominis, est vocis ambiguae in suas significationes distinctio, vt filium distinguamus in hominem, quadrupedem, & piscem, Canem in terrenum, aquatilem, & arboreum. Estq; necessario adhibenda, cum de voce ambigua disceptatur.

Divisio rei, s. Substantialis.

alia est s. Accidental.

Substantialis, s. Divisio proprio nomine dicta, aut est,

s. Partitio.

Comment. ad Cap. II.

Divisio quid
Proprie dividere,

Divisio, est communioris in minus communia, aut superioris in sua inferiora accommodata diductio. Proprie autem dividere, est genus per differentias in species dirimere. Omnis quippe divisio proprie dicta esset quidem generis in species per differentias: exempli gratia, animal aliud est rationis particeps vt homo, aliud rationis expers vt bestia, sed aliquando nomina

nomi
poru
nomi
alia
speci
prop
Bo
tur, v
tur: le
bra in
aliqui

De
tionis
c. I
disce
in fun
brach

Triples est partitio

Divi
partiti
infinite
non a
nea na
quarun
vident
doque

Divi
accide
talis, a
est

Ad
semus.

Non
ca
Ver
scanda
s. Ora
infinit

nomina differentijs non sunt indita, & tunc in species dividimus, vt corporum simplicium, aliud celum, aliud elementum, quandoque vero formis nomina defunt; & tunc in differentias; vt bestia alia terrena, alia aquatilis alia, volatilis. Genus itaque dividitur vel in species, vel in differentias, vel in species per differentias, b quæ est divisio omnium perfectissima & maximè propria,

Bona est divisio, quando divisum in membra dividenda ita consumitur, vt se cum illis omnibus pariter adæquet, nec plus minive complectatur, sed cum omnibus simul capitis vicissim retro comeet. Ipsaque membra inter se ita differant, vt neque vnum de altero, neque pariter de eodè aliquo tertio essentialiter dici possint.

Debet, vti definitio, brevis esse, & aperta, vtpote quæ & ipsa manifestationis causa adhibetur.

c. Partitio est, qua totum in partes, aut membra sua distribuitur, secatur, discerpitur, vt, cum civitatem in ardes, plateas, portas, mœnia, fossas, Domû, in fundamentum, parietes, & tectum, hominis corpus, in caput, humores, brachia manus, latera cûra, pedes & cetera distipamus.

1. Vna totius substantialis sive naturalis, sive artificialis in partes substantiales, quæ quidem partes, aut rem constituunt, vt materia & forma; aut ad integritatem & perfectionem eius pertinent, quæ partes integrales sive integrantes a quibdam nominantur, suntque duplices, homogeneæ, sive similes, quæ eiusdem sunt generis cum toto, & inter se aut heterogeneæ, seu dissimiles, quæ sunt diversi generis a suo toto, & inter se. Illæ sunt, vt, partes ligni, ossis, aquæ sanguinis, hæ vero vt, caput, manus, pes, digitus.

2. Altera est, totius secundum quantitatem discretam, vel cõtinuam, in partes etiam quantitatis; vt numeri in unitates, lineæ in lineas.

3. Tertia est totius potentialis in partes potestatis, vt, animæ, in vim vegetandi, sentiendi, & intelligendi.

Difert a divisione partitio primum, quia divisio est rerum vniversalium partitio vero singularium. Rursum, quia divisio finita est partitio autem infinita. Præterea, quod divisum de suis membris vere semper enunciat; non autem id quod dispartitur nisi fuerint eiusdem generis, quæ homogenea nominantur, vt sunt sanguis, aer, ignis, aqua, terra, eorumque partes, quarum quæque totius sibi nomen vendicat. Sed in omnibus membris dividendis semper intelligendum est divisum; ne latius fortassis æquo quàm doque pateant.

Subiecti in accidentia, vt, homines, alij libè s sunt, alij servi.
 d Divisio accidentalis, aut est
 Accidens in subiecta, vt, bonorum, aliud animi est, aliud corporis
 Accidens in accidentia, vt, bonorum, aliud honestum est, aliud vtile, aliud iucundum.
 Accidens in subiecta per accidentia vt, candidorum, aliud li-
 quidum est, vt lac, aliud solidum, vt charta.

Ad hæc, enumeratio dicitur, quoties multa quæ vni alicui insunt, recensemus, vt, Cicero eloquens orator fuit, prudens senator, & gravis Philosophus.

CAP. III.

De Nomine, Verbo, Oratione, & Propositione.

Nomen, b vox est simplex ad quippiam, d nullo temporis cum discrimine, significandum; consensu hominum instituta, vt, liber.

Verbum, vox est simplex, ad quippiam, d tempore aliquo cum discrimine, significandum; consensu hominum instituta vt scribo.

Oratio, est vox coniuncta, c, ad sensum animi exprimendam consensu hominum instituta, vt, virtuti fortuna cedit.

Bona divisio

Divisio qualis.

Partitio.

Differentia inter divisionem & partitionem.

Divisio accidentalis quadr.

Enumeratio.

Nomen.

Verbum.

Oratio.

Propositio.

Propositio seu enunciatio, est oratio, qua aliquid alteri convenire, aut affirmamus, aut negamus. ut, plerunque nos fallit vitium specie virtutis & umbra. Nō videmus in antea quod intergo est.

Partes propositionis.
Termini, vel
Extrema.
Subiectum.
Predicatum.
Copula.

*Tres habet partes, } k Su iectum.
 } Predicatum, siue attributum, &
 } Copulam*

Quarum priores duae, termini vel extrema nominantur suntq; Propositionum materia.

l. Subiectum dicitur, quod antecedit copulam.

Predicatum, vero siue attributum quod eam sequitur.

m. Copula, p verbum est principale extrema connectens. Exempli gratia: Ardua est via ad virtutem; propositio est in qua, via ad virtutem, est subiectum, est, copula: ardua, attributum. Sed

Propositio.
Explicata.
Implicita.
Copula o-
mittitur.]

*Propositio, } Explicita in qua ista tres partes manifeste exprimuntur. ut, vi-
 } tus est expectendi.
 } l. Implicita: in qua una, pluresve in reliquis incluse latent: ut,
 } Cicero exulat, nungit, ab eo.*

Copula item sepe omittitur. ut in his; Lingua mali pars pessima servi. Optima vindictae proxima quaeq; dies. Frōi nulla fides. Nihil assuetudine maius, Interdum nec extrema adeo clare se produnt: ut hic: Intei est omnium recte facere.

Simplex, siue
Categorica.
Coniuncta, si-
ve hypothe-
rica.
Propositio
simplex, quid.
Coniuncta
quid.
Aiens.

Præterea } Simplex: quae Categorica dicitur.

alia est } Coniuncta: quae hypothetica nominatur.

h. Propositio simplex est, qua vnum predicatum vni tribuitur, adimiturve subiecto. ut, Omnium rerum vicissitudo est, In via virtuti nulla est via.

Coniuncta, quae ex pluribus simplicibus constat. ut, Prima pars avi sese necit, media curis obruitur: vltima molesta tenetate premitur. Cellae vicina pericula sorti, imaque deprimitur; medio tutissimus ibis.

Simplex, } Ait.

alia } Negat.

Propositio aiens est in qua n attributum affirmatur de subiecto. ut, Primus ad sapientiam gradus est, seipsum nōsse.

Negans.

Negans, in qua o attributum de subiecto negatur. ut, Haud est virile, terga fortunæ dare.

*Atq; harum } Univerſe & generatim, siue in totum, atq; omnino: quae genera-
 } lis & universali. seu universa dicitur.
 } Ex parte aliqua quae specialis, & particulari vocatur.
 } Ex incerta parte: quae indefinita appellatur.
 } Singulatim: quae singulari nominatur.*

Universalis propositio est, in qua subiectū q universaliter capitur. ut, Superiōda omnis fortuna ferendo est Nullus ubique potest felici ludere dextra.

Particularis in qua particulariter. ut, Aliqua senectus est moribus.

Singularis, in qua singulariter. ut, Plebuitur iratus voce rogante Deus.

Indefinita, in qua t dubie atq; incertē. ut, Voluptas est malorum esca.

Rursum, } Vera.

alia est } Falsa.

Vera.

Vera est, quae id, quod res est, ostendit. ut, Optimus portus penitenti est meditatio consilij.

Falsa.

Falsa, quae rem aliter atq; ipsa est, declarat. ut, Quærenda pecunia primum est, virtus post nummos.

Præterea alia est

*} Necessaria.
 } Contingens, siue fortuita.
 } Impossibilis, seu incredibilis*

N
est v
strat
7
clara

N
plicia
a.

In

nita
nudē
nis n

mina
seu d

modi
cat A

vtro
nomi

tione
hinc

tum)

b. V
nomen

c. I
ces na

didici
ration

sibilan
sente

d. N
tempu

nitio
autem

na, sen
dum d

ritum
discrin

strant

e. Q
da inlt

Forati
alia el

Perfeda
alia est

No

Necessaria est, in qua attributum u necessario convenit subiecto. vt, Fortitudo Necessaria.
est virtus.
Contingens, siue fortuita, cuius extrema x nulla necessitate coherent. vt, Magi Contingens.
stratus est laudandus.
Impossibilis, seu incredibilis, cum fieri non possit, vt isa res habeas, ac ipsa de- Impossibilis.
claras. vt, Lapis lentit.

Comment. ad Cap. III.

Non en, verbum, } Mente comprehensa.
 & Oratio tri- } Voce prolata.
 plicia sunt } Scripta.

a. Omnia autem hoc loco intelliguntur, quatenus voce proferuntur.

In definitione nominis, itemq; verbi, vult Aristoteles vocem intelligi finitam, non infinitam; rectam, non obliquam. Est autem finita, vox aliqua nudè & per se posita; vt *lapis, currit*. Infinita vero, vox aliqua cum negationis nota addita; vt, *non lapis, non currit*. Recta, quæ est casus recti, quem nominativum appellant Grammatici, aut presentis temporis, modi indicativi, seu demonstrativi; vt, *terra, scribo*. Obliqua, quæ est casus obliqui, aut alterius modi, atque temporis; vt *Ciceronis, scribebat*: quæ casus nominis, & verbi vocat Aristoteles veruntamen ex nominibus, verbisq; infinitis, & casibus etiam utrorumque, propositiones constare possunt: eaque, amplificata acceptione, nomina ac verba dici queunt. Quid autem ampliare, vel angustioris acceptione, aut significatione sumi; quid latius, minusve late patere, sit; facilius hinc ego sane (quicquid sit de ampliatione, restrictione quæ à quovis effutitum) intellectu arbitror, quam vt longiore explicatione egeat.

b. Vox simplex quid sit, antea diximus; ea enim particula, ab oratione nomen verbumque leiuunguntur.

c. Instituta hominum consensu ad quippiam significandum; excludit voces naturales, quas nullis hominum documentis, sed natura ipsa magistra didicimus. His etenim, cum articulate & distincte nihil exprimant, in disputatione vti, ridiculum foret, veluti, si quis fiendo, ridendo, murmurando, aut sibilando, propositiones atque argumentationes proferre, & mentem ac sententiam suam auditoribus explicare conaretur.

d. Nullo temporis cum discrimine nomen a verbo segregat: verbum enim tempus adsignificat, hoc est, significatione sua tempus includit vel vt in definitione eius diximus: temporis aliquo cum discrimine significat. Temporibus autem discrimina sunt, præteritum, instans, & futurum: quorum nullum, *cæna, senaculum, prandium*, & similia omnino declarant. Neque enim qui *prandium* dicit, si quidem nihil addatur: futurum tempus, aut instans, aut præteritum ostendit. *Dies, horam, ensis, & annus*, non cum tempore, aut temporis discrimine; sed tempus ipsum significant; nam præter tempus nihil demonstrant.

e. Quoniam autem mentis interpretis est oratio, ad sensa animi exprimenda instituta dicitur.

f. Oratio, } Imperfecta sensum habens mancum, & inchoatam sententiam, vt, *Rerum omnium prepotens Deus Qui non laborat.*

alia est } Perfecta: plenum habens sententiam expletamq; sententiam, vt, *perfecta.*

Perfecta, } *Deus est propitius. Homini mens discendo alitur.*

alia est } Non enunciata: quæ licet perfectum signat sensum in animo audientis, non tamen verum aut falsum designat. vt, *ans.*

Enunciata, } *Dum vires, anniq; sinunt, tolerare labores.*

Enunciata, } *Enunciata, quæ verum, falsumve complectitur. vt, Pesto.*

Enunciata, } *Enunciata, quæ sunt potiora manibus. Estq; ea Dialectica secundo huic libro destinata.*

Nomen, Verbum, & Oratio tripl.

Quomodo hoc loco intelliguntur.

Vox finita. Infinita. Recta. Obliqua.

Ampliatio. Restrictio.

Vox simplex. Li. i. c. 1. & 2.

Instituta hominum consensu.

Nullo temporis cum discrimine.

Ad sensa animi exprimenda instituta.

Oratio imperfecta. Perfecta.

Non enunciata.

Enunciata.

Non enunci- ans quintu- plex.	Non enunci- ans, alia est	Deprecat- iva, vt	Christe potens nostra condona crimina visa. Oma ne Olympi rector, & mundi arbiter, Jam statue tandem gravibus arumnis modum, finemq; cladi. Dapater augustam menti conscendere sedem: Da fontem lustrare boni da luce reperta, In te conspicuos animi desigere visus. Iboe, quo virtus tua te vehit. Stereanti medicina confessio. Vive memor quam sis evs brevis. Florentes quondam luxus quas verteris urbes? Quid enim nisi vota supersunt? O mores, vbiq; adeo nec scire tuum nihil est, nisi te scire (hoc sciam) O mihi praeferas referas si Jupiter annos. Votum secundus qui potest, nostrum Deus. Vocativa, vt Huc patero Lenae veni.
		Inpera- tiva vt	
		Interro- tiva, vt	
		Optati- va, vt	
		Vocativa, vt	

Quorum vsum omnium, quoniam nulla in eis neque veritas, neque falsitas perspicitur Oratoribus & Poetis concedentes: Enunciantem tanquam Dialecticorum propriam nostro quasi iure vendicamus.

g Enuncians autem, vna.
alia, Multa.

Enunciatio. Enunciatio simplex, sive Categorica.
vna, alia est Coniuncta leu hypothetica: qua de postea dicitur.
Quae quidem vna propterea dicuntur, quod in illis vel vnum praedicatum de vno dicitur subiecto: exempli causa, *Virtus est mediocritas.* vel plura de vno pluribusve, quae tamen coniunctione aliqua tacita vel expressa inter se connexa, vna fiunt; verbi gratia: *Nunquam sincera bonorum fors ulli est coepta viro: quem virtus honestat, dedecorant mores, Nec forma aeterna est, nec fortuna perennis.*

Multa vnde. Enunciatio autem multa, sive multas complexa, est, cuius vel pars aliqua ambigua enunciationes multas efficit: multiplicem reddendo propositionem: vt, *lupus adest*: etenim vox ancipitis notionis, ac potestatis dubiae, pro varietate significationis propositiones constituit, vel, quae eiusmodi coniunctione caret: vt, *Sola nocte animus illapsa voluptas: Ebrietas tibi fida comes, sibi luxus, & atris circa se semper volutans infamia pennus. Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi prima fugit: subeunt morbi, crisiq; senectus, & labor: ac dura rapu inclementia mortis.*

Quomodo autem enunciatio vna, & simplex: multa, & coniuncta, differant: ex sub e his exemplis liquebit. Etenim Enunciatio vna, & non simplex est, *Socrates docet, & Plato scribit*, Simplex contra, & non vna (se nimirum, at tamen voce) *Canis latrat, Plato est Philosophus Atheniensis.* vna pariter, & simplex (re & voce simul) *Petrus est homo* Similiter Enunciatio (multa) & non composita est: *Canis latrat. Plato est Philosophus Atheniensis.* Composita, & non multa: *Socrates docet, & Plato scribit.* Composita pariter, ac multa: *Leones studeo, Petrus orat.*

Pura,

h, Sim- } **Pura,** seu absoluta: vulgo de inesse: in qua nullus modorum
plex, sive } possibile. contingens, impossibile, necesse (de quibus postea) in-
Categori- } venit, vt, *Vires adimis veneris damno sa voluptas.*
ca, alia di- } **Modificata:** in qua modorum aliquis reperitur. vt, *Omnes co-*
citur } *agmentatum, aliquo tempore dissolui necesse est*

Propositio
quibus effe-
turnominia-
bus.

Propo- } **Ab Arist.** λόγος ἀποφαντικός, vel, ἀπόφανσις,
id est, enunciatio, seu enunciativa oratio.
A Cicerone, effatum, enunciatum enunciatio,
pronunciatum, vel propositio
A Varrone, proloquium
A Stoicis, ἀξιωμα

} nominatur.

i. Pro

Propositio, quæ est oratio verum, vel falsum significans; si fuerit impli-
cita, ex vna tantum voce primæ, aut secundæ personæ, nonnunquam etiã
tertiaz, ubi res certa possit intelligi, constare poterit. vt, *lego, scribis, pluit ad-*
est. Ac faciliè interdum explicari potest, verbum adiectivum in substantivum
solvendo, præsertim in verbis, vt vocant personalibus, veluti, *lego*, id est, *ego*
legens, scribis tu es scribens. At vero in impersonalibus, & substantivis quis
busdam verbis compositis; velut, *ningit adsum*, & similibus non perinde fa-
cile verum de his Grammaticos potius consulas. Atqui in propositionibus
implicitis explicandis, illud inprimis videndum erit, vt idem prioris sentus
remaneat, non enim idem declarant: *hic puer suavis canit*, & *hic puer est*
suavis canens, cum illic habitus, hic vero actus intelligatur.

Subiectum. 1. Artis, aut scientiæ alicuius, mirum materia quam tractat, &
2. in qua veritatur.
3. Accidentis; de quo alias.
4. Propositionis; quo de in præsentia agitur.

Subiectum, non semper antecedit copulam scripti- ne, aut elocutione
sed pro structura sermonis elegantiore nunc antevertit eam, nunc vero sub
sequitur. Semper autem Syntaxeos & constructionis ordine præponitur; cū
sit verbo principali calus nominativus. Verbi causa: *Regum perniciēs est adu-*
latus; constructionis ordo est: *Adulatus est perniciēs regum.* Ab alijs subie-
ctum, de quo aliquid dicitur, prædicatum vero, quod de altero, definitur so-
let.

Κατηγορηματικὸς. Hoc est, vt quā maximè ad cap-
tum & intelligentiam sermonem accommodem, atq; vt
planissime & significantissime vim verbi exprimam, prædis-
cative & positive, loco nimirum prædicati aliquid absolute
ponendo, seu denotando, in, vel circa subiectum, vt in hac
enunciacione: *Mortui sunt*, diciturque secundum adiacens.

Περιοκατηγορηματικὸς quando licet nihil quidē ex
se absolute ponat, eius tamen energia prædicatum quodā-
modo afficit, in eoque intelligitur: quemadmodum in enun-
ciatis contingentibus cuiusmodi est, *Mortui sunt miseri*, Et
tertium adiacens nominatur.

Συνηγορευματικὸς, nullo planè distorti modorū,
sed in ordine tantē prædicati ad subiectum, sicut in pronū-
ciatis necessarijs, vti in hoc. *Homo est animal.*

Ab, est, tertio adiacente, ad, est, secundum adiacens, in enunciationibus
contingentibus, recte concluditur vt, *Si mortui sunt miseri, ergo mortui sunt.*
Atqui vero in pronuntiatis necessarijs, non item. Non enim necessario in-
fertur. *Homo est animal, ergo homo est.*

Circa prædicta duo occurrunt enodanda, vnum, cur, est, vocetur tertium
adiacens, cum præsertim secundum in propositione locum occupet. Alter-
um, qui sit, quod ab, est, tertio adiacente, ad, est, secundum adiacens, argu-
mentatio sequatur in enunciationibus contingentibus, non autem in pro-
nuntiatis necessarijs.

Primo igitur ad primum respondendo, dicitur, respectum non haberi ad
collocationem, sed intelligendi ordinem, quo primo occurrit subiectum, se-
cundo prædicatum, tertio copula eorumq; dignitatem, nam in ratione ma-
teria propositionis, extrema, subiectum videlicet & prædicatum, habentur
partes principales, copula vero minus principalis. Quo fit, quod tertium
quasi quodammodo in propositione locum obtinere censetur. Deinde ve-
ro ad secundum: quod accidentia, quæ in concreto de subiectis prædican-
tur, requirunt subiectorum adualem ac reale existentiam, & indiuiduationē.
Etenim

Propositio
implicita ex
vnicainter dō
voce.

Idein sentus
in explican-
do remanere
debet.

Subiectum. 3.

Subiectum
quomodo con-
tredit copu-
lam.

Verbum sub-
stantivum, est
Secundum
adiacens.

Tertium ad-
iacens.
In ordine præ-
dicati ad sub-
iectum.

Ab, Est tertio
adiacente ad
Est, secundum
adiacens quo-
modo conclu-
ditur.
Dubia duo.

Resp. ad 1.

Resp. ad 2.

Etenim accidens, ut accidens, non potest de eo affirmate dici, cui non vere inest, neque ulli prorsus convenire subiecto universali, in cuius aliquo singulari reipia existente, primo & principaliter inhaerere non inveniatur. Ex quo singulari siue individuo, recte inferuntur, quaecunque ipsum necessario consequuntur. Quod genus imprimis, sunt eius species atque genera. Unde, si homo est doctus: doctrina sit vel in Petro, vel Iohanne, vel aliquo singulari homine, necessum est. Nam si in nullo singularum (in quibus primo & principaliter inesset) nec in homine quidem. Quod si in Petro, vel Ioanne, vel quoptam insit (cum posito accidente, necessario ponatur & subiectum) certe vel Petrus, vel Ioannes, vel quispiam erit. Et si Petrus, vel Ioannes vel quispiam hominum sit: & homo erit. Quo circa abest, tertio adiacente, adest, secundum adiacens in propositionibus contingentibus rite concludimus: ut, Si homo est doctus, ergo homo est. At non perinde in enunciatibus necessarijs, quorum attributa ad se sustinenda, velut accidentia, non requirunt subiectorum realem subsistentia. Quippe quae vel ipsa ex se subsistunt vel toti generi in sua natura communi non existentibus, prius, & principalius conveniunt, quam eius individuis reipsa existentibus: & hinc demum, quia illi prius. Nam quia homo est animal, ideo Petrus, & Ioannes, & quilibet homo est animal. Non e contrario: quia Petrus, vel Ioannes, vel quilibet alius est animal, idcirco homo est animal. Quod contra fit in communibus accidentibus quae primo & praecipue conveniunt rebus singulis: deinde minus principaliter ipsis universis. Non enim quia homo dicitur iustus; propterea Petrus, vel Ioannes, vel quispiam hominum ist iustus: Verum ex contrario, quia Petrus, vel Ioannes, vel quispiam hominum est iustus: ideo idcirco homo dicitur iustus. Sic igitur pressius. Quando dicimus homo est iustus, & homo est animal: iustus quidem de homine, dicitur respectu individuum, orum necessario existentium: animal vero ratione speciei quae non existit. Quo sit, quod recte inferatur, homo est iustus, ergo homo est. Non autem: Homo est animal, ergo homo est. Quoniam in illa necessario requiritur existentia subiecti: in hac vero, nequaquam. Atque haec haecenus deest: nunc ad reliqua pergamus, si prius admonuerimus verbum, in omni enunciatione tam de secundo quam tertio adiacente, quatenus significat, praedicatum: quatenus vero unit, copulam censerit. At qui vero in enunciatione de secundo adiacente haberi praedicatum totale: in propositione autem de tertio adiacente praedicatum tantum partiale.

Signa & notae
Propositio
dividitur,
trifariam.

Triplex in-
terrogatio.

Praedicatum
quando dicitur
affirmati-
quando ne-
gari.
Verbum
principale.

Signa, & negationum notae non sunt in extremorum partibus habenda. Principio, trifariam dividitur propositio, Primum, secundum naturam & substantiam in simplicem, & coniunctam. Deinde, secundum quantitatem in universalem, particularem, indefinitam, & singularem. Tum, secundum qualitatem vel vocis: in affirmativam, & negativam: vel rei, idque bifariam: Primum, in veram & falsam deinde, in necessariam, contingentem, & impossibilem. Hinc triplex nascitur, interrogatio. Quae, Quanta, & Qualis. Quae sciscitatur substantiam, quantitatem, & qualitatem cuiusque propositionis. Nam.

Quaerenda vel Hyp. Qualis? Ne vel aff. Quanta? uni. par. In. Sing. hoc est. Quae quaerit, sitne categorica an hypothetica, Quanta, universalis, particularis, indefinita, an singularis. Qualis, negativa, an affirmativa. Postea subiungimus, qualis affirmativa, vel negativa, Num vera, an falsa? Tum, quali vera, vel falsa? Necessariae, contingens, an impossibilis? Atque ita demum interrogare desinimus.

n. Praedicatum affirmatur de subiecto, quando principali verbo nulla preponitur negationis nota ut in hac: Omne tulit punctum, qui miscuit vili delecto. Negatur autem, quando verbo principali negationis nota praefigitur ut hic: Non minor est virtus, quam querere partem suam. p. Ac verbum quidem pri-

principale dicitur, quod sensum absoluit, & orationem perficit, ut in his
Exeat aula qui voluit esse prius, Quicquid in altum fortuna tulit, ruitura levat:
 principale verbum voco, quod in illa quidem, primo; in hac vero postre-
 mo loco collocatur. Se quandoq; ut diximus, non exprimitur veluti inse-
 quentibus: *Heu prima scelerum cause mortalibus ægris, auctorem nescire suum,*
Famam extendere factis, hoc virtutis opus.

Affirmatio. S Simplex, ut, homo est iustus.

alia dicitur Privatoria, ut, homo est iniustus.

Per ratione Negans, ut, homo non est sapiens.

Ratio alia dicitur Privans, ut, homo est insipiens.

Subiectum universaliter capitur, quando accipitur pro universis & singulis quæ sub ipso continentur, hoc autem, fit, quoties commune est, & signum habet universale præpositum.

Particulariter: quando pro vno aliquo, vel aliquibus, sed non pariter pro omnibus suis inferioribus. Atque hoc fit, quoties commune est, & signum præcedit particulare.

Signa universaliter sunt: *omnis, quisq; unusquisq; quisquæ, quicumq; totus, cum-
 tus, universus, quotquot, uterq; quis non, nullus, nemo, nemer, & eiusmodi.* Signa alia
 particularia sunt, *vnus, alter, aliquis, quidam, quilibet quisvis, quispiam, vllus, v-
 tervis, nonnullus, alteruter, & similia.* De quibus Thomas Linacer Anglus, de
 Emendata structura Latini sermonis, in hunc modum, Nomen universale est
 quod totam naturam eius, cui additur, verbo subijcit: ut, *Omnis, cunctus, ne-
 monullus, nihil.* Idem faciunt aliquando & infinita ea quæ ex simplicibus
 interrogat uis fiunt vel geminatis, ut, *quisquæ, qualisqualis, quæusquantus, quo-
 tusquor, uteruter, quotquot; vel adiectione, cumq; ut, quicumq; qualiscunq; quæ-
 uscunq; quoscunq; quouscunq;* vocentur autem universaliter infinita, huc quo-
 dam modo referantur *universus, & totus* quorum *totus* ad quantitatem co-
 tinuam, sicut *omnis* ad discretam refertur *universus* pro *simul totus*, vel *simul
 omnis* accipitur.

Particulare autem nomen est, quod appellativi, cui additur, partem ali-
 quam non totam eius naturam verbo subijcit, ut, *aliquis, quisquam, quispiam
 vllus, quidam* Quorum postremo, rem nobis aliquo modo certam incertè
 signamus. Reliquis vero, rem tanquam nobis etiam incertam, incerte pro-
 nunciamus. Diversi ab his generis particularia sunt, nec nomen adhuc so-
 ria, *quilibet & quisvis*, significant enim proprie unum de multis, sed indifferen-
 ter hunc, vel illum, vocentur: utem si libet, particularia infinita. Additur
 his *alteruter*; quod unum simili ratione ex duobus significat. Haftenus
 ille.

Singulariter vero, quando pro vno tantum singulari, eoq; cetero: hoc au-
 tem fit, quoties subiectum est vox singularis, siue signum aliquod præpona-
 tur, siue non. Nam signum visum non efficit universale, aut particularem
 propositionem; verum subiecto, communi præpositum universale, aut
 particularem tribuit ei acceptionem; hoc est, facit subiectum commune
 universaliter aut particulariter esse accipiendum. Ex quo sequitur universa-
 lem, aut particularem illam esse propositionem, verum si subiectum sit in-
 dividuum & singulare de signo nihil refert qualecumq; enim signum ipsi
 antecedit, semper erit singularis propositio. huc spectat enuntiationes quæ
 vocantur collectivæ quamvis propter signum universalitatem quandam
 per se ferre videantur. Cuius generis sunt: *Omnes sapientes Græci fuerunt septem
 Omnes digiti unius manus sunt quinque, Omnes Apostoli fuerunt duodecim* Colle-
 ctivæ propositiones voco; in quibus nota universalis collectivæ non divisivæ
 sumitur ut in præcedentibus exemplis est videre, neque enim Solon seorsum
 separatimq; fuit septem aut pollex, quinque aut Petrus, duodecim, sed om-
 nes pariter coniuncteque sumendi sunt.

Affirmatio.

Simplex.

Privatio.

Negatio.

Negans.

Privans.

Subiectum.

Signa univer-

Signa partis

cularia.

Nomen - un-

versale.

Nomen par-

ticulare.

Quando sin-

gulariter.

Vis signi.

Enunciatio-

nes collecti-

væ.

Indefini-

Quando in-
definite.

t. Indefinite autem, siue dubie atque incerte subiectū lumi dicitur, quando est commune, & nullum signum antecedit. Indefinita propositio in materia necessaria, aut remota semper cum vniuersali conspirat. Nam idem est dicere, *virtus est mediocritas*, & *omnis virtus est mediocritas*, *homo non volat*, & *nullus homo volat*. At in materia fortuita ac contingenti, particularis vni obtinet, nam perinde est dicere, *animal respirat*: & *aliquod animal respirat*. Sin autem de re singulari termo instituat singularis propositionis sententiam habere videtur. vt, *homo adest*, si prius de aliquo fueris loquutus.

Quando prædicatum necessario conuenit subiecto.

Necessitas duplex.

Duplex potest esse necessitas alicuius propositionis, aut.

Aboluta quæ ex causis proximis proficiscitur necessarijs, & contingentia opponitur; diciturque necessitas consequentis vt huius. *Homo est animal*.

Conditionata, siue ex hypothesi ac suppositione quæ ex causis nascitur proximis nequaquam omnino, & absolute necessarijs, sed plane contingentibus. Diciturque necessitas consequentia: vt istius, *Socrates currens mouetur*. Dato enim quod currat Socrates, necessario sequitur quod moueatur. Itaque multæ sunt consequentia necessaria, quarum consequens est contingens.

Quando extrema nulla necessitate coherant.

x. Extrema nulla necessitate coherere censemus, quoties prædicatum est æccidens: siue illi vni contingat subiecto, siue pluribus: siue raro, siue sæpius, siue plurimum. Notandum hic aliud esse propositionem contingentem, aliud de contingenti: non enim est de contingenti, nisi habeat modum, contingens, puta, hæc est contingens: *Homo est doctus*. Ista vero de contingenti. Contingit hominem scribere.

CAP. IIII. De Quæstione.

Propter cognationem quam cum Propositione habet, visum est Quæstionem illi subiungere. Sunt enim pares numero. Nam ex omni Propositione interrogationis nota adiecta sit quæstio: & vicissim ex omni Quæstione, eadem adempta, Propositio. vt in his. An cum fortuna itaque caditque fides? Num gratis pernitet esse probum?

Quæstio quid

Est autem Quæstio oratio cum interrogandi signo elata. vt, Fitne conditio dulcis sine pulvere palma? Nequid didicisse fideliter artes emollit mores.

Simplex.

Et Quæstiones quidem, sicut Propositiones, duo sunt genera,

Coniuncta.

Unum simplex, cum de vno queritur. vt, An sine doctrina vita est quasi mortis imago? Alterum coniunctum, seu copulatum, quod ex intergra constat oratione, res duas pluresve coniuncte vt, vtrum laudare te, vani, vituperare, stulti est?

Quæstiones autem simplices primariæ sunt quatuor,

1. Quid vocabulum significet.

2. An res sit.

3. Quid res sit.

4. Quæ sint rei partes.

5. Quæ sint species.

6. Quæ causa.

7. Qui effectus.

8. Quæ adiacentia.

9. Quæ cognata.

10. Quæ pugnantis.

Quæstiones quot.

Sunt qui enumerant quæstiones decem, videlicet

8. Triplex est actio, seu suppositio, vocum

Acceptio, per se, et si significatio, alia est

Plures quoque excogitari possunt, sed non est huius instituti: & omnes ad illa³ quatuor principales referri poterunt.

Rursum dicitur in

Rursum dicitur in	}	Universalem.	}	Necessariam.
		Particularem.		Fortuitam.
		Indefinitam.		Incredibilem.
		Singulari.		

 Præterea in

Nec puto ullas præterea Propositionis divisiones Questionem recipere. Nam qui querit, nihil affirmat, aut negat, nec verum dicit, vel falsum.

Quod hinc intelligi datur.

Parnè est fortuna labori, necne?

CAP. v. De Suppositione.

Pro ad a Suppositionem, quæ est significationis terminorum in Propositione acceptio, attinet, diximus subiectum semper capi in universalis universaliter, in particulari particulariter, & in singulari singulariter.

Prædicatum vero in universalis affirmativa immobiliter supponit, & b confusè capitur. In particulari, ac singulari affirmativis, particulariter, nisi sit singulari.

In universalis, particulari, et singulari negativis, universaliter, nisi fuerit singulari, vera est igitur universalis affirmativa, cum prædicatum omnibus, et singulis sui subiecti singularibus convenit, negativa, quando nullus. Particularis est vera, quando prædicatum verè affirmatur de aliquo, vel aliquibus eorum, quæ in subiecto continentur, aut negatur, si sit negativa. Singularis affirmativa vera est, quando extrema conveniunt. Negativa quando non conveniunt, Exempla hæc sunt. Omnis homo equitat, non erit hæc vera, nisi unusquisque hominum equitet, falsa si Cæsar, vel ullus alius non equitet. Et hæc. Aliquis homo pingit, vera erit, si Apelles, Zeuxis, aut ullus pingat: falsa, quando nemo pingit. Item hæc, Petrus currit currens Petro vera est, non currens autem, falsa.

Notandum est a maiorem esse vim in universalis quam in particulari et in negatione quam in affirmatione.

Denique universalis pronuntiata tum in ascensu, tum in descensu coniunctionis copulativam assumunt: particularis vero disiunctivam.

Versiculi isti a completentes.

Aprius extremum reddit generale, sed alterum. Semper confundit, generale, & reddit utrumque. Particulariter, I, quicquid sibi sumit, habebit. Particulare prius facit, O, generale secundum. Pro solo & certo, discretum, sumitur vno.

Comment. ad Cap. xv.

Technica, sive materialis pro ipsa nuda voce, vt, animal, est nomen neutrius generis, homo, est nominativi casus. Simplex seu, vt alij nominant, copulativa, pro natura sua cõmuni, vt homo est species animalis, frumentum est genus. Candor est accidens. Personalis & significatiua, pro se, suisque suppositis, vt, frax inui non facit vulgum.

Acceptio personæ, & signifi-
cativa, alia est Communis, quando vox aliqua pro multis accipitur, vt, vtrūq; extremum istius enunciationis. Homo est animal. Discreta, quando vox aliqua pro vno individuo & singulari sumitur, vt, subiectum huius: Sequitur superbus vltor a sergo Dem.

Quæstio, vni-
versalis
Particularis
Indefinita
Singularis
Necessaria
Fortuita.
Incredibilis.
Nulla affirmatiua aut negatiua, nec vera vel falsa.

Suppositio
Subiectum in
quacunque
propositione
Prædicatum
in universalis
affirmatiua.
In universalis,
partic. &
sing. negati-
vis.
Exempla.

Nota.

Acceptio seu
Suppositio
trip.
Technica.
Simplex.
Personalis.

Communis
Discreta.

Com.

- Vniuersalis.** Communis, alia } Vniuersalis: pro omnibus.
Determinata } Determinata: pro vno aliquo, vel aliquibus;
Confusa } Confusa: pro multis.
- Vniuersalis.** Vniuersalis est, quando vox communis sumitur vniuerse pro omnibus suis inferioribus per coniunctionem copulativam enumerandi: vel, vt singulis generum, sicut subiectum in hac enunciatione: *Omni homo est animal*; vel, vt generibus singulorum; Sicut subiectum in hac: *Omne animal fuit in arca Noe*. Sentus quippe est: & hic homo est animal, & ille, & ille, & sic de singulis. Et hoc genus animalis fuit in arca Noe, & istud, & sic de cæteris omnibus.
- Determinata.** Determinata dicitur, quando vox communis capitur pro suis inferioribus disiunctive tantum suppositis, ita vt ratione vnus eius suppositi vera reddi possit oratio, velut subiectum in hac enunciatione: *homo currit*: vel, *aliquis homo currit*: vera enim est oratio, si Petrus, vel Ioannes, aut quilibet currat.
- Confusa.** Confusa est, quando vox communis neque vniuerse pro omnibus suis inferioribus, neque pro vno quopiam singulari disiunctive sumitur; sed pro multis, vel; ex necessitate signi subiecto præpositi, vt in contingentibus: vel ex necessitate rei, vt in essentialibus: sicut prædicatum in his: *Omni homo est doctus*: *Homo est animal*.
- Confuse & disiunctim.** Vox communis interdum sumitur confuse & disiunctim; quoties nimirum sua inferiora & denominata spectatim denotans, vniuersalem alterius, vocis acceptionem sequitur, veluti prædicatum huius pronuntiati. *Omni homo est animal*. Interdum confuse & copulativam; in propositionibus videlicet collectivis, cuiusmodi sunt. *Omnia elementa sunt quatuor*, *omnes scientiae liberales sunt septem*.
- Confuse & copulativam.**
- Regula.** Omnis Vox communis, spectatim accepta, si vniuersalem alterius voces sequatur acceptionem, confuse accipitur alias determinate vt confuse accipitur prædicatum huius enunciationis. *omnis elephas est animal*, Determinate vero accipitur vtrumque extremum istius: *Quidam Pæni sunt perfidi*. Subiectum præterea exclusivæ enunciationis, confuse sumitur, vt in his: *Solus homo est virtute præditus*. *Omne animal est rationis expertus præter hominem*. *Solus est homo amico amicus*. *Solius temporis honesta avaritia est*. *Virtute qui præditi sunt, soli sunt divitiis*.
- Distributive.** c. Prædicatum, in enunciatione vniuersali affirmativam, neutiquam distributive, veluti subiectum; sed immobiliter plane supponit; quia distribui, vel moveri nequit per descensum sub eo ad eius singularia; vt in hoc exemplo *Omni homo est animal*; non recte movetur animal distributive descendendo, ad hunc modum: *ergo omnis homo est animal, vel hoc, vel hoc, &c.* Quemadmodum subiectum eiusdem propositionis recte distribuitur, seu movetur sic: *Omni homo est animal*; ergo & hic homo est animal, & ille, & quilibet hominum. Confuse vero capitur quoniam accipitur indeterminare pro multis, omnibus videlicet subiecti sui suppositis vigore signi eidem præfixi.
- Immobiliter.**
- Confuse.** d. Maiorem vim est in nota vniuersali quam particulari, clarum est omnibus, & in negatione quam in affirmatione, hinc liquet, quia negatio vniuersalis facit vtrumque extremum vniuersaliter sumi; affirmatio autem vniuersalis alterum, nimirum subiectum tantum; itaque maior vis est in negatione quam in affirmatione, in vniuersalibus. Negatio autem particularis facit alterum scilicet prædicatum vniuerse capi; affirmatio vero neutrum; ergo etiam in particularibus maior vis est in negatione quam in affirmatione.
- Ascensus.** Ascensus dialecticus, est a singulis ad vniuersum, aut magis saltem vtrumque commune progressio: hoc pacto, *Laus fortitudinis in actione consistit*: & *laus liberalitatis in actione consistit*; nec non iustitiae, & affabilitatis, & ceterarum virtutum.
- Dialecticus.**

virtutum ergo, omnia laus virtutis in actione consistit. Item: *Fortitudo vel honestas*, dignum auge honoribus, istum vel illum, & sic de alijs: ergo aliquem indignum auge honoribus.

Descensus contra a voce quapiam communi in enunciatione posita, ad eius enumerationem singulorum in hunc modum: *Omnis virum non ad se aliquid, ergo & temperantia non ad se aliquid: & mansuetudo, & veritas, & modestia, pariter ratione cetera*. Similiter, *Aliquid ingenium est pretiosius auro: ergo, aut Carnadus, aut aliter cuiuspiam ingenium est pretiosius auro*.

Univeralia pronuntiata tam in ascensu quam descensu copulationem, Universalis assumunt particularia autem disjunctionem: ut in contextu est dictum.

A. Enunciationem generalem aientem	} no: at
E. Generalem negantem	
I. Specialem aientem	
O. Specialem negantem	

Prius subiectum: alterum, & secundum predicatum: utrumque, tam subiectum quam predicatum designat.

Generale, id est, universaliter sumi, capi, vel supponere.

Particulare, particulariter discretum, est singulare, sive individuum.

Afferit A. negat E. sed universales ambo:

Afferit I. negat O. sed particulariter ambo.

CAP. VI.

De Oppositione, seu pugna Propositionum.

Oppositio propositionum est duorum repugnantis pronuntiationum, quae eodem subiecto, ac predicato constans.

Sola qualitate ut contraria, & subcontraria.

Pugnans autem propositio, aut } *Quantitate duntaxat, ut subalterna,*
utraque simul ut contradicentes: nisi fuerint singulares,
quae quantitate pugnare nequeunt.

Contrariae sunt duae universales: quarum altera ait quid, altera negat, ut, Omnes deteriores sumus licentia; Nulli deteriores sumus licentia.

Subcontrariae duae particulares: haec aians, illa negans: ut, Aliqua cunctatio nocet: Aliqua cunctatio non nocet.

Contradicentes sunt universales & particularis quarum altera affirmat, altera negat, ut, Omnia amicorum sunt communia, Quadam amicorum non sunt communia, vel duae singulares, ut, Caesar fuit tyrannus, Caesar non fuit tyrannus.

Subalternae sunt universales & particularis pariter aientes, aut pariter negantes, ut, Omnis amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.

TABULA REPUGNANTIAE.

Omnis copia fastidium parit. Contrariae. Nulla copia fastidium parit.

Subalternae

Contra Dicentes,
 Contra Dicentes,

Subalternae

Aliqua

DIALECTICAE

**Leges repug-
contrariae**

Aliqua copia fastidium parit, Subcontrariae. Aliqua copia fastidium non parit.
Propositionem repugnantium leges.

Contrariae ambae verae nunquam, falsa vero interdum esse possunt, in consin-
genti materia, ut, Omnis qui petit magistratum, est coaptandus: Nullus
qui petit magistratum, est coaptandus. Nam si simul possint esse verae, tunc
duae Contradictoriae simul essent verae cum ex veritate unius, alia, recte inferatur
veritas particularis.

Subcontrariae falsa nunquam pariter inveniuntur: sed verae quandoque in con-
sistenti materia, ut, Aliquis petens magistratum, quae stui non est habiturus rem
publicam: Aliquis petens magistratum, quae stui non est habiturus rem pub-
licam. Quia si possint simul esse falsae; duae Contradictoriae simul essent falsae, cum
ex falsitate particularis recte inferatur falsitas universalis. Sumi quoque opposita se-
cundum vocem tantum, non secundum rem, quia non sunt eiusdem subiecti.

**Contradictio-
res.**

Contradictories pugnant acerrime, nec unquam simul aut verae esse possunt,
aut falsae, ut, Omnis honoris peticio est ambitiosa, Aliqua honoris peticio
non est ambitiosa. Eadem est & repugnantiae singularum ratio, ut, Ciceronis
petitio consulatus fuit ambitiosa, Cice omis peticio consulatus non fuit
ambitiosa. Sed una semper vera est, altera falsa siue res sint siue non sint, etiam
in futuris contingentiis, licet non determinate quia in futuro non datur causa
determinata ad talem effectum sicut in praesentibus, & praeteritis.

Subalternae sola quantitate discrepantes, ac nulla talis ratione dissentientes,
hunc servant ordinem, ut existente universalis vera, vera sit & eius particularis,
falsa autem particularis, falsa quoque si & eius universalis, ut, Omnis honos
alio artes, Aliquis honos alio artes. Aliqua virtus possessorum suum non ef-
ficat meliorem, Nulla virtus possessorum suum non efficit meliorem.

**Animadvert-
tio.**

Verum in tota hac enunciationem, discordia diligenter videndum est an ijs
dem in repugnantibus termini eodem modo significant, & de eodem loco, eodemque
tempore intelligantur. Non enim vero ullo oppositionis nomine pugnant propositiones,
nisi idem predicatum dicatur de eodem subiecto non ambigue aut a quo voce,
ad idem, secundum idem, eodem modo, tempore eodem, secundum eundem locum, &
si qua alia requirantur.

CAP. VII.

De Equipollentia siue aequivalentia, ut loquuntur, praepositionum,
quam ἰσοδυναμία. Graeci nominant.

**Equipollen-
tia.**

Equipollentia est quarundam propositionum, verbis nonnihil discrepantium,
idem plane sensus, eademque significatio, ut, Non omne quod libet, facere
victori licet, & Aliquid, quod libet, facere victori non licet. Item, Semper
nocuit differre paratis, & Nunquam non nocuit differre paratis. Non om-
nis novitas non est grata et aliqua novitas est grata. Pro rationis collocatio-
nis negationis nota. Nam,

Regula.

Præ, Contra dict, post, Contrar, præ, postq; Subaltern. Hoc est,
Negatio signo praeposito, facit propositionem equipollere suae Contradictoriae.
Postposita vero, suae contrariae, Praeposita pariter ac postposito, suae subalternae.
Exempla cuiusque modi, atque ordinis, haec sunt:

Præ, 1. Non omnis, qui te blandè alloquitur, est amicus, id est, Aliquis qui te
blandè alloquitur, non est amicus.

Non nihil desideratur, id est, aliquid desideratur.

Non potest quisquā simul torbere & flere id est nullus potest simul tor-
bere & flere.

Post, 2. Omnis spurcus sermo non procedat de ore vestro id est Nullus spur-
cus sermo procedat de ore vestro. Ne, mo non sibi melius mallet quam al-
teri,

teri, id est, Quisque sibi melius mallet quam alteri. Nulli non sua forma placet, id est, omni.

Præpositio. 3. Non omne bellum non est inutile, id est, Aliquod bellum est inutile:

Nonnulli homines non sapiunt, id est, Aliqui homines non sapiunt.

Negatio postposita in particulari non facit eam equipollere suæ contrariæ, quia contrario nomine nulli respondet. Nec in particulari solet negatio geminari.

Si in aliqua propositione duo signa generalia negantia ponantur, quorum alterum ad subiectum, alterum ad prædicatum refertur: Prius contrario, posterius, contrarietate suo equipollit. vi. Ex nihilo nihil fit. id est, Omne fit ex aliquo. Nemo nunquam fallitur id est, Omnis homo quandoque fallitur, Assamē quidam auctores Græcos, nedum etiam Latinos, duplex negatio fortius negat. Regula

Comment. ad Cap. VII.

Equipollentia alia est } Dictionum, quæ est plurimum dictionum eadem significatione, ut, Nonnulli, & aliquid, Nihil non & omne.
Orationum, quæ est plurimum propositionum idem Aequipollent sententia, ut, Nulli non ingratis odio prosequuntur, & Omnia dupliciter ingratis odio prosequuntur.

Nam propositiones æquivalentes, Græcè ἰσοδυναμῆς, id est, paræm atque æqualem potestatem habentes, et sunt, quæ verbis nonnihil discrepantes, eandem prorsus vim obtinent, idemque valent.

Contra interdum ac præcipuus, est videre, sed raro; nec vero quando, aut quoties, vlla generali regula doceri potest. Multa, quæ ad hunc locum pertinent, ex bonis auctoribus petenda relinquimus. Optima quippe loquendi magistra probata Latini sermonis consuetudo haberi debet. Optima loquentia magistra.

CAP. VIII.

De Propositionum conuersione

Conuersio propositionis, est apta extremorum commutatio.

Alia est } Aequalis, in qua eadem manet quantitas.
Inæqualis, in qua quantitas mutatur.

Aequalis } Simplex.

Alia est } Per contrapositionem.

Simplex conuersio dicitur, quando extremis a se in alterius locum migrans eadem servatur quantitas. Ita vertitur. E. J. vi. Nulla ambitio est virtus. Nulla virtus est ambitio. Aliqua largitio est vitium. Aliquod vitium est largitio.

Conuersio per contrapositionem vocatur, quando eadem manente quantitate, termini finis in infinitos transmutantur. Ita vertitur. A. O. vi. Omne honestum laudabile. Omne non laudabile est non honestum. Aliquod bellum non inutile. Aliquod non utile non est non bellum, neque aliter conuertitur particularis negatiua; quia procederetur à non distributo ad distributum.

Inæqualis autem conuersio, quam quidam per accidens, quidam æssentialiter nominant, est, quando transpositi termini, mutatur quantitas. Ita vertitur. A. E. vi. Omnia pulchra sunt difficilia. Aliqua difficilia sunt pulchra. Nulla perseverantia est pertinacia. Aliqua pertinacia non est perseverantia. In conuertendis propositionibus semper eadem qualitas debet remanere. Non debet affirmatiua in negatiuam, aut verâ in falsam, aut denique necessariam contingentem conuertere. Regula

Conuersio.
Aequalis.
Inæqualis.
Aequali
dupl.
Simplex.

Per contrapositionem.

Inæqualis.

Regula.

Conversio
quotuplex.

Conversio
alia est

Rerum quae unum corpus mutatur in aliud, ut aqua in acetum: vinum in acetum.

Vocum

Simplicium,

Reciprocantium: ut hominis & risivi.

Collatarum: ut domini & servi
Comiunctarum, seu propositionum: quae de in presenti loco agitur.

Apta extre-
morum com-
mutatio

b. Aptam extremorum commutationem dicimus, quando ita commutantur, ut leges postulant.

c. Universalis affirmatiua poterit converti simpliciter, quando constat terminos esse reciprocos; alias non: quia procederetur a non distributo ad distributum ex parte attributi prioris propositionis, v.g. *Omnis homo est animal, ergo omne animal est homo.*

d. Universalis etiam negatiua potest inaequaliter (ut diximus) vere converti, sed quoniam simpliciter & aequaliter convertatur; frustra converteretur inaequaliter. Sarius quippe est dicere: *Nullus amicus est assentator; nullus assentator est amicus*: quam. *Nullus amicus est assentator; aliquis assentator non est amicus*. Nam licet utrumque vere quidem: at multo tamen illud quam hoc melius.

Conversa
Convertens.

Prior propositio dicitur conversa, posterior convertens appellatur. Quod si conversa sit vera; convertens quoque vera erit, at non contra plerumque si eo nimirum modo conversio fiat, quo debeat.

i. accidens

E. I. simpliciter convertitur. E. A per acci:

A. O. per contra: sic fit conversio tota.

alias:

simpliciter.

per accidens. per contrapositionem

Ecce tibi simp. Armigeros, acc. Arma homo cont.

In conversione propositionum quatuor veniunt observanda: primo, ut totum attributum mutetur in totum subiectum, & contra. Ex cuius defectu non sequitur: *Mur rodit panem, ergo panis rodit murem*; pro, *ergo rodens panem est mur*.

Secundo, ut servetur eadem suppositio seu acceptio terminorum, cuius defectu non sequitur, *animal est genus, ergo genus est animal*. Tertio, ut servetur eadem, ampliatio. unde non sequitur. *Senex fuit puer, ergo puer fuit senex*. Quarto, ut conversa & convertens sumantur in eodem sensu materiali, vel formali, composito vel divisio. propterea non sequitur, *Logicus necessarius est homo, ergo homo necessarius est Logicus*. *Contingit Deum esse creaturam, ergo creatura singula creans est Deum: cum necessario sit Deus*.

CAP. ix. De Prædicatione.

Prædicatio
quid.
Propria.

Prædicatio, est vera prædicatio de subiecto affirmatio: ut. Dialectica est *Prædicatio*.

Impropria.

Alia est

Propria: quae superius de inferiori suo dicitur. ut, *Pictura est ars*.

Essentialis.

Rursum

Impropria quae inferius de suo superiore; aut idem de eodem committitur. ut, *Inimicibile est equus, vestis est vestimentum*. Ac primo quidem genere Dialectici fare vsuntur.

Accidentalis.

Alia est

Essentialis: cuius prædicatum est de essentia subiecti. ut, *iustitia est virtus*.

Accidentalis: cuius attributum est ad subiecti essentiam non pertinet. ut, *Hilario est crudior*.

Comment. ad Cap. IX.

Predicari proprie intelligimus, affirmate ac vere de aliquo enunciari. **P**redicari proprie. Ineptum enim de aliquo predicari dicitur, quod vel plane ab eo reimp-
vetur: vel falso attribuitur.

b Superius & inferius intelligenda sunt quoad predicationem, non quoad significationem. Nam inferius significatione potest esse superius predicatione, ut risibile animal, innumabile bestia. Superiora igitur predicatione sunt definitio re definita genus species, species individuo, differentia, & proprium, ijs quorum sunt differentia & proprium. **c** Inferiora vero contra. Quapropter illa cum predicantur, propriam & ordinatam: hæc improp-
priam atque inordinatam constituunt predicationem. Individuum de v-
no solo dicitur predicatione quidem vera, sed non propria. **d** Predicatum
est de essentia subiecti, quoties eius est definitio, genus, species, vel differe-
ntia. **e** Ad subiecti autem essentiam nihil attinet, quando est proprium, vel
accidens.

1. Externa, in qua res per predicatum significata non est in re per subiectum denotata ut, *Sonus auditur, partes videtur: animal est genus; homo est species* Cui opponitur.
2. Interna, in qua res contra se habet ut, *Corvus est ni-ger* quam in contextu & tuncque attigimus.
3. Identica, in qua idem predicatur de seipso; sub eodem, aut diverfo nomine, ut, *Socrates est Socrates. Tullius est Ci-cero.*
4. Per accidens, in qua unum concretum dicitur de alio, ut, *Album est dulce. calidum est siccum.*
5. Aliena, cuius predicatum subiecto repugnat, ut, *Color est virtus, gemma non est piscis.*
6. Falsa cuius predicatum falsè attribuitur adimiturve subiecto. ut, *virtus seipsa consentia est ad beate vivendam, Spe-ra non est corpus.*
7. Figurata, nempe per translationem, allegoriam, simili-
tudinem, & eiusmodi, ut, Cum dicitur homo caudex, bulla, asinus, & similiter.

Denique tres sunt predicationes interrogationes, **Quæ, Qualis, & Cu-** Interrogati-
ius, quibus ipsius natura indagatur. **Quæ** etenim, essentialiter sit an acci- ones tres.
dentialis, **Qualis**, propria an impropria, Cuius, num definitionis, de defini-
togenere, de specie, speciei, de individuo, atque ita deinceps de alijs in-
telligat.

CAP. X. De Propositione Modificata.

Propositio Modificata ea dicitur, in qua modus aliquis invenitur.

Modi autem præcipui
quatuor numerantur: { Possibile.
Contingens.
Impossibile.
Necessè.

Propositio
modificata.
Modis qua-
tuor.

Quibus triplex indicatur enunciationum materia. { Necessaria.
Remota.
Fortuita.

Materia 3.

Necessè enim, necessariam notat materiam, ac verum certumq; enunciatum. Necessè.
Impossibile remotam, ac repugnantem; falsamq; enunciationem. Reliqui duo con- Impossibile.
tingens, id est, rem que fieri potest & usu venire solet. Possibile.
Necessè autem, siquæ universalis affirmativa: Impossibile, universalis negativi, Contingens.

Contingens, vel possibile, particularis affirmatiui. Contingens vel possibile non, particularis negatiui vim obtinet. Addunt quidam plures modos; ut visse, honestum, verum, certum, iucundum, facile, consuetum; cum eorum oppositu: Item iuuas, oportet, expedit, potest conuenis, decet, conducit, licet, accidet: & eiusmodi quam plurimos; quos omnes ad illos quatuor quodammodo referre possi. Exempla possum esse eiusmodi. Facile est, teipsum decipere. Difficile crimen non prodeie vulu. Iuvat cunctis rebus adesse modum. Non quod licet, sed quod decet, expedit. Queri autem hic potest; cur necesse & impossibile sint modi vniuersales: Contingens vero & possibile particulares: cum tamen possibile latius pateat quam necesse. Resp. Contingens quidem & possibile quoad significationem latius patere quam necesse: sed quoad modum significandi necesse & impossibile modos esse vniuersales non item ceteros. Illa enim distribuantur subiectum pro omni temporis differentia, non autem haec.

**Sensus dupl.
Compositis.
Diuisus.**

Propositiones modificatae aliae simplicem, aliae duplicem sensum habent. Nam quae ex duobus concretis accidentia denotantibus in se oppositis non constant, vnicui habent sensum quem neque compositum, neque diuisum appellare solemus. ut, Necesse est curren-tem movere. Possibile est candidum esse dicitur. Quae vero ex duobus concretis accidentia denotantibus, atque inter se oppositis constant, geminum sensum habere possunt: quorum alter compositus, alter diuisus appellatur. Eiusmodi propositiones sunt: Impossibile est sedentem ambulare; Contingit calidum esse frigidum; Possibile est exclusum intromitti; Contingit filium esse patrem.

**Sensus com-
positus.
Sensus diui-
sus.**

Quarum prima quidem compositio sensu vera est, cum sit diuisio falsa. Reliqua contra diuisio vera, cum sit compositio falsa. Sensus autem compositus, seu coniuncturae ratione eiusdem, non aequiuocis, secundum idem eodem modo & de eodem loco, eodemque tempore est intelligendus: Diuisus vero, seu diuisus secundum sunt qui arbitriantur enunciationem illam, in qua modus est subiectum, vel praedicatum, in sensu composito & coniunctio semper esse accipiendam: eamque orationis structuram esse coniunctiorem.

**Oppositio.
Aequipollen-
tia.
Conuersio.
Proprie.
Improprie.**

Opponuntur, & aequipollent, ut in sequenti tabella: ut proprie secundum eorum modos, vel improprie secundum diuersos. Convertuntur autem ut pure sive de inesse quibus respondent.

TABELLA.

Haec aequipollent in se.	Purpurea:	Et item haec aequipollent.	Illiac,
	Non possibile est non esse.		Non possibile est esse.
	Non contingens est non esse.		Non contingens est esse.
	Impossibile est non esse.		Impossibile est esse.
	Necesse est esse.		Necesse est non esse.
Contrariae			
Subalternae.	Contra	Dicentes.	Subalternae.
	Dicentes.		
Subcontrariae.			

Amabimus.

Possibile est esse.

Contingens est esse.

Non impossibile est esse.

Non necesse est non esse.

Edentuli.

Possibile est non esse.

Contingens est non esse.

Non impossibile est non esse.

Non necesse est esse.

Ad quatuordecim enunciationum in singulis ordinibus demonstrandum exco-
gitata sunt voces quaedam artificiosae singulis respondentes ordinibus. Quarum
vocales, ubi collocanda aut sit aut non sit negatio, in singulis istorum ordinum entis.

Enunciationibus clare ostenduntur. Nam.

E verbum negat, Ique modum nihil A sed V totum.

hoc est,

Veritas.

E significat negationem verbo soli esse adhibendam.

I modo tantum apponendam.

A nullam omnino addendam negationem.

V verbo pariter & modo praeponendam.

CAP. XI.

De Propositione coniuncta, sive hypothetica.

Coniuncta propositio est, quae ex pluribus causis simplicibus, conjunctione ali-
qua inter se connexa.

Propositio
coniuncta.

Donec eris scilicet, multos numerabis amicos.

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Eius quinque
species enume-
rari solent.

Conditionalis.

Copulativa.

Disiunctiva.

Causalis.

Eius species.

Temporalis Quibus plures fortasse addi possunt velut illativa,
exceptis ut diminutiva, & si qua alia similia.

Condi-
tionalis.

Conditionalis est in qua plures propositiones simplices conditionali nota iungun-
tur. ut, si pie de ore recti, tacti si premia desint, nil movet. In vitium ducit cul-
pe fuga, si caret arte.

Copulativa, ubi nota copulationis plures simplices connectit. ut, virtus est vi-
tium fugere: & sapientia prima, stultitia caruisse. Breve & irreparabile tem-
pus omnibus est vita.

Copulativa.

Disiunctiva, in qua disjunctionis nota intercedit. ut,

Disiunctiva.

Imperat, aut servit collecta pecunia cuique.

Aut nulla, aut nostro est tempore rara fides.

Atque ita finiende sunt reliquae species.

Conditionalis vera est, ubi antecedens probat consequens, ut, in hac Si vera no-
bilitas ex virtute oritur, non est ex divitiis, & non affluentia ponderanda. Alias
falsa. ut ista: Si in alterum paratis est dicere, caret omni vitio. Ad veritatem
enunciationum copulativa requiritur cuiusque partu veritas. ut, Diligentia est sua
conservare: & Avaritia, aliena quaerere. Ad falsitatem vero unius partu falsi-
tas. ut, Magistratus est, populo praesidere, & iuxta arbitrio suo dicere. Nam Ma-
gistratus haec est vis, ut praesit, praeferebatque, recta, & utilia, & coniuncta cum
legibus ut enim magistratibus leges, ita populo praesunt magistratus vereque
dici potest, magistratum legem esse loquentem: legem autem mutum esse
magistratum. Ceterum ad disiuncta veritatem sufficit alicuius partu veritas, ut
in hac: Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiivi: Aut haec in nostros fabri-
cata est machina taurorum: Aut aliquis latet error. Ad ipsius autem falsitatem,
cuiusque partu falsitas requiritur. ut, Optimus quisque, amplissimos in republica
honores consequitur: Aut nulla spes in virtute ponenda.

Conditionalis
quando vera.
Copulativa
quando vera.

Disiuncta
quando vera.

DIALECTICÆ

Causalis.
Temporalis.
Quomodo
hypothetica
dividitur.
affirmans.
Negans.

Principalis
copula.
Conversio
inversa.
Oppositio
qualis.
Nota sumitur
bisariam.

Nodus omi-
tur interdu.

Causalis, similis est conditionalis; nam vera est tantum quando pars posterior per priorem probatur, ut, Moritendum illi fuit, quonia n homo natus erat. De, nūq, quod ad veritatem spectat, idem de Temporalis est sentiendum: ha etenim sūt vera: Dum quis eūrit, mouetur. Dum sis probu, e, amandus. Non autem iac, Dum bibis, peccas, Dum scribis, ludis. Quoniam prior pars non probat secū, dū.
Dividitur hypothetica propositio, ut si, lex primo in affirmam, & negantem; deinde in veram atq, falsam. At, cum copula principalis nullam habet propositā negationis notam, ut, Si sol nō feretur super terram, dies non est. Negat cum principalis copula prefixā habet negatione, ut, non quia. Pcenū, ideo tēditra-
gus

Principalis copula hoc loco coniunctio dicitur, a qua enuntiatio hypothetica su-
um speciem accipit.

Nullam agnoscunt hypothetica conversionem, nec oppositionem, praeter con-
tradictionem praeposita negatione totī propositioni.

Copulativa uniuersalitatē, disiunctiua particularitatem quandam pra se fere
quo sit; ut in vicem contradicant, ubi pars sunt oppositae:

Bisariam sumi potest sum copulationis, tum disiunctionis nota. Illa complexim
aut sigillatim; haec, disiunctiue, aut copulatiue ut, Omnis nostra vis in animo &
corpore sita ē. & capitur complexim & copulatiue, vera & categorica est. si
sigillatim ac diuisiue est copulatiua falsa: declarans omnem vim nostram in ani-
ma esse, & in corpore. Quodam d r r u m, falsum est. Similiter, Omne animal
aut homo est, aut bestia. Nam si sumatur aut diuisim atq, disiuncte; est falsa
propositio: Designans omnia animal esse hominem tantum, vel bestiam tantum. Sin
vero coniunctim & copulatiue accipiat, vera, ostendens hominem pariter ac best-
iam amne animal comprehendere, cuius generis sunt, Duo & tria sunt qui que;
homo conflat ex animo & corpore; lac & pilces sunt venenum & similia;

Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratia; qui, licet non exprimat, in-
tellectu potest, ut in his:

Palatium in vultu livor, post facie quiescit.

Obsequium amicos, veritas osium parit.

DIALECTICÆ LIBER TERTIVS.

De Argumentatione.

Transitio.

Reliquum est prioris instituti parsū precipuum omnium caput, Argumenta-
tio, tertio libro explicanda.

C A P. 1.

Argumenta-
tioguid.

Antecedens
Consequens
Nota.

Argumentatio, est oratio, qua quis rei de qua dicis fidem facere conatur, ut,
Homo tu ilis racere nescit: non est igitur in consilium adhibendus.

Tria sunt in argumentatione notanda. Antecedens, Nota, & Consequens.
Antecedens est prior pars argumentationis notam praecedens. Consequens vero,
posterior eandem subsequens.

Nota, deniq, velut nodus quidam est ipsas partes connectens ut, Lucretia le-
iplam interfecit, ergo fuit homicidij rea. Antecedens est, Lucretia seipsam
interfecit ergo, Nota fuit homicidij rea, Consequens.

Antecedens quandoq, duas habet partes: priorem, vocans maiorem propositi-
onem alteram, minorem. De quibus suo loco dicemus.

Argumentatio, in bonam & malam tribuitur.

De sa

Bona est ex cunctis antecedente necessario inferitur consequens: ut, Nullius rei Argumentatio duplex. causa violandum est ius: ergo nec regnandi causa est violandum. Bona. Mala est cunctis antecedens aus non omnino aus non ex necessitate probat confes- Mala. quens, ut, Pax optanda est; Bellum itaque non est gerendum, Nam suscipien- da bella sunt, ut in pace sine iniuria vivatur.

Comment. ad Cap. 1.

Argumentatio, est argumenti per orationem explicatio; vel oratio, qua Argumentatio. Propositiones cum inferendi nota rite connectendo, aliud ex alio con- clodimus. vi, Omnis tyrannus indignus est imperio: Nero fuit tyrannus: ergo in- dignus imperio.

Quemadmodum ex simplicibus terminis pronunciatum, ita ex pronu- tiis argumentatio conficitur. Nam ut in illo subiectum, Copula, & Pra- dicatum; ita in hac quoque Antecedens, Nota, & consequens veniunt con- sideranda.

Notae sunt, ergo, ideo, igitur, proinde itaq; & quae sunt generis eiusdem, Notae. quae propter concinniores orationis structuram ubi nunquam suo loco moventur, ut in hoc syllogismo. Omne leve fertur sursum. Omnis ignis est levis: Omnis igitur ignis fertur sursum. Nonnunquam prolixius omittuntur, ut in illo. Si quis vi repellendo occidit, peccat. Mulo autem vi repellendo Clodium occi- dit. Mulo Clodium occidere licuit.

CAP. II.

De formis Argumentationis.

Quatuor sunt Syllogismus, quam ratiocinationem Latini vocant, Argumentationis for- mae 4. Inductio, Enthymema, Exemplum.

Syllogismus seu ratiocinatio, est argumentandi ratio, quae ex duabus arumcio- nibus rite positis ratiocinando necessario concludit, ut Quicquid insidiatus est, iure occiditur. Clodius insidiatus est: Iure ergo Clodius occiditur.

Duo sunt conclusionum termini; quorum extrema nominantur, sic in tertio aliquo, quod est medium, in praemissis coniunguntur: ut eos quoque necesse sit inter se in conclusione coniungere. Nam quae in duobus tertio (rite nimirum distributo) conve- niunt eadem rite se quoque conveniunt. Similiter cum duo illi conclusionum termi- ni in medio coniunguntur: inter se quoque conclusione separantur, ut, Omnis pru- dens est reimpetans: ergo nullus voluptrarius est prudens.

Categorica constat ex enuntiationibus categoricis, ut, Quod- que pulchrum est difficile: Quaeque scientia est pulchra, ergo Quaeque scientia est difficilis.

Syllogismus alius est Hypotheticus cuius propositio est hypothetica, ut, Si scientia rei militaris, virtus, auctoritas, & felicitas tam excellenter fue- rint in Co Pompeio, ac Cicero predicat, erat merito impe- rator diligendus: At vero tam excellenter in ipso fuerunt me- rito igitur Imperator diligendus.

Demonstrativus, Necessarius, Dialecticus, Constant, ex Probabilibus, Sophisticus, Captiosus.

De Demonstratione.

Demonstratio est ratiocinatio ex veris & perspicuis effectibus, aut certe ex eius- modi quae a quibusdam perspicuis & veris causis cognitionis sumuntur.

Vera

Demonstra-
tio 2.

Demonstra-
tio propter
quid
Sumptiones
veræ.
Primæ.
Immediatæ,
Notiores
Notiora prio-
raque 2

Principia de-
monstrandi.
Principium,
Principiū. 2.

Principiorum
conditiones
tres.
Dici de omni

Dici per se 4.

Vniversale
quomodo
hoc loco in-
telligitur.
Demonstra-
tio quod sit.
Duo eius ge-

Vera & perspicua censenter ea, qua non ab alijs, sed a se ipsa fidem habent.
Bisariam autem cosin- } Quod res sit, conveniatve.
gi demonstrare, vel } Propter quid sit, aut conveniat.

Demonstratio propter quid, est ratiocinatio ex ijs sumptionibus constans, quæ
vera prima, immediatæ, atq; notiores sunt, ac causæ deniq; conclusionis.

Ac veræ quidem, quoniam ad demonstrandum, ea sumuntur contradictionis paræ,
quæ certo vera est.

Primæ vero, quia nullæ ipsi priores sunt, quibus confirmantur.

Immediatæ autem, quoniam medio carent quo probentur.

Notiores deniq; quia nullæ magis perspicue inveniuntur, quibus doceantur.

Verum cum

notiora priora

que bisariam

considerantur:

vel

Nobis id est, ratione & sententiæ nostræ iudicio sensum,

utpote quæ priora & viciniora, magisq; sensibus obiecta sunt.

Omnino simpliciterq; atq; per se siue natura ordinis, quæ sunt

a sensibus remotiora. De hisce vtiq; quod in demonstrationis defi-

nitione diximus, venis intelligendum.

Eiusmodi autem sumptiones, seu enunciationes siue pronuntiatæ vera prima,
immediatæ, notiora, & conclusionis causæ, ipsa sum principia demonstrands, du-
plici genere constituta.

Alte. } Oicis, id est, propositio, siue propositum } nuncupa-

rum } Axioma, id est, dignitas, vel postulatum } rum.

Quæ duolices in eo conveniant, quod utrumq; verum, certumq; sit, medioc; co-
reat, nec doceri queat: in hoc tamen differunt, quod axioma, clariss atq;
evidentius sit itaq; ad commune iudicium, popularemq; intelligentiam accommo-
datū ut neminē prorsus latere, quin statim ab omnibus ex se propter suam perspi-
cuitatem cognosci, assensionem captare, & retinere possis. Oicis vero paulo mi-
nus aperta atq; manifesta & d. ctus tantum, atq; intelligentibus perspecta & ex-
plorata. Exempla erunt eiusmodi. Luna, interpositu interit & quæ terræ de-
ficat. Omne totum maius est qualibet in parte.

Principiorum condi-

tiones seu propriatæ

res assignantur tres:

Dici de omni siue de toto genere.

Dici per se, siue hoc ipso, quod res tali

Dici ut universale.

De omni id dicitur, quod ita in alterum cadit ut nec sub
accipi possis, cui nō conveniat: neq; ullū tempus in veniri, in quo de illo nō dicatur

1. Primum, quæ in explicanda rei natura atq; essentia adhiben-
tur. ut animal hominu punctum, linea.

2. Deinde quæ ponuntur in definitione eorum naturam expli-
canti, quæ rem quæ impiam consequuntur: ut, corpus animatum, se-
sua campor, respectu hominu: quorum ut in definitione subiecta a se

3. Tum, quæ cum dicuntur in nullo subiecto inesse intelliguntur,
ut omnes numerum substantia

4. Postremo, quæ suapte natura, ac propter se alteri conveniunt: ut
cuius subiectum continet causam accensib: ut in his; ingulatus in

terij: animal rationale est risibile.

Vniversale hoc loco intelligitur, quod & in omni iust, & per se rei primo &
reciprocè convenit, & hoc ipso, quod res, talis est. Id enim primo de aliquo in
ratione alterius superioris, antiorisq; demonstrari recte intelligitur ut risibile
respectu hominu.

Demonstratio quod sit est ratiocinatio ab effectu & causam, vel à causa non
tamen proxima neq; pars ad effectum progrediens.

Ex quo duo eius } Primum, quo proceditur ab effectu ad causam.

inveniuntur } Alterum quo a causa quidem, verumtamen non ad adequatū
genera. } perfectæ ad ipsum effectum.

Demonstratio

Demonstratio gignit scientiam scire enim proprie, est rem ex causis per demonstrationem cognoscere.

Et quoniam scire dicitur Rem tantum convenire; Atque haec inter se differantiam dicuntur, vel Cur etiam convenias, runt:

Necesse fuit bipartitum quoque demonstrandi genus constituere.

Tò 1° id est, quòd, vel quia, seu ex effectu: quo res convenire docetur.

Aliterum Tò 2° id est, quare, quamobrem, propter quòd, sine ex causa quo cur quare res conveniat, ostenditur, de quibus modo diximus.

At quemadmodum praestabulum est, ex causa aliquid scire, quam ex effectu ita Demonstratio illa demonstrandi ratio est praestantior, quia cur quicque convenias; quam quia di ratio praestantior.

Atque huic tam excellentis demonstrationis effectui maxime efficit ignorantia Ignorantia. Ignorantia. Ignorantia. 2.

Purae negationis: quae est nuda & mera inscitia ab omni contraria opinione pravitare se iuncta.

Pravae affectionis, quae est error quo fallacibus & captiosis argumentis iunctis per suasiunculisq; circumscriptis atque decipit, abduci; & veritati opinione desiscunt.

Cuiusmodi malo solertia, quae perspicacitas quadam est cum celeritate ingenij ad rei cuiusque probanda medium causamq; statim excogitandum: remedio copariatur.

In omnibus deniq; sumptionibus firmius, quam conclusioni assentimur. Semper enim quod cuiusque rei, cur sit causa est, id potius esse arbitramur.

Hac sunt de Demonstratione, quae summam texerem.

Dialectica ratiocinatio est, quae ex probabilibus concluditur. Ac probabilia quidem sunt, quae probantur aut omnibus, aut plurimis vel quorum spectata est & perspecta sapientia.

Sapiens autem, in sua quisque facultate peritus, censendus est.

Differt a demonstratione ratiocinatio Dialectica, quod illa scientiam gignat, haec opinionem.

Decapione autem sophistica dicemus postea.

Tertio, alius est Communis, in quo medium est commune. Expositorius, vulgo dictus: cuius medium est singulare.

Tres sunt in omni syllogismo enunciationes: maior, minor, & propositio medium praecedens: ac eundem sequens conclusio.

Tres sunt etiam voces simplices, quas Terminos appellamus: Maius, Minus, & extremum & Medium. Nec plures tribus admittendi sunt, nec recipiendi ambigui.

Propositio maior, prior communiter dicitur: minor vero, posterior nominatur: conclusio deniq; quod ex his inferitur, vel.

Propositio maior est, in qua maius, vel minus extremum sumitur: conclusio, in qua ambo pariter connectuntur.

Ac maius quidem extremum, praedicari minus subiecti locum in connexionem occupat Medium vero dicitur, quod in utraq; praemissa propositione videlicet & assumptione capitur, nec unquam ingreditur conclusionem. Atq; ipsum est argutus mentis seu ratio, ac probabile inventum ad rei dubiae, de qua agitur fidem facientiam Etenim virtute medij probamus conclusionem.

Materia Remota, sunt termini.

Syllogismi Proxima, praenunciata.

Forma, est legitima enunciativum dispositio: quae figuram & medium complectitur.

Scire proprie Bitariam dicimur scire. Demonstrandi genus, 2.

Solertia Sumptionibus firmius quam conclusioni assentimur: & quare. Dialectica ratiocinatio Probabilis quae.

Sapiens quis censendus Quomodo differt a demonstratione ratiocinatio Dialectica.

Lib. 4 cap. 54 Communis Expositorius. In omni syllogismo enunciatione tres

Tres item termini Propositio maior. Propositio minor. Conclusio. Maius extremum. Minus extremum Medium. Argumentum

Materia
Syllogismi
duplex.
Forma.
Figura.
Modus quo-
tuplex.
Numerus mo-
dorum cuius-
que figurae.
Collocatio
medij,

*Figura, est certa debitaq; collocatio medij.
Modus, est pronuntiatorum quantitas, & qualitas; Perio.
Modorum, alij sunt generales, alij speciales; alij aientes, alij negantes, quae nomi-*

ne a complexione ducuntur.
Numerus modorum cuiusque si. iij.
e Bis duo prima tibi numerat; totidemq; secundas
Ultima, quae restat retinet lex verba figura.
Collocatio seu dispositio medij.
Sub pra. prima-bis pra. secunda; tertia bis sub.
hoc est.

*In prima figura terminus medius seu communis in propositione subiecti, in as-
sumptione vero praedicati locum obtinet. In secunda, in utraque praedicati vicem
suus. In tertia in utraque subiecti locum tenet. ut sequenti disticho aperius de-
claratur.*

Præcedit copulam prima medium, sequiturque.
At bis præcedit terna; sequiturque secunda.
g Præmissæ, medium, maiorq; minorq; capessunt.
Hoc tamen ut Scyllam semper conclusio vitat.

Comment. ad Cap. 11.

Argumenta-
tiones.
Perfectæ.
Imperfectæ.
Enthymemæ.
Exemplum.
Præmissæ.

Nominatur.

Termini.

Figure 3.
Modi 14.

Modi indire-
cti quinq;

Ex quatuor illis argumentationum formis duæ prioræ reliquæ duæ im-
perfectæ, Oratoribus & Poetis magis quam Dialecticis videntur.

Enthymema, ad syllogismum; Exemplum, ad inductionem referunt Ari-
stoteles, illud Rhetoricum syllogismum; hoc, Rhetoricam inductionem nominat.

b. Maior & minor propositio, quia præcedunt modum, præmissæ appellan-
tur; ex quibus concessis necessario inducitur conclusio. Atque hæc tres syllo-
gismi partes varijs nominibus notari solent, Nam.

Syllogismi pars prima.	Secunda.	Ab Aristotele, propo- sitiō maior.	propositio. minor.	Conclusio.
		A Cicerone propositio.	Assumptio.	Complexio & conclusio.
		A Quintiliano, intentio.	Assumptio.	Connexio.
		A Themistio propositio.	Sumptum.	Conclusio.
		A Boetio propositio.	Sumptum.	Conclusio.
		A Rodolpho, expositio.	Assumptio.	Intentio.

d. Maius, minusque extremum, ac medium vulgo termini appellatur. Ma-
ius, semper in conclusione prædicatur; minus subijcitur. Medium ipsam nun-
quam ingreditur.

e. Tres sunt figure; Modi quatuordecim, ut docent versiculi:

Bis duo prima tibi; & quæ sequuntur.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, integri habentur.

Ad quos ducuntur reliqui, cum perficiuntur?

Cesare, Camestres, Festino, Baroco: Darapti,

Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Addunt quidam quinque alios modos primæ figuræ, quos vocant indi-
rectos quod in conclusione maius extremum minori subijcitur; cum contra
sit in reliquis. Varietas figurarum ex collocatione medij oritur, quædoqui-
dem medium in prima figura est subiectum in maiore, & prædicatum in mi-
nore. In secunda bis prædicatur. In tertia vero bis subijcitur. Id est, in utra-
que præmissæ, ut verius indicant. Præcedit copulam primam medium; & quæ se-
quuntur. g Medium autem (ut distichon, Præmissa medium, &c. ostendit) non
ingreditur conclusionem. Etenim conclusio ex maiore, minoreque extre-
mo conficitur; quæ directa quidem vocatur, ubi maius extremum de mino-
re prædicatur. Indirecta vero, ubi contra: Præterea conclusio mente & in-
tentione prima pars est syllogismi. Maior, quæ est eius ratio seu causa, scilicet

daminior, ultima Oratores autem, & Poete nonnunquam invertunt ordinem, & dispositionem syllogismi: conclusionem nunc primo, nunc secundo loco inferentes, ac propositiones quandoque præposito ordine præ arbitrio, & commoditate sua collocantes: quod facile à, Dialectico perspicitur.

Conclusio
pars prima
intentione.

CAP. I: I.

De Syllogismis per figuras & modos ordine collectis:

Primæ figuræ modi quatuor.

Primus huius figuræ modus est, quando ex *A* sequitur. *A* hoc est, cum & propositione, & assumptione quæ de toto genere universe dicuntur, posita & concessis, sequitur, quæ universe de toto etiam genere dicitur, necessario conclusio. Cuius talis est exemplum.

Bar Omne vitium est castigandum,
2. ba Omne mendacium est vitium: ergo,
ra. Omne mendacium est castigandum.

Vitium.

Secundus est, quando ex *E*, *A* sequitur *E*. hoc est, cum propositione, quæ ex omni parte aut, concessis, conclusio, quæ ex omni parte quid negas, sequitur necessario. Exemplum erit huiusmodi.

Ce Nullus magistratus reddit honestum,
3. la Omnis prætura est magistratus: ergo,
rent. Nulla prætura reddit honestum.

Magistratus.

Tertius est, quando ex *A*, *F* sequitur *F*. id est, cum propositio de toto genere universe dicitur, & de parte assumptio; usque concessis, conclusio, quæ de parte dicitur, sequitur. Cuius exemplum hoc esto.

Da Quæque perturbatio est reprimenda,
3. ri Ira est perturbatio: ergo
j. Ira est reprimenda.

Perturbatio.

Quartus autem modus primi generis dispositionis est, quando ex *E*, *F*, sequitur *O*. id est, cum propositio omni ex parte negas, sumptio quadam ex parte dicitur, quibus concessis, necessario quæ ex parte negas, sequitur conclusio. ut,

Fe Nulli lascivi sunt legendi,
4. ri Quidam Poetæ sunt lascivi, ergo,
o. Quidam Poetæ non sunt legendi.

Lascivi.

Atque hi quidem quatuor modi dicuntur perfecti, quod in maiorem formam re-
duci nequeant. Reliqui vero imperfecti, quia transmutatione, & conversione egerunt, & priusquam ad perfectorum ordinem reducantur.

Modi perfecti
Imperfecti.

Hisce autem quatuor aliis quinque adiecerunt, in quibus est inversus complexio-
nis ordo, quo per unum thematis maius, qui attribui debet, subijciunt. Quamquam
autem conclusio nem, ut vocant, indirectam, hoc est, conversam inferunt: necessariū
tamen ex præmissis sequitur. Nam si ad easdem præmissas in Barbara sequitur
hæc conclusio: Omnis sobrietas est amplectenda: necessario per conversionem
assuetam sequitur: Aliquod amplectendum est sobrietas. Similiter, in ca-
teris modis.

Quinque alij primæ figuræ modi non directè concluduntur.

Ba Omnis temperantia est amplectenda:
3. ra Omnis sobrietas est temperantia: ergo
lpton. Aliquod amplectendum est sobrietas.
Ce Nullum vitium est decens:
3. lan Omnis audacia est vitium: ergo,
22. Nullum decens est audacia.

Temperantia

Vitium.

Ba

- Crudele.** Da Quodvis crudele est odiosum.
 3. bi Aliquod bellum est crudele: ergo,
 tis. Aliquod odiosum est bellum.
 Fap Omnis avarus est miser:
- Avarus.** 4. es Nullus probus est avarus ergo,
 mo. Aliquis miser non est probus.
- Modestia.** Fris Quædam modestia est laudabilis:
 5. es Nullum convicium est modestia: ergo,
 moru. Aliquod laudabile non est convicium;
Secunda figura modi quatuor.
- Cupiens aliena.** Ces Nemo liberalis cupit aliena:
 1. a Omnis avarus cupit aliena: ergo,
 re. Nullus avarus est liberalis.
- Temperans.** Ca Omnis prudens est temperans:
 2. mes Nullus voluptuarius est temperans: ergo,
 tres. Nullus voluptuarius est prudens.
- Excusabile.** Fes Nullum scelus est excusabile:
 3. ti Aliqua culpa est excusabilis: ergo,
 no. Aliqua culpa non est scelus.
- Prohibita.** Ba Omnis fraus est prohibita:
 4. ro Quædam mercatura non est prohibita: ergo,
 co Quædam mercatura non est fraus;
Tertia figura modi sex.
- Periurium.** Da Omne periurium est flagitium:
 1. rap Omne periurium est mendacium: ergo,
 ti. Aliquod mendacium est flagitium.
- Virtus.** Fe Nulla virtus est fugienda:
 2. lap Omnis virtus est cum labore coniuncta: ergo,
 ton. Aliquid cum labore coniunctum non est fugiendum
 Dis Aliqua severitas est salutaris:
- Severitas.** 3. a Omnis severitas est odiosa: ergo,
 mis. Aliquod odiosum est salutare.
 Da Omnes stulti sunt servi:
- Stulti.** 4. tis Aliqui stulti sunt divites: ergo,
 i. Aliqui divites sunt servi.
- Bellum.** Eo Aliquod bellum non est fugiendum:
 5. car Omne bellum est calamitosum: ergo,
 do. Aliquod calamitosum non est fugiendum.
- Severitas.** Fe Nulla severitas placet puero.
 6. ris Aliqua severitas est perversilis: ergo,
 on. Aliquod perversile non placet puero.
In his vocabulis, quæ vocamus modos, significantes sunt literæ quedam.
- Literæ signi-
ficantes.** A. generalem asentem
 E. generalem negantem } enunciationem notat.
 F. specialem asentem
 O. specialem negantem }

CAP. IIII.

De Reductione imperfectorum.

Reductio.**Advertenda.**

Ad prime figure ordinem secunde et tertiæ figure syllogismi eadē remanentē materia reducuntur. In reductione autem est advertendum, quod B C. D. F. in imperfectorum principiis, eos modos, ad illos quatuor perfectos debere reduci denotant, qui ab iisdem characteribus instituti sunt, ut Baroco ad Barbara: Cæ-
 sare ad Celarent: itemq. de alijs. Præterea,

M. m.

Mutationem præmissarum

S. simplicem

P. assumptam } conversionem

} representat.

Litteræ repre-
sentantes.

Si alibi, quam in primo loco ponitur per impossibile reductionem indicat.
.i. accidens.

Versus pro
reductione.

Simpliciter verti vult S. P. vero per acci.

M. vult transponi. C. per impossibile duci.

Tres primi imperfecti in prima figura per conversionem conclusionis rediguntur.

Quartus præter conversionem etiam mutatione præmissarum eget. Quintus com-
mutas præmissas transmutat.

In secunda figura primus & tertius modus per conversionem maioris: secundus
maiori præmissis, & minore ac conclusione conversis: Quartus solum per impossi-
bile revocatur.

In tertia figura primus, secundus, quartus, & sextus modus per conversionem
maioris etiam commutat præmissas, maiore & conclusione conversis: quintus de
obliquis tantum ductus ad primam figuram redigitur. Potest quisque modus per
aliquum ductum probari: at Baroco, & Bocardo nullam aliam reductionem ag-
noscunt.

Reductionem per impossibile siue obliquum & contortum ductum, eam dicimus Reductio per
ex contradictione conclusionis cum alterutra præmissarum colligit alterius impossibile.
premissis, contradictionem. Quomodo in reductione alius syllogismi,

1. Omnis fraus est prohibita:

2. Quædam mercatura non est prohibita: ergo,

3. Quædam mercatura non est fraus.

Que ex Baroco ad Barbara sic redigitur:

1. Omnis fraus est prohibita:

2. Omnis mercatura est fraus: ergo,

3. Omnis mercatura est prohibita.

Itemque huius.

1. Quædam podagra non est sanabilis:

2. Omnis podagra est morbus: ergo,

3. Quidam morbus non est sanabilis.

Que ex Bocardo ad eundem primæ figure modum ita revocatur.

1. Omnis morbus est sanabilis:

2. Omnis podagra est morbus: ergo,

3. Omnis podagra est sanabilis.

Servat maiorem Baroco: Bocardo minorem. Ille a maiore, hic a conclusione in
ipso in reductione.

CAP. v.

De duplici syllogismorum ductu.

Syllogismus itaque duplici & Rectum.

1. Rectum habet ductum; 2. Obliquum.

Fillum: auctores ostensivum, siue demonstrativum hanc vero incommodo or-
dinem adversarium siue ad impossibile ducentem vident.

Reductio ostensiva est, quæ ad necessitatem syllogismi ostendendam vitatur vel
conversione propositionum vel transpositione illarum vel simul conversione &
transpositione. Hæc enim duo sunt instrumenta reductionis ostensivæ: conversio,
inquam, & transpositio. In quibus autem modis conversio sola satis sit, & in qua
transpositione, vel utrague sit opus, elementa sententiarum fictarum vocant ostensivæ.

Duplex syllogismorum;
ductus.

Reductio
ostensiva.

Reductio, quæ adversarium arguit incommoda, sic dicitur, in qua non tam vitatur.

Reductio
per impossibi-
bile.

Versus pro
reductione
per impossibi-
bile.
Versus illius.

mius conversione aut transpositione precipue, sed contradictione conclusionis: quia cum alterutra propositione iam concessa colligimus contradictionem alterius propositionis: quae cum falsa & absurda apparet; revertemur ad priorem conclusionem quam firmam demonstramus. Haec reductio per impossibile, siue ad id impellens, quod fieri nequit hinc habet regulam qua omnis consequutio confirmatur nimirum, Quando ex proposito consequens inferitur oppositum antecedens consequutio est valida in quacumque figura. Verum ut sit expedita ratio conversus syllogismus per impossibile secunda & tertia figura adhibentur hi versiculi.

Maiores servat, variatque secunda maiorem.

Tertia maiorem servat, servatque minorem.

Vt sumus reductione: quae vixet incommodo adversarium, cum aliquid manifeste

verum negatur ut in hoc exemplo:

Bar Omnis virtus ornat Philosophum

ba Omnis patientia est virtus: ergo,

ra. Omnis patientia ornat Philosophum.

In hoc syllogismo si quis omnia praeter intensionem dederis, sic per obliquum ducit, etiam insurgemus:

Bo Quaedam patientia non ornat Philosophum;

car Omnis patientia est virtus: ergo,

do. Quaedam virtus non ornat Philosophum.

Conclusio haec est falsa: ergo alterutra praemissarum ex quibus est inducitur. At non minor; quae antea est concessa, ergo maior nimirum, Quaedam patientia non ornat Philosophum. Quapropter eius contradictio ex necessitate erit vera scilicet, Omnis patientia ornat Philosophum. Sicq; adversarius, vel invitus ad palinodium impellitur. Hoc enim effatum, Omnis patientia ornat Philosophum, in priori syllogismo erat negatum quod tamen ab eodem postea conceditur. Ex ijs quae diximus, colligere licet ex veris falsum non posse inferri.

Verum quo expeditus atq; commodus per obliquum ductum imperfecti modi omnes, ad quatuor primos revocentur, notentur verba ad id instituta, scilicet Ne sciebas, odiebam, lerare Romanum, modis quinq; per se figuris imperfectis, secundum de quatuor sex tertio ordine respondentibus. Quarum syllabarum quaeq; vocalium, dicat conclusionem modi primae figure ad quem sit ille reducendus. Etenim syllogismi illi quatuor secundae figurae ita reducuntur, sumendo contradictionem conclusionis pro minore, maiore remanente, ex ijsq; inferendo contradictionem minorem. Tertia vero sex contradictione conclusionis maiori loco posita minore permanente ex ijsq; inferendo contradictionem maiorem. Modi autem quiq; imperfecti primae figurae; contradictionem conclusionis maiori loco collocando eandemq; in minoris sedem depruendo, ex ijsq; inferendo minoris contradictionem praeterquam Celantes; qui ex minore facta maiore, cum contradictione conclusionis, inferunt maiorem contradictionem. Sed & advertendum est: in quinq; primae figurae imperfectis baralipson & Fapesmo, praeter extremorum commutationem in conclusionis inferenda omnium quinq; communem, non minoris contradictionem inferre; sed contrarietatem quae admodum Darapti Felaptonq; tertiae figurae modorum maiorem contrarietatem.

Neque vero propterea falso dicitur, inferri contradictionem quia licet directi non inferatur: inferatur tamen persequens, quippe cum particularis in veritate semper sequatur universalem: sicut universalis in falsitate suam particularem, veluti si vera est, Omnis homo est disciplinae capax: vera erit: Aliquis homo est disciplinae capax. Et si falsa est Aliquis homo est quadrupes: falsa quoque erit Omnis homo est quadrupes. Quod acutus dialecticus facile despicit.

C. AP. VI.

Regulae de syllogismo eiusque partibus

Regula

Maior non potest esse particularis in prima aut secunda figura, in directis. Quia in omni syllogismo de medio communis, modum debet semel in antea

esse distribui: tunc autem non distribueretur. non enim in maiore, quia medium subiectum propositionis particularis. neque vero in minore, quia medium in minori debet esse predicatum, quod quidem predicatum non distribueretur nisi in propositione negativa, minor autem non potest esse negans. Atque in secunda sane figura procederet a non distributo ad distributum ex parte maiori extremi. Nec medium in secunda figura distribueretur, si utraque praemissarum affirmans esset. Aut vero medium necessario distribuendum hinc est: quod non sit necesse concordare vel discordare inter se (in syllogismo directe concludente) quae in eodem medio non distributo convenire vel discrepare inveniuntur.

2. Minor non potest esse negativa in prima aut tertia figura, in directis, quia procederet a non distributo ad distributum respectu maiori extremi.

3. Minoris subiectum in prima figura sub subiecto maiori continetur.

4. Ex falsis falsum, verumque aliquando sequitur.

5. Ex veris possit nil, nisi vera, sequi.

6. Praemissae probant, non probantur.

7. Conclusio probatur, nihil probat.

8. Conclusio: citur minus quam praemissae creditur. Juxta regulam: Propter hoc unumquodque & illud magis.

9. Conclusio deterior sequitur partem. Nam altera praemissarum specialis existente, specialis erit conclusio similiter altera existente negante negans sequitur conclusio nec unquam aut generalis, aut aiena invenitur, nisi ubi utraque praemissa sit talis.

10. Conclusionem existente falsa, necesse est alteram propositionem esse falsam.

11. Nulla est conclusio affirmativa in secunda figura.

12. Nulla universalis in tertia. Quia procederet a non distributo ad distributum ex parte minoris extremi, quae in antecedente non potest distribui: cum minor non possit esse negans.

13. Concedenda est conclusio in omni bono syllogismo.

14. Minor extremitas est conclusionis subiectum, maior vero predicatum, nec unquam nisi in conclusione, concurrunt.

15. Medium in affirmativis utriusque extremo congruit.

16. In negativis alteri iungitur, & remouetur ab altero.

17. Medium igitur in affirmativis prima figura debet esse: vox inter maius & minus extremum media; in negativis minori superior.

18. In secunda figura debet esse vox superiore cuius affirmativae iungitur.

19. In tertia ubique inferior est minore: & maiore etiam quoties ab eo non disiungitur.

20. Medium non fit ex voce dissimilanea utriusque extremo.

21. Medium nunquam ingreditur conclusionem.

22. Medium ex locis omnibus petitur.

23. Omne medium commune in altera saltem praemissarum ponendum est utriusque alter.

24. Ex medio pendet cuiusque argumentationis vis & energia.

25. Syllogismus affirmativus ad confirmandum; negativus ad refellendum ad robandum est aptior.

26. Bonus est syllogismus ex cuius conclusionis contradictione cum altera praemissarum inferatur alterius contradictio. Juxta regulam. Quando exposito antecedentis inferatur oppositum antecedentis, consequutio est valida in quacunque figura.

27. Omnis syllogismus recte dispositus si: ma est argumentatio.

28. Malus est syllogismus, ubi fuerint quatuor, aut plures termini.

29. Homonymia & amphibolia ubique, sed in syllogismo maxime vitandae sunt.

30. Nullus est legitimus syllogismus ex solis negativis. Quia nihil necesse est a maiore remoueri, quae remouetur ab eodem tertio.

DIALECTICAE

31. Nullus similiter ex solis particularibus. Quia sic medium non distribueretur, aut si forte distribueretur, procederetur à non distributo ad distributum.
32. Si tantum in materia peccatur, non impedit syllogismus consequentem.
33. Vbi medijs, aut extremorum dispositio non servatur, vocatur paralogismus, cuius consequentem inficiari licet.
34. Nullus terminus ponendus est universaliter in conclusione, qui non fuerit universaliter positus in altera praemissarum.

C A P. VII. De Syllogismo Rhetorico

Syllogismus Rhetoricus.

Inter Rhetoricum & Dialecticum syllogismus hoc interest, quod ille fusiùs & liberius dilatat orationem: pluresq; interdum habeat propositiones. hic brevius atq; gustusq; tribus semper enunciationibus contentus, concludat.

Partes eius.

Quinque com-
muniter partes
habet: { Propositionem
Rationem propositionis.
Assumptionem
Assumptionis approbationem.
Complexionem.

Exemplum. Propositio.

Exemplum ex Cicerone illud esto.
Melius accurantur, quae consilio geruntur, quam quae sine consilio administrantur.

Ratio:

Domus ea, quae ratione regitur, omnibus instructior est rebus; quam quae temerè, & nullo consilio administratur. Rursum, Navis optimè cursum conficit ea, quae scientissimo gubernatore utitur; eadem est exercitus & ceterorum ratio.

Assumptio.

Approbatio

assumptionis

Complexio.

Nunc quinque

partita, nunc

quadriparti-

ta, nunc tri-

partita, nunc

bipartita tan-

tum inveni-

tur.

Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur. Nam & signorum ortus obitusq; definitum quendam ordinem servant; & diurnae nocturnaeq; vicissitudines immutatae peritant.

Consilio igitur mundus administratur.

Sed interdum propositio ratione non eget; interdum assumptioni probatione non est opus, non nunquam etiam complexione supersedere solent. Ex quo fit, quod nunc quinque partita, nunc quadripartita, nunc tripartita, nunc bipartita, nunc bipartita tantum inveniatur. Quia in tres tantum partes semper distributam volumus pro prima propositionem eiusq; rationem; pro secunda assumptionem & eius approbationem; denique complexionem, pro tertia assignant.

D A P. VIII. De Syllogismo Expositorio.

Syllogismus Expositorius,

Syllogismus expositivus dicitur, cuius medium est singulare, ut.

Diogenes fuit pauper,
Diogenes et Philolophus ergo,
Quidam Philosophus fuit pauper.

Comment. ad Cap. VIII.

Refert hic syllogismus aliqua ex parte tertiae figurae formam; non quod proprie in illo modo conficiatur sed quia huic quam alijs est similior, quam niam medium bis subicitur. In hoc autem syllogismo ex singularibus communis sententia colligitur. Ideoq; expositio Philosopho vocatur, quod communes propositiones frequenter explicet. atq; exponat, verbi causa, si quis dubitet, et concionatori ethnicos scriptores citare liceat. Ita probatur,

Paulus licet citabat ethnicos scriptores,

Paulus fuit concionator ergo,

Concionatori licet et ethnicos citare scriptores.

Ita frequenter probantur communes syllogismi per huiusmodi expositionem.

nes non tanquam ratioeinationes perfectiores: sed magis perspicuas. ut si maior propositio huius syllogismi.

Castigatio est utilis.

Omnis castigatio est supplicium: ergo,

Quoddam supplicium est utile.

Cuiquam videatur incerta; mox probabitur per hanc singularem:

Castigatio Castilina est utilis cui adiuncta assumptione.

Castigatio Castilina est supplicium: eadem prorsus quae prius, clarius, tamen atque aperte us, inferitur conclusio ergo,

Quoddam supplicium est utile.

a. Atque expositoria haec argumentandi ratio Oratoribus solet esse frequentissima. Nam cum omnis humana cognitio ex sensibus oriatur (sensu nullo excluditur, quippe per inductionem singularium rei universalem notionem in mente generamus) etiam principijs, non nisi per species intelligibiles à phantasmatibus acceptas cognitio sumitur (sensibus autem singularia, & non communia comprehendunt: ex his mens communis sententias & rerum causas colligit; quae licet sint percipientibus certiores: sunt tamen primo intuitibus minus perspicuae quam singulares. Denique videndum est, ne minor propositio sit unquam negativa, id quod supra de minore tertiae figurae admonuimus.

CAP. IX. De Sorite.

Sorites quae Latine coacervatio dicitur est argumentandi ratio, quae ex pluribus Sorites, enunciationibus asseritur, & necessarij; ita constituitur, ut attributum praedicatum primi subiectum fiat alterius; & huius attributum tertij efficiatur subiectum: atque ita deinceps praecedentibus sequentia connectantur: ut quod est omnium praedictum attributum, id primi praedicatum subiecto coniungatur. ut,

Homo est animal;

Animal est vivens;

Vivens est substantia: ergo,

Homo est substantia.

Huius consequentiae ratio est, quod quando alterum de altero verè affirmatur, ut de subiecto, quaecumque de praedicto dicuntur, ea omnia de subiecto primo dicuntur.

Visiosum plerumque est & fallax genus argumenti haec concludendi ratio: ac tum Quando proba censenda, cum aut pronuntiata omnia asseruntur sunt ac necessaria; & proba censenda posteriora quaeque priorum consequentia: aut saltem propositio prima affirmans est, haec conclusio reliquae omnes universales, vel universales propter materiae necessitatem pares, dendi ratio nec varietur accepto. Redigitur autem in syllogismum si praedicatum praedicto, Quomodo redigitur in syllogismum.

& subiectum subiecto attribuas in hunc modum:

Omne animal est vivens;

Omnis homo est animal: ergo,

Omnis homo est vivens.

Quomodo redigitur in syllogismum.

CAP. X. De Enthymemat.

Enthymema est imperfectus syllogismus, ex altera tantum praemissarum conclusionem inferens. ut, Enthymema.

Bona omnia meliorem efficiunt possessorem;

Non sunt igitur divitiae bona.

Nunc maior propositio, nunc minor adicietur, quam si suppleam, perfectum faciam syllogismum: Exempli causa.

Temeritas est vitium: ergo,
 Temeritas est fugienda. *Deest maior, scilicet*
 Omne vitium est fugiendum
 Nulla scientia sine usu paritur:

Maiores desiderant scientiam.

retur, quomodo;
 doque; intelligitur.

Antecedens

Consequens

Cur reticetur

altera praemissarum

enthymema unum

de robore suum

habet.

Nomen Enthymematis

late patet.

A divisio ad

coniuncta.

A tertio adie-

cto ad secundum

adiectum.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

versus.

Enthymematis

ordo in-

Nec dialectica igitur sine usu paritur. *Deest minor: nempe, Dialectica est*

Si in ante. e. deest & consequente idem sit subiectum, deest maior: sin autem pre-
dicatum sit in utraque idem minor desideratur. Prior enim enthymematis pars, An-
tecedens; posterior vero, Consequens appellatur.

Comment. ad Cap. x.

A Duplici potissimum nomine taceretur altera praemissarum; aliis brevitas
 est studio: cum satis clara & aperta omnibus sit illa omittenda sen-

tentia, ut in hoc exemplo.

Omnis insidiator iure occiditur: ergo,

Clodius est licite interfectus.

Aliis cum infirma videtur praetermissa illa propositio: ut melius sit, eam

tacite de indulgentia praeterire quam exprimere. ut,

Quintus Fabius fuit cunctabundus: ergo,

Bonus Imperator.

Omissa enim illa maior: nimirum, *Omnes cunctabundi sunt boni Imperato-*

res: parum firma est.

Enthymema si quando validum & efficax sit, ex ipsa re magis quam ex
 sua forma robur & firmitatem habet, vitium eius facile percipitur si statim
 in integrum syllogismum redigatur in quo facilius deprehenditur, si quid
 fuerit dubij.

B Nomen Enthymematis apud Dialecticos late patet & omnibus perfe-
 ctis syllogismis attribuitur velut cum a divisio ad coniuncta: ut, *Aristoteles*
est eruditus & est Philosophus: ergo Aristoteles est eruditus Philosophus, vel a
tertio adiecto ad secundum adiectum: ut, Leo est fortis: ergo Leo est argumen-
temur. Inversum nonnunquam enthymematis ordinem apud Oratores &
Poetas est videre. ut, Improbum est si crudelis.

CAP. XI.

Inductio.

Inductio est argumentandi ratio a multis singulis ad universum, vel a partibus
 ad totum productum.

Exemplum a
 singulis.

Exemplum a multis singulis ad universum.

Ebrietas ducit puerum in perniciem mendacium ducit puerum in perni-
 tiem, furum idem agit, periurium idem: similiter faciunt libido & corium: nec
 in ceteris est contrarium videre: ergo, Omne vitium ducit puerum in per-
 niciem.

Exemplum a
 partibus.

A partibus ad totum.

Plebs Romana optime de Milone sentit, Equester ordo optime sentit:
 Senatus optime sentit ergo, Totus populus Romanus optime de Milone
 sentit.

Antecedens.
 Consequens.

Antecedens quod ex rerum singularum coarctatione constat.
Consequens generale pronunciatum ex multis singulis confectum: vel a
partibus ex partibus collectum.

Consideratio

Sed in inductionibus summo opere cavendum est, ut enumeratio singulorum ple-
na atque perfecta sit: deinde ne qua partium dissimilitudo reperitur, qua si exist-
erit, argumentatio subvertitur. ut in hoc exemplo.

Frugifera est cerasus, nux pinu, vitis & illex,

Ergo facit fructus arboris omne genus.

Hac concludendi forma contraria est syllogismo: Ille enim, ex universis rebus singulas demonstrat hanc autem ex singulis colligit universas.

Comment. ad Cap. XI.

Sola Inductione utcumque probari possunt scientiarum principia: quæ **Syllogismi & inductionis comparatio**
 nullo modo demonstrati queunt syllogismus firmior est argumentatio, sed inductio clarior, & sensuum iudicio notior hac, velut ipse sequentem ducimus illo, pervincimus non credentem atque repugnantem trahimus hanc, inductio si gille, eruditis magis convenit. **Argutuli.** Addunt argutuli in antecedente atque ita de cæteris: ne inter partes diversum aliqui, & dissimile appareat. **Auctores.** Auctores non tam exprimunt quam intelligunt Rhetores rogant adverteri Rhetores, ut ille dicat, si possit, ubi diversum reperitur. ut ex illius in peritia con-
 vincant.

Inductio Rhetorica est, quæ rem aliquam ex pluribus similibus colligit, ut, si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaveris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. **Inductio Rhetorica.**

Inductio Socratica propterea dicitur, quod ea Socrates creberrime usus sit, Socratica autem illa maxime dicitur quæ ex plurimis constant interroga-
 tis quibus ab adversario concessis aliud, quod quærebatur, simile inferitur, hoc pacto. **Inductio Socratica.** Quod est pomum generosissimum? Nonne quod optimum? Et quis equus generosissimus? Nonne qui optimus? Quis ager? aliaque denique quam plurima, quæ sunt optima nonne eadem habentur generosissima? Quid? nonne ergo discensui & generosissimi homines ij qui sunt optimi: deserviuntque virtute & scientia præstant: non qui nascendi claritate tantummodo excellunt? Quod genus imprudenter & incaute respondentem facile imponet.

D A P. XII. De Exemplo.

Exemplum est argumentandi ratio, quæ unum ex alio propter, utriusque simili-
 tudinem probatur. ut, Marcus Attilius Regulus vitam amittere maluit quam fidem hosti datam fallere. fides ergo hostibus data servanda est.

Simile est Enthymemati sed aliquanto imbecillior argumentatio. In exemplis similitudo causa consequutionis existit. Itaque quoties in his bona est consequen-
 tia, ex materia & pronuntiatorum similitudine potius quam a sua forma robur et firmitatem habet. Satis est si ea parte congruunt, qua comparantur.

Dissolvimus exemplum ostensa partium dissimilitudine. Nam hæc ratio, Lates-
 tensis fuit accusatus, quia consulatum affectavit: ergo, Cicero fuit accusans-
 dus, quia consulatum affectavit: non valet ob dissimilitudinem, alter enim per
 amburum, alter contra amburum affectavit. In suadendo mirè conducunt, in urgen-
 do parum habent momenti. Petitur summa a comparatione, ut a Pari, maiori, minori,
 tum a loco similium & dissimilium.

Exemplum quid.

Quomodo dissolvitur.

Vnde petitur Quid negan- dum in quaq; forma argu- mentandi. Exemplum in firmissima ar- gumentandi

Exemplum ab auctorita- te ac testimo- nio quid dif-

fert. Aliq; argu- mentandi dicimus, formæ

Comment. ad cap. XII.

In perfectis illis argumentandi formis, Syllogismo, & Inductione; Antece-
 dens tantum recte degari potest. At vero in Enthymemate, & Exemplo:
 tum Antedens, tum consequutionem inficiari licet.

Infirmissima argumentandi ratio est exemplum: quia rare sunt simili-
 tudines, in quibus nihil insit dissimilitudinis, vitæ adæ sunt falsæ, obscuræ, atque
 incertæ similitudines.

Exemplum, ab auctoritate ac testimonio hoc differt, quod in his perso-
 na iudicium in illo, rerum similitudinem spectemus, hoc interest inter ex-
 emplum & testimonium, inquit Cicero, quod exemplo demonstratur id quod
 dicimus, formæ

dicimus cuiusmodi sit: testimonio esse illud ita, ut nos dicimus, confirmatur.

CAP. XIII.

De alijs quibusdam argumentandi formis.

Dilemma.

**Gell. lib. 5.
cap. 11.**

**Prothagoras,
& Evathlus.
Gell. lib. 5.
cap. 10.**

Crocodilites.

Violentum.

Alystaton.

Pseudomeno.

**Propositio
indefinita
quomodo in-
telligenda.**

Refertur & alia quaedam concludendi rationes, quae vulgò dicuntur in solubiles, siue indissolubiles: quod videtur in explicabilibus: cuius generis seruntur: **Dilemma, Crocodilites, Violentum, Alystaton, Pseudomenon.**

Dilemma est oratio bicornis, utrinque adversarium illaqueans. ut, Si improbus es, cur veris? Si probus, cur accusas?

Dissolvitur, aut excogitando medium, aut ipsum in adversarium retorquendo, ut si quis probaturus uxorem non ducendam hoc dilemmate videtur: Si formosam duxeris uxorem, habebis communem: si deformem, molestam: proinde nulla ducenda est. **Dissolvitur**, aut inverteendo, ut, si duxero formosam, erit iucunda: si deformem, non erit communis. aut medium excogitando, ut, Non omnis forma adeo formosa, vel deformis est: ita enim itaque deligam, cuius nec deformitas offensionem, nec forma zelotypiam parare queat. Media quippe forma quidam est, quae & nimiae pulchritudini periculo, & summo deformitatis odio vacat: qualis a Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo, stata dicitur: quae neque communis, neque pœna futura sit. Quam modo dicam formam & modestam Phavorinis non in scire appellat uxoriā. Ennius autem in illa, quam dixi, tragedia, eas ferè ait tæminas incolumi puicitia esse, quae stata forent. *Hec Gellius.*

Memorabile illud est ἀντιποποι apud Gellium de Prothagora Sophista, & Evathlo discipulo quorum ille inepitabilem hanc proposuit captionem: Aut contra te, aut secundum te pronunciabitur: si contra te, debebis ex sententia, si secundum te, ex pacto. Promiserat quippe Evathlus discipulus te nec cedem laboris in ipso erudiendo suscepti tum demum Prothagoræ præceptori daturum, ubi primam causam vicerat. Hæc ita dissolvit, Aut pro me pronunciabitur, aut contra me, si pro me, nihil ex sententia debeo, si contra, nihil ex pacto.

Crocodilites est, cum callida circumventi interrogazione id admittimus, quod mox arreptum ab adversario nobis obest, verbi causa: Crocodilus matris raptum filium, reposcens ita respondit. Reddam tibi filium, si verum dixeris, utrum igitur reddam, an non? Negavit illa fore, ut redderet, atque ob id æquum esse aiebat reddi, cui ille atque si reddidero non dixisti verum, & ideo non reddam.

Violentum est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non id, quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus. ut, Nolo Philosophiæ operam dare quia tum filius regis. Responderi enim potest, Imo hoc magis philosophiæ est: tibi intudandum, quod si regia proles.

Alystaton, non consistens, ut, Si quis tacere se dicat, vel mentiri, vel nihil scire: & querat, sciatne, an loquatur, &c. Dicitur Socrati, Hoc tolum scio, quod nihil scio, ad perfectam quandam aliamque res scientiam pertinebat. Sciebat enim se nullum rei perfectam habere scientiam, & ita loquens deinceps sciat, de quibus loqui desinit.

Pseudomenon, seu mentiē, ut illud, Cælum tegit omnia, igitur & se regit. Sensus quippe est, præter se omnia tegit Cretenses sunt mendaces, dixit Epimenides, ipse Cretensis, verumne dixeris an falsum, & sine ne mendaces, an veraces queritur. Si verum dixeris, & sunt Cretenses mendaces, falsum tamen eris, quoniam ab autore Cretensi, & ipso mendace, pronunciatum est. Si non sunt mendaces, ut Epimenides mendax, et ei credendum est, quod sunt mendaces. Indefinita propositio in contingenti materia non est generaliter intelligenda. Ex eo itaque quod Cretenses sunt mendaces, non sequitur, quomodo esse mendacem & si quisque Cretensis esses mendax, etiam Epimenides ipse, non est tamen necesse ut in hoc mentiarur.

Quamquam

Quoniam istæ concludendi rationes lubricæ sanè sunt, & copiosæ, valde tamen suadent quæ nec medium habent, nec facillè reflecti ac retorqueri queant.

DIALECTICÆ LIBER QVARTVS.

De Inventione, sive de ijs quæ pertinent ad Inventionem, altera huius instituti parte.

Absoluta sanè ea dialecticæ parte quæ ad iudicandum potissimum conducitur, restat nobis altera breviter perstringenda quæ ad invenitum magis adiutur sumus. Transitio.

CAP. .

Inventio, est argumenti, quod dialectici medium nominant, ad probandum idonei, Inventio, in vestigatio.

Medium vero, seu argumentum ratio est, ac probabile inventum, ad rei, de qua agitur, fidem faciendam. Medium, seu Argumentum.

Ad inventionem pertinent { Res inveniendæ.
Id unde eruenda sit.
Inveniendi ratio.

Res inveniendæ, medium sive argumentum dicitur.

Id unde eruenda est Locus.

Inveniendi vero ratio, ipsa communis nomine Inventio.

Ac quoniam loco quidem, vos argumentum laet, cognito, facile ipsum eruamus, tota hæc inveniendi ratio in Locus versatur.

Est autem Locus, communis quedam rei nota, cuius admonitu quidam quæ re probabile sit inveniri potest, ut Agricola videtur, vel sedes argumenti, ut Ciceroni placet. Sunt enim Loci argumentorum quasi fontes, ex quibus, tanquam è penis quodam omnia faciendæ fidei instrumenta depromantur. Locus.

Loci alij { personarum.
sunt { rerum.

Loci personarum, Rhetorum, rerum, Dialecticorum magis sunt proprij.

Ac loci quidem personarum tredecim numerantur. Patria seu natio, genus vel parentes, ingenium sive indoles, educatio & doctrina, mores & affectus, res gestæ, vitæ genus, habitus corporis, ætas, sexus, nomen, mortis genus, opinio post mortem. Loci personarum.

Rerum autem { Dialecticus.

alius est { Sophisticus.

Maxima, seu principalis, scilicet propositio: sive ætioria, id est, dignitas, quia digna cui fides adhibeatur. Locus videlicet communis, seu canon atque regula, sive generale quoddam pronunciatum, seu postulatum per se notum, quale est illud, Cui tribuitur definitio, eidem tribuitur id quod definitur. Locus Dialecticus.

Differentia maxime, vox nimirum communis, qua unum ætioria, discriminatur ab alio ut definitio, genus, species, &c. Atque hi, quidem numero certi ac definiti sunt; illi vero nequaquam.

Loci, qui vocantur differentie { Interni.
maximarum, alij sunt { Externi.

Interni, { In substantia.

alij { Circa substantiam.

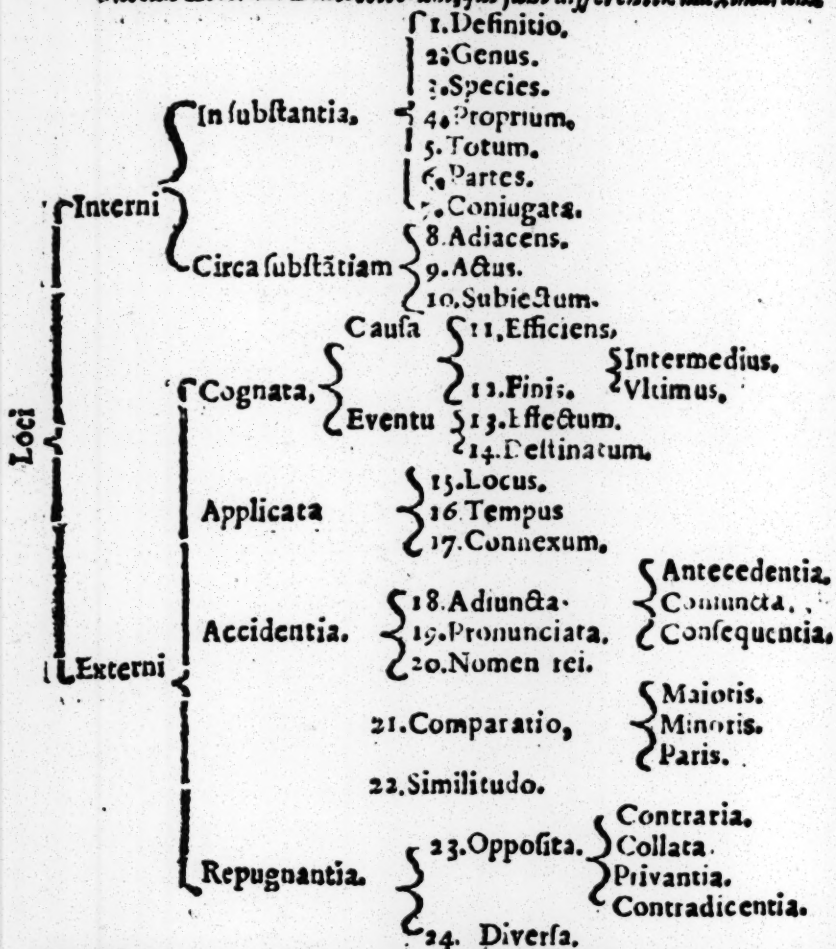
In substantia nominantur, ex quibus ea ducuntur argumenta, quæ ex sua vi atque natura sumuntur, ac rei probandæ substantia inherens & quæ interiori quodam naturali cognitione cum re proposita coniuncta sunt, & cohaerescunt.

Circa vero substantiam, sive medijs, seu coniunctis, & adherentes dicuntur.

Circa substā-
tiam.
Externi.

qui neq. omnino foris assumuntur, neq. ita infixi sunt, ut interiores reliqui.
Externi autem Loci appellantur qui rem attingunt illi quidem, verum in rei
natura infixi sament non sunt, nec penitus insidentes.

Tabella Locorum Dialecticorum, qui sunt differentie maximarum.

Definitio.
Genus, Species,
Proprium.
Totum.
Pars.
Coniugata.

Adiacens.

Actus.

Subiectum.
Causa.
Efficiens.
Finis.
Eventum.

De definitione, genere, specie, & a proprio, sicut sui loci: reliqua pauci perstrinximus.

^a Totum est, cuius, extra ipsum nihil est. vel. Quod ex partibus constat. ut, Homo ex animo & corpore; domus, ex fundamento, parietibus & tecto.

^b Pars, totius quasi membrum, ipsi toti annexum. ut, corpori caput.

^c Coniugata sunt, quae orta ab vno varie commutantur. ut, Iustitia, iniustus, ini-

^d Adiacens, est modus rei in existens, ex quo aliud quid, quam ex substantia sua, nomen ducit. ut, Casoni, qui ex substantia sua homo dicitur, prudentia & severitas modi adiacent: à quibus, cum interrogatur cuiusmodi vir sit Cason: prudens & severus appellatur.

^e Actus est id, ex quo res: quoquo modo exerceri, efficiq. dicitur. ut, dolere, movere.

^f Subiectum dicitur, in quo accidens inest.

^g Causa est principium eius, quod fit: vel ratione cuius sequitur aliud.

^h Causa efficiens est, à qua aliquid fit.

ⁱ Finis est, cuius gratia aliquid fit.

Eventum dicimus, quod ex actu sequitur. Est enim eventus, auctore Cicerone, & licet exiguus negotij. Et causae sepe consilij, consilia autem, actus eventus antecedunt.

Effectum

Effectum quod ab efficiente produciuntur.

Destinatum, quod certo alicui firmum est additum:

Locus, & Tempus h. c. pro predicamento ubi, & Quando, accipiuntur.

Connexa sunt, quae licet sint extrinsecum ei tamen denominationem praebent. ut,

Effectum;
Destinatum
Locus
Tempus
Connexa
Adiuncta.

proformato

1. Aa. uncta dicuntur, quae vel ante rem, vel cum re, vel post rem eveniunt: alia

ut necessaria, alia ut verisimilia.

Atque horum tres species

ratione temporis coexistunt.

Antecedentia.

Coniuncta.

Consequentia.

Antecedentia sunt, quae rem quamprimum necessario aut probabiliter antecedunt Antecedentia

ut, partum conceptio; eadem odium.

Coniuncta sunt, quae cum re veniunt. ut, cum senectute imbecillitas, et mori diff.

ficultas.

Consequentia, quae rem vel necessario vel probabiliter consequuntur, ut, interitus

ortum dissolutio coarctationem; rubor pudorem.

in Pronunciata sunt, quaecumque quisquam scripto vel dicto promulgaverit.

Novum rei, vox est ad rem quamprimum designandam consensu hominis instituta.

2. Comparatio est, cum vel maiora ex minoribus vel minora ex maioribus vel pa-

ria ex paribus concluduntur, per maius, credibilis, & verisimilis; per minus incre-

ditibilis, & quod minus. Et verisimile, intelligunt Dialectici.

3. Similitudo, est rerum diversarum inter se collatarum similis quaedam affectio.

De Repugnantiis in primo libro dictum est satis.

Consequentia.
Pronunciata.
Nomen rei.
Comparatio.
Similitudo.
Repugnanti.

Comment. ad Cap. 1.

a. N. Omne proprii differentiam quoque; hoc loco cum Agricola comprehensum
N. h. e. m. u. s. quod tam ratione ipsius differentiae, quam comprehendit
quam etiam sui: cum ab ipsis speciei essentialibus dimanet principijs rei;
penitus inhereat: locus interior, atque etiam in substantia recte constituitur.

Differentia
Proprium.

Universale: ut animal & omne genus respectu suarum formarum & forma ratione individuorum.

In quantitate universale universaliter sumptum: ut, omne animal.

In modo: universale aliquod & commune respectu sui adiectione iam aliqua contradietionis angustiorisque redditum. ut, homo, ratione hominis doctus, aut probus;

[quae partes in modo appellantur.

In tempore: ut, semper, nunquam.

In loco: ut, ubique, nusquam.

Integrale, quod constat ex partibus quantitatem habentibus ut, domus ratione fundamenti, parietum, & tecti: quod

in praesenti intelligitur.

Quibus omnibus, totius generibus, etiam partes pariter respondent suae.

Substantiales. } Materia. } Corporis: ut, & statue.
Negotij: ut, questio Dialectica.
Numerus Arithmetica.

Forma De qua in Qualitate satis.

Similes; sive, ut vocantur, similes, seu homogeneae: quae sunt eiusdem rationis; ut, partes carnis, & sanguinis.

Diffimiles; seu dissimiles, sive heterogeneae ac diversae rationis; ut, manus pes, digitus

[vide Com. cap. 2. lib. 2.

Potest idem ad diversa relatum & pars dici, & totum, ut, manus, cum suo

parte

e. Partes
statuuntur
duplices,

Integrales,

- Coniugata.** pars corporis, totum est ratione digitorum.
Coniugarum unum est de essentia alterius non subiecti. ut fortitudo non est de substantia hominis, sed de essentia fortis.
- Casus.** Adverbia illa, quae casus appellat Aristoteles, coniugarum nomine cum Cicerone complectimur.
- Adiutentia.** Adiacentium vocabulo ea fere complectitur Agricola, quae Quantitates Qualitatesque ab Aristotele in Categorijs dicuntur: quatenus haec ad sua subiecta referuntur: alio namque relata, alia fortijuntur & nomina. Verbi causa, virtus relata ad animum adiacens est: eademque cum ad felicitatem referuntur, de numero est destinatum, cum ad virum, repugnans cum ad iustitiam & temperantiam, genus cum ad habitum animi, species.
- Actus.** f. Actus, actionem & passionem continet, & ex adiacentibus oriuntur actus, ut ex adiacentibus timore, dolore, & motu, existunt actus, timere, dolere, movere.
- Subiectum.** Verba autem ea, quae proprios actus notant, ut ridere, loqui, & eiusmodi, ad differentiam potius & proprium referuntur.
g. Subiectum, proprie est ipsa substantia accidentium receptaculum, non est tamen de substantia eorum, quorum est subiectum: sed coniunctum propter illorum in ipso inhaerentiam.
h. Causa est, unde aliquid sequitur vel, qua aliquid efficitur.
- Causa.** Actus. Per se. Propinqua.
Causa alia est. alia alia
Faculta e. Fortuito Remota.
- Causarum genera.** Materia, ex qua
Forma, per quam
Efficiens, a qua
Finis, cuius gratia
aliquid fit.
sunt quatuor,
- Materia.** Quarum prioribus duae, materia nimirum & forma, ad partes inter locos interiores referuntur, etenim in partibus habenda sunt.
- Forma.** Materia permanens, ut, argumentum in statua.
alia est Transiens atque mutabilis, ut farina & aqua in pane.
- Efficiens.** De Forma, in Qualitate diximus, illinc assumenda erunt, quae ad hunc locum pertinent.
i. Causae efficientis Unum, quod sua vi efficit.
duo sunt genera Alterum, sine quo non efficitur.
- Finis.** Causa sua Absoluta, quae per se efficit,
vi efficiens
alia est, Aduvans, Praecipua, ut
vel Imperator. Victoris, seu expugnationis artis,
Administra,
ut Miles,
- Adiuncta.** k. Finis alius est Ultimus, qui propter se expetitur,
Destinatus, qui ad alium superiorem consequendum comparatur.
- Pronunciata.** l. Locus adiunctorum, late patet, nam & ad coniecturales etiam causas pertinet, & ex signis atque circumstantijs constat, ad eumque referuntur attributa personarum: ut, genus, natio, sexus, aetas, educatio & institutio, animi affectio, indoles & mores, conditio & fortuna, victus, habitus corporis studium, religio, mors; denique quaecumque vulgo contingensia dicuntur.
- Testimonio divina.** m. Pronunciata, complectuntur auctoritatem omnem: testimonia divina atque humana, praedicta, rumores, tormenta, tabulas, iusiurandum, testes, & quae sunt generis eiusdem.
- Testimonia divina sunt, quae divinitus aut animis omnium hominum insita sunt: quae lex naturae vocatur, aut sacris litteris prodita, vel divino alioqui modo edita, ut, oracula, vaticinationes, portenta, item prodigia, non

inquam etiam monstra, quæque naturalia cum sint, non tamen sine ali-
qua divini nuntii ostensione eveniunt. Eodem sua Ethnici referunt au-
spicia, responsa sacerdotum, augurum, coniecturam, & similia.

Humana sunt quæ ab hominibus scripto aut voce sunt profecta referuntur. Testimonia
huc, gnomen, patetia, fabulæ, apologi, chiriæ, apophthegmata, axioma-
ta, leges, senatus consulta, responsa prudentum, mores, hominum etiam opi-
niones.

Divina testimonia, quæ Christiana recipit religio, certa sunt, minimeq;
dubia, eorumque sacrosancta nobis debet esse auctoritas. Humana quoq;
illustrium virorum & experientium atq; doctorum, magis sunt auctori-
tatis.

Comparatio est, quando duo in vno confertur, ut, Furso ablatum re-
stitutus debes, ergo quod sacrilegio auferatur, restituendum est.

Similitudo est, ubi duo in duobus referuntur, ut, Equum non reddunt me-
lorem phalaræ, nec hominem igitur fortuna ludibria.

Sunt qui à comparatione differre similitudinem putant, quod hæc in
Qualitate posita sit, illa in Quantitate cernatur.

Similitudines & dissimilitudines ad docendum, quam ad cogendum sunt
aptiores.

CAP. II.

Quo pacto ducantur argumenta à locis, qui sunt differentia Maximarum,
affirmativè vel negativè, cum locis ipsis communibus, quæ vocantur
Maximæ

A definitione

De locis internis; ac primum de ijs qui sunt in substantia.

Definitione ad rem definitam, & vicissim ab eo quod definitur, ad definitionem
Argumento assensu & negantia ducuntur ut, Petrus est animal rationis
particeps, ergo est homo. & contra, tam affirmativè, quam negativè.

Huius loci generale axioma est: Cui tribuitur, vel admittitur definitio, eidem
tribuitur, vel admittitur id quod definitur. Itemq; cui definitum tribuitur, vel de-
trahitur, etiam definitio.

Parti ratione depromuntur argumenta à descriptione, etymologia, interpretatio-
ne, atq; ab ijs, quibus cum conferuntur: quoties inter se reciprocantur.

À Definitione argumentum sumi dicitur, quando definitione est eorum; simi-
literq; à quocumq; alio loco.

À genere ad speciem negantia eliciuntur argumenta. ut, Non est animal, nec
homo igitur.

3.
Agente.

Locus communis est: Sublato genere, species removeatur: posito autem, non consti-
tuo sequitur.

Triplex tamen ratio valet argumentum a genere ad speciem affirmativè.

Primo, quando id quod attribuitur genere, illi tantum uni convenit species, ut
Animal ridet: ergo homo atq; hoc evenit ex necessitate materie.

Secundo, cum signo univocato, ut, Omne animal seipsum diligit: ergo & ho-
mo.

Tertio, cum disunctione ad singulas formas addita, ut Animal currit: ergo
aut homo, aut bestia.

Ad eundem modum argumenta sumuntur à specie ad individuum. Quam enim
rationem habes genus ad speciem, eandem habes & species ad individuum. Nam
& species generis, & individuum species locum argumentando obtinet.

A specie.

À speciei ad genus argumenta assensu continentur, ut, Homo est, ergo & animi,
Canon est: Posita specie ponitur & genus, vel, Cui convenit species, & genus.

À speciei tamen ad genus argumentum valet negativè.

Primo, quando id quod predicatur, convenit illi uni soli speciei, ut, homo non
ridet, nec animal igitur.

Se.

Secundum, cum negationis nota cuius speciei addita. ut, Quod nec homo, nec bestia est, id animal esse non potest.

Sed in hac forma, cum enumeratione cavendum est, ne qua pars praetermissa sit necessaria.

Eadem est argumentandi ratio ab individuo ad speciem ducta.

A Divisione.

Huius annumeretur locus a divisione in hunc modum: De quocunque dicitur divisum, & aliquod eius membrum dicitur. Et cui unum membrum essentialiter convenit: ab eo reliqua remouentur. ut, de quocunque dicitur animal, de eo dicitur vel homo vel bestia, & cui unum horum convenit ab eo remouentur reliqua. ut, Quoniam Ioannes animal est, homo erit vel bestia. Et quia homo, nequaquam bestia.

A Proprio.

A proprio ad speciem, vicissim, a specie ad proprium argumenta trahuntur aientia & negantia. ut, Aptum animal habet ad ridendum, ergo est homo. Et contra affirmativè vel negativè.

Regula est. Cui tribuitur, vel adimitur proprium: ei quoque tribuitur, vel adimitur id, cuius est proprium. Et cui species, eidem & proprium.

A differentia.

A differentia pluribus formis communis negantia tantum: a differentia autem, quae unius speciei propria est etiam aientia promuntur argumenta, quemadmodum a definitione & proprio.

Eius maxima est. Cui differentia non convenit, ei nec species convenit: non contra nisi constiterit eam unius speciei esse propriam.

A toto integrali.

A toto ad partes principales & necessarias: & ab illis vicissim ad totum argumenta desumuntur aientia atque negantia. ut, Domus est, ergo fundamentum, Parietes & tectum, & contra, affirmativè & negativè.

Leges sunt: praeterito toto, partes omnes principales inferuntur: ac sublato toto, non continuo eum omnes tolluntur partes.

A partibus.

Sublatis partibus primariis, vel una earum, totum tollitur. Et illa positis omnibus inferitur.

A toto in modo, A parte in modo.

A toto in modo ad partem in modo argumentum ducitur negativè tantum, ut, Non est homo, nec homo igitur probus.

A parte autem ad totum affirmativè tantum, ut, Est homo doctus, igitur est homo.

Sed in his videndum est diligenter, ut determinatio illa, quae particulare, seu partem in modo efficit, restringat tantum communioris significationem: ut, doctus probus candidus, non autem alienus, ut, pictus, mortuus, aut diminutus, ut, albus dentibus: aut vero distrahatur, ut, esse in potentia. Quapropter non sequitur. Est homo mortuus, ergo est homo: vel, leo pictus, ergo leo vel, albus secundum dentes, ergo albus vel denique. Est homo in potentia, ergo est homo. Licet sequatur: Est homo doctus, probus, candidus, ergo est homo.

A Coniugatione.

A coniugatis argumenta sumuntur aientia atque negantia. ut, Iustus facit, iustitia igitur praeditus est, & iustus: atque etiam contra, affirmativè & negativè, modo ex habitu actum, vel mera actione habitum non inferamus necessario, non enim sicut recte inferimus ex iuste facere, iustitia praeditum, & iustum (quia iuste facere ex habitu est) sic vane necessario, inferatur contrarium si per habitum, appetitum ac propensionem ad agendum tantum. intelligamus: id quod in adverbis illis quae casus appellat. Aristoteles nos Coniugatorum nomine cum Cicerone complectimur, praecipue observandum venit.

Norma haec est, Tributo, vel remoto coniugatorum uno, tribuitur vel remouetur alterum.

Praeterea: si unum coniugatorum horum, uni aliorum conveniat, & alterum aliter conveniat: sed incipiendum est a principalioribus, videlicet ab abstractis: quorum si unum uni conveniat & reliqua deinceps inter se conveniant. ut, Iustitia est virtus, ergo iustus est studiosus: & iuste facere est studiose facere. At non parum deinde sequitur, Album est dulce, ergo albedo est dulcedo: cum per accidens fiat.

De locis qui sunt circa substantiam.

Axioma est: posito adiacente, ponitur subiectum. ut, Iustitia est, ergo & virtus: Cui ut subiecto inheret.

Locus communis: actibus tribuitur, subiecta quoque & adiacentia a quibus illi sunt deducti, inferuntur. ut, posito timere, ponuntur timor & id quod timeat.

Dignitas, sublato subiecto, tolluntur tam adiacentia quam actus. Et posito subiecto, ponuntur etiam necessaria adiacentia, & actus: ut sublata voluntate, tollitur iustitia & iuste facere. Et posito homine, ponuntur tangendi, ac nutriendi facultas, natusque calor, visualis operatio, pulsatio cordis spiritus agnatio, & id genus alia.

De locis externis.

Quamquam materia & forma in partibus numerantur inter locos interiores, ut in substantia: hic tamen locus commodior est visus, in quo cum reliquis causis inferantur.

Posita materia, ponitur & effectus, actu vel potentia materialiter: & sublata materia permanente tollitur effectus. ut, non est hoc argentum, nec statua igitur argentea. Verum in transiente materia non eodem modo sequitur. ut si dicas Farina non est, nec panis igitur ubi dicendum esset, Farina non erat, vel fuit, per tempus praeteritum vel Non est farina panis igitur fieri non potest.

Posita forma substantiali, res ipsa ponitur: & ea sublata, tollitur. ut, posita anima rationis particeps, homo ponitur: & sublata illa, hic tollitur. forma etenim ut dicitur, dat esse, & conservat in esse.

Posita causa efficiente naturalis ac sufficiente, non impedita actu necessario sequitur effectus eaque sublata, tollitur. ut, Pulmonem habet respirat igitur, pulmonem non habet, nec respirat igitur, Sol exortus est, itaque dies est, Sol non est exortus, non est itaque dies.

Posita causa efficiente voluntaria, poni potest & effectus: eaque remota tollitur, Huc pertinent Ortus, Interitus, Occasus, Instrumenta, modus, & similia.

Cuius ortus est bonus, & ipsum bonum. Cuius autem malus, & ipsum malum & contra.

Cuius interitus est bonus, & ipsum malum. Et cuius interitus malus & ipsum bonum, & contra. Intellige cuius interitus bonus vel malus est per se & non per accidens, non enim sequitur. Mors Christi fuit bona, ergo Christus fuit malus. Et enim per accidens fuit mors Christi bona nempe quod per eam redemeris genus humanum, alias omnino periturum. Similiter heresis dicatur bona per accidens, eo quod reddat homines studiosiores.

Cuius rei finis est vel bonus, vel malus: ipsa quoque vel bona, vel mala est. Intellige finem per se & ordinatum. Non enim furcum propter eleemosinam est bonus.

Cuius usus bonus est, & ipsum bonum: Cuius autem malus, & ipsum malum, & contra a re ipsa ad ipsius usum. Verum cavendum est, nequis argumentetur ab abusu pro usu. ut, Inebriari est malum, ergo vinum est malum. Plerique Philosophi sunt mali, ergo Philosophia est mala.

Si bonus est eventus, causa non possit esse non bona?

Posito proprio effectui, ponitur & propria causa necessaria, vel esse vel fuisse.

A destinato recte inferitur finis, ad quem refertur, ut, Cum gladium portare liceat, protectio vim propullare, vitamque tuere licebit.

Hic adiungitur locus ab adiectione: hoc modo? Si una res ad alteram adiecta tam faciat bonam, aut albam: cum prius bona, aut alba non esset: quae adiecta est bene, natus, vel alba: quale & totum reddidis verbi gratia. Terra fit humida propter aquam: ergo aqua est humida. Propositio principalis est: Quod efficit tale, vel ne, tale ipsum tale est. Ad cuius veritatem tria requiruntur.

Unum, ut res adiecta non sit ipsa forma: ideo non sequitur. Albedo adiecta pariet facit parietem album: ergo albedo est alba. Calor reddit calidum, ergo calor est calidus.

Ab adiacentibus. 8.

9.

Ab actibus.

10.

A subiecto.

A materia.

A forma.

11.

Ab efficiente naturali.

Ab efficiente voluntaria.

Ab ortu.

Ab interitu.

12.

A fine.

Ab usu.

Ab eventibus.

13.

Ab effectu.

14.

A destinatione.

Ab adiectione.

DIALECTICÆ

Alterum, ut res adiecta non sit pars essentialis idcirco non sequitur. Duo ad data quinque efficiunt septem, ergo duo sunt septem. Anima rationalis & a corpori constituit hominem, ergo anima rationalis est homo.

Tertium, ut id, quod additur, non sit equivocum: sed per se, proprie & immediate tale quid efficiens unde non sequitur. Sol accedens ad aërem facit aërem calidum, ergo sol est calidus Aer in ætate reddit aqua frigidior (scilicet per antipetistiam) ergo aer in ætate est frigidus.

Aut vero sic, propter quod unumquodque, & illud magis, quod pronuntiatum verum, est, quatuor observatis.

Primo ut quod attribuitur, vtriusq; insit subiecto: ac uni quidem propter alterum, cuius defectus non sequitur: um calidus propter solem, ergo sol est magis calidus. Vinum reddit hominem ebrium, ergo vinum est magis ebrium.

Secundo, ut id, quo conferuntur, magis minusq; admitteret quædam: propterea vitiole inducitur. Homo est aptus ad ridendum, quia est animal mente præditum ergo animal mente præditum magis est aptum ad ridendum.

Tertio, ut adiectum per se sit causa totalis eiusmodi effectus. proinde non recte infertur. Sol indurat lutum, ergo sol est magis durus. Propter cadentes carbones adurit ferrum, ergo cadentes carbones magis adurunt.

Quarto, ut ea que comparantur, omnino inter se distincta sint. Quapropter non valet: Propter oculos video ergo oculi magis vident, quia vident, eiusq; oculi non sunt res omnino inter se distinctæ: cum oculus sit pars eius.

A toto in loco ad partem firmum sumitur argumentum affirmativæ vel negativæ. ut, Vbique vilis est a gentum auro, ergo & in Intulis fortunatis. In nulla domo ineretricalicet quenquam pro mæcho depicendere, ergo nec in Thaidis Chæream.

At vero simplicitas a loco non perinde semper firmum: non enim necessario sequitur. Græcus est, mendax igitur. Pœnus, ergo scædisfragus: Atheniæcolis, proinde non hebes. Thebanus, idcirco non ingeniolus.

A toto similiter in tempore ad partem necessario concludimus. affirmativæ, vel negativæ. ut, Forma semper metuenda est, ergo etiam cum blanditur Nunquam debemus immemeres esse moris, ergo cum optima quidem sumus valitudine.

Atq; argumentum a tempore simplicitas ductum, non ita semper necessario concludit. ut, Nocte in tempesta visus eo cursans per Iatcas hominem igitur mane inventum occilum ipse interfecit. Fabius oriente Canicula natus est, ergo Fabius in mai non morietur.

Fortissimum autem, minimèq; dubium est argumentum a toto in loco pariter at tempore ductum, ut, Vbique semper virtutis habens est habendus, ergo etiam nunc merito in auris principum haberi debet.

Postulatum est: posito uno connexorum ponitur alterum: & subalio altero tollitur reliquum, ut, Vxor est, ergo v. rum habet: Maritum non habet, non est igitur vxor.

Proposito accidente, ponitur subiectum: non contra ut: posita temperantia, ponitur appetitus, non contra.

Ab accidente ab accidens, quorum unum alterum nulla necessitate consequitur infirma est argumentatio ut, sit formosa, ergo impudica.

Posito uno assumptum ponitur alterum necessario aut probabiliter, ut, Peperit conceperat. nitur. Erubescit, ergo subpudet; & propterea reus.

Sublato antecedente, necessario tollitur consequens, ut, Mulier hæc non concepit, nec peperit igitur.

Posito uno consuntorum, necessario ponitur alterum, ut, Sorbet, respirat igitur.

Posito consequente necessario ponitur & antecedens, ut, Hæc arbor fructum fert, ergo floruit.

15.
A toto in loco

A loco simpliciter.

16.
A toto in tempore.

A tempore simpliciter.

A loco pariter ac tempore.

17.
A connexis.

Ab accidente ad subiectum
Ab accidente ad accidens.

18.
Ab adiunctis,
Ab antecedentibus,
A coniunctis,
A consequentibus.

Quæ est. Cuique in sua facultate peritro credendum est *vs.* Plato, Aristote. Cicero: & in Christiana doctrina, Christus, Evangelista Apostolus, Augustinus, hoc, vel illud asserit: ergo ita esse credendum est. *Ab auct. vitate.* non semper necessario sed plerumq; probabatur, interdum re probabatur, quidem concluditur. Quando autem necessario, vel probabatur, aut secus aliquid ab auct. vitate, infertur: vide in comment. precedentis capiti. ubi de pronuntiati & infortitate pluribus. Nota tamen non valere argumentum negatum ab auct. vitate. *vs.* g. Scriptura non dicit, ergo non ita est: sed scriptura hoc, vel illud negat, ergo negandum est.

Cui nomen convenit & res. & cui nomen non convenit, nec res & contra, ab ipse ad nomen, sed semper oportet nomen univocum esse.

Quicquid dicitur secundum magis & minus dicitur simpliciter. *vs.* Quod magis minusve est album, & quod simpliciter non dicitur, nec secundum magis & minus dicitur. *vs.* quod album omnino non est; id nec magis nec minus album recte dicatur. Sed magis & minus debent proprie intelligi, non catachrestice, & abusive: *vs.* Aqua est levior terra, id est minus gravis.

In comparatione secundum magis & minus duo requiruntur.

Unum. *vs.* termini tales sint, qui possint magis minusq; suscipere: ideo non valet album est animal: ergo magis album, est magis animal.

Alterum. *vs.* illud magis minusq; accipiat ea ratione, qua debet, & respectu illius, cui recte tribuatur. *vs.* Quoniam corporis exercitatio bona est quatenus conservat sanitatem ideo maior exercitatio, quæ magis sanitatem conservat, magis bona est non autem omnino; cum plerumq; obsit.

Huius loco apud Aristotelem ita adiunctus est, quod quadam ex parte possit esse aut aliquando, aut aliquo in loco, ideo omnino esse potest. Quod autem omnino fieri non potest: id nec aliqua ex parte, nec interdum, nec alicubi fieri potest. Cui sane loco in multis occurritur: veritatem tamen habet in propositionibus contingentibus, quando subiecto predicatum inesse, ac convenire nulla aliaratione possit. *vs.* Homo cernit ex parte oculorum, ergo cernit, ac non sequitur: Ethiops candidus est ex parte dentium, igitur est candidus, quia candor possit in alijs corporis partibus inesse, quod aspectus nequit.

Si id quod magis videtur esse non sit, certe nec quod minus videtur. *vs.* Vir non valet leonem resistere, nec puer igitur.

Si id, quod minus videtur esse sit, & quod magis videtur, *vs.* Manipulus potuit expugnare arcem; & exercitus igitur.

Quod in uno parum valet, valebis in altero: & quod in uno non valet, nec in altero.

Similium similis est ratio: nam quod in uno similitum valet, valebis in altero.

Diffimilium autem diffimilis est ratio, in eo, in quo sunt diffimilia.

Similitudine cognata est proportio similis *vs.* quod est aspectus in oculo, id mens est in animo. Et diffimilitudini, proportio diffimilis. *vs.* non idem in homine animus est, quod in navi gubernator.

Cui unum oppositorum convenit, alterum discrepat. *vs.* Herus est, haud servus igitur, respectu nimirum eiusdem.

Posito uno collatorum ponitur & alterum in subiectis diversis; & contra subiecto uno, tollitur & alterum, *vs.* Pater est, ergo & filius, præceptor non est, nec discipulus igitur.

Privatum unum interitus est alterum: nam constituto uno interimitur alterum: & interempto altero subsistit reliquum, in subiectis capacibus, *vs.* Cecus est, Proinde non cernit, cernere autem nequit (debito dispiciendi tempore) ergo est cæcus.

Contrariorum contraria sunt consequentia, *vs.* Quoniam fortitudo virtus est, A contrariis.

19.
A pronuntiatione
Seu auctoritate.

20.
A nomine
ipsi.

21.
A comparatione.

Ab ex parte
ad animo.

A maiore.

A minor.
A paribus.

22.
A similibus,
& diffimilibus
A proportionem.

23.
A oppositis
A collatis.

A privandis
bus.

erit necessariū vicium ignavia. Nam quia fortitudo atq; ignavia contraria sunt virusq; & visium, sic vnum horum, vnius illorum consequens fuerit: & alterum alterius erit.

Cui autem tribuitur vnum contrarium, adimitur alterum. vt, Scipio valens, ideo non est aeger. Et cui vnum eorum, inter quae nihil medium interuenit, est, adimitur attribuitur reliquum: si verusq; capax subiectum fuerit. vt, Non aegrotat Publius, ergo est sanus.

Quod sanè in ijs, inter quae est medium, locum non habet. Non enim perinde retro commeant: Prudens est, ergo non est stultus: & Stultus non est, ergo est prudens: eo quod tertium quid medium inter ea existit.

Vnum contradicentium dato, amouetur alterum: & remoto altero, subditur reliquum. vt, Simia est non homo: non est igitur homo & contra: Simia non est homo, itaque est non homo.

Posito & assignato vno disparatarum, tollitur reijciturq; alterum. vt, Est leo, ergo non est asinus, sed altero adempto, non continuo ponitur reliquum; vt, Non est asinus, ergo est leo.

Sequitur definiendi ac dividendi ratio ex omnibus serè locis, è quibus definitio diuisioque peti possint, exempla demonstrata.

CAP. III.

Definitiones à locis ductae.

- A differentia** Homo est animal ratione praeditum.
A proprio. Leo, quadrupes est rugibilis.
A toto, Centrum vniuersi, est medium terrae punctum.
 Terra est pars mundi infima.
A partibus. Domus, aedificium est, constans fundamento, parietibus & tecto.
A Cōiugatis, Prudens, est vir prudentia praeditus.
Ab adiacentibus. Sturnus, avis est nigra albis distincta maculis.
Ab actibus. Tyrannus est, qui vnus rerum potitur, & ius ex arbitrio suo dicit.
A subiecto, Timiditas, est impotentia cervo, damae, lepori, ac quibuscumque alijs bestiis naturali.
A materia. Cervisia, est potus ex qua, hordeo, lupuloque confectus.
A forma. Triangulus, est figura habens tres angulos duobus rectis aequales.
Ab efficiente Statua, est imago sculptoris manu effecta.
 Rhetorica, est bene dicendi scientia, vel, dicendi accommodatè ad persuadendum.
A fine. Architectus, est, qui templa, domos, aedificiaque scit extruere.
Ab effectis. Homo, est, ad cuius vsum omnia creantur.
A destinato. Triarii, sunt milites in postremo ordine collocati.
A loco, Amygdalus, arbor est, quae primo omnium floret.
A Tempore. Vxor, est femina nupta viro.
A connexis. Cades, est mors violenta, iurgium, odium invidiam contumeliam, iniuriam
 plerumque sequens.
Ab antecedentibus. Furere, est non cognoscere homines, non leges, non senatum, non civitates
 & violentas sibi ipsi manus inferre.
A consequentibus. Meretrix est, quae corpori ornando, ac perfruendis voluptatibus est dedita.
Ab adiunctis. Iustitia, est virtus, quae, secundum Ciceronem, suum cuique tribuit.
A pronuncia. Linx, avis est columba minor pedibus vtrinque in binos digitos, scissis.
et s.
A similibus. Pater familias est, qui ita praestitit familiæ, vt praetor civitati,
A contrarijs. Virtus, est vitium fugere.
A privatis. Oblivio, est scientiae amissio.

Pater

LIBER. 4.

A relatiu

A dissenta
neis.

CAP. IIII.

Divisiones per locos.

C quoniam perfecta differentia origo ex forma est, inde ordiuntur.

Corporum, aliud animatum est, aliud inanimatum,
liberum aliud ex semine sunt, alia sponte nascuntur.
terrena, alia serpentis, alia aliarum est belluarum
animalium, aliud cicut, aliud ferum.

dominum, alius studio, alius lucro, alius operam dat voluptati,
alium aliud parentis efficientia, aliud putrefactione gignitur,
animalia, quaedam foetunt, quaedam ovum, quaedam vermen pariunt,
ferum domesticarum, alia ad necessitatem, alia ad voluntatem, alia ad vs

tum pertinent.

Opum parandarum gratia alij iustam navant operam, alij scenerantur, alij vi

rapiunt, alij fraude subducunt.

animalia haec terra, illa vero mari degunt,

lores aut hibernis sunt, aut verni, aut aestivi, aut autumnales.

homines, partim servi sunt, partim domini partim neutri.

musico: um, quidam literas scilunt, quidam ignorant.

quidam homines laudantur, quidam vituperantur, quidam silentio iacent.

populares, quidam intra regem sunt opibus, quidam pares, quidam imperi-

ores.

forum vitae institutum industria formicam imitatur, aliorum segnitie si.

milis est mulcatum.

Nomen rei opposita & dissensanea prorsus sunt a dividendi ratione aliena.

Necque vero una divisio e multis locis per se possit, quod in definitione haud infra
esse diximus.

CAP. v.

De locis Sophisticis.

*Q*uoniam non satis est in artibus tradendis, quid amplectendum sit, praecipere.

Nisi etiam quid vitandum doceatur: de Sophistarum captionibus seu fallaci-

is, conclusumculis, quemadmodum eis occurrere possit, Dialectici instituere solent.

Captio sophistica est fallax & vitiosa argumentandi ratio, quae ex ijs, quae pro-

batia videntur, nec sunt: aliquid concludit, aut concludere videtur.

du. Consensiosa.

Fallax.

Consensiosa vero est, quae ex ijs progreditur, quae probabilia videntur, nec sunt

ex probabilibus, vel quae probabilia videntur, constans conclusio necessaria esse

videtur, nec est vs, Quod non amisisti habes: cornua autem non amisisti: cor-

nigitor habes. & Omnis effusio est vitiosa: nulla autem avaritia est effu-

sa, nulla igitur avaritia est vitiosa.

Fallax autem, quae ex proprijs alicuius artis aut scientiae principijs, non vero in

intellectu, officitur & constas. vs. Omnes lineae ab eodem puncto ad eum-

dem punctum ductae sunt aequales, ergo recta & curva.

A forma.

A materia.

A subiecto.

Ab adiacen-

tibus.

Ab actibus.

Ab efficien-

tibus.

Ab effectis.

A destinatione.

A fine.

A loco.

A Tempore.

A conexis.

A contingen-

tibus.

A pronuncia-

ti.

A comparati-

similitudine.

ne.

Transitio

Captio.

Loco

Lei Sophistici, ex quibus captiones istae nascuntur, sunt tredecim

- In verbis, 6.*
1. Homonymia, siue equivocatio.
 2. Amphibolia seu ambiguitas.
 3. Coniunctio distrahendorum, vel compositio.
 4. Disiunctio coniungendorum, aut divisio.
 5. Accentus, variusq; pronuntiandi modus.
 6. Forma orationis, si uiae dictionis.
- In rebus, 7.*
1. Accidens.
 2. Dictum ex parte, & quodammodo: pro eo, quod omnino simpliciterq; dicitur.
 3. Ignoratio reprehensionis.
 4. Consequens.
 5. Petitio principij.
 6. Id quod causa non est, pro causa positum.
 7. Plura rogata pro uno posita: seu multis ex interrogatio.

Homonymia

Captio nascitur ex Homonymia, quando unius vocis multa sunt significationes, siue illa naturalis sint: siue metaphorica. Exempla haec sunt:

Canis omnis latrare potest;

Sidus autem quoddam canis est:

Sidus igitur quoddam latrare potest.

Quicquid est invisum, est odiosum;

At Deus omnibus est invisus; ergo odiosus.

Omne quod ridet, habet os;

Pratum ridet; ergo habet os.

Quisqui arat littus, littus proscindit aratro;

Ast operam perdens arat littus; ergo,

Operam perdens littus proscindit aratro.

Quicquid latrat, est canis.

Aliquis homo (veluti irascens exclamando) latrat; ergo, Aliquis homo est canis.

Amphibolia

Ex Amphibolia vero, seu ambiguitate, cum oratio in varios ac diversos sensus torqueri possit. ut, Aio te Aeacide Romanos vincere posse.

Vellem me capere hostes.

Quod quis videt, illud videt.

Socrates aurem lapidem videt,

Lapis igitur videt.

Coniunctio

Ex Coniunctione distrahendorum, quando a sensu disiecto vero, proceditur ad sensum coniunctum falsum: verbi gratia.

Qui sedet, stare potest.

Socrates autem sedet.

Sedens igitur stare potest.

Homerus est caecus, & Poeta; ergo,

Est caecus Poeta.

Us argumentatio a divisis ad coniuncta valeat, quatuor requiruntur.

Primo, ut subiectum supponas pro eodem in utraque parte antecedentis.

Ex cuius defectu non sequitur.

Aliquod animal est homo.

Et aliquod animal est rationis expertus; ergo,

Aliquod animal est homo rationis expertus.

Secundo, ut copula distribuat pro eodem tempore, &c. in utraque parte antecedentis, ex cuius defectu non sequitur. Plato fuit puer, Plato fuit senex; ergo, fuit senex, ergo fuit puer senex. Tercio, ut comparatio fiat ad idem, &c. ex cuius defectu non sequitur, Album dicitur de multis specie differentibus, ut pote de leone.

LIBER 4.

homine & equo, & dicitur in quid, nempe de hoc albo, ergo dicitur de multis differentibus specie in quid, *Quarto, ut non committatur equi vocatio, ex cuius defectu non sequitur, Socrates est bonus, & est Philosophus, ergo est bonus Philosophus; Si in antecedente bonum accipiasur pro probo, & in consequente pro perito.*

Ex Disiunctione coniungendorum contrariis; quando nimirum a sensu coniuncto ut proceditur ad sensum disiunctum (a sum. ut,

Disiunctio

Quinque sunt duo & tria,

Duo autem & tria sunt numerus par & impar;

Quinque igitur sunt numerus par & impar.

Quando vox aliqua inter duas alias, cum quarum utraque apud connecti potest, aequali propinquitate collocata est si ad precedentem, coniunctum, si vero ad sequentem refertur, disiunctum plerumque efficit sensum ut in l. 15.

Quicquid vivit temper erit

Vidi imaginem auream vestem habentem,

Feci re servum exultentem liberum

Verum si aequali propinquitate collocata non sit, sum si ad propinquiorem refertur, sensus erit coniunctus, & magis debitus ut in hoc exemplo.

Quicumque scit literas, nunc didicit illas.

A coniunctu ad divisa non valet consequentia, quando alterum coniunctorum solum ex accidente dicitur de subiecto; id est, ratione adiuncta determinationis, ut in b. Non ens est opinabile, ergo non ens est. Homerus est Poeta, ergo Homerus est, cum in sua pœsi sanctum existat, & non in se.

Ex Accensu, cum eadem vox varie pronuntiata diversum habet sensum & significationem. ut,

Accensus,

1. Qui leporem venatur, peragrat campos;

At foco affilens venatur leporem; ergo,

Foco affilens peragrat campos.

2. Omnia mala fugienda sunt; Poma sunt mala; ergo fugienda,

3. Omnis populus est hominem multitudo;

Quædam arbor est populus; ergo,

Quædam arbor est hominum multitudo;

4. Quicquid invite fit, coactè fit.

At vinum fit in vite; ergo fit coactè.

5. Quisquis fovet æquum, iustam tuetur causam.

At hic auriga fovet equum ergo iustam tuetur causam.

Huc pertinet ironia; ut quando quis aliquem irridens ipsum collaudat, ut,

Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis.

O cives cives, quærenda pecunia primum est; virtus post nummos.

Ex forma orationis captiones eveniunt, quando per similitudinem vocum eadem rationem non habentium, fallere qui conatur, ut, Musa est feminini generis; ergo & Poeta Docere est agere, ergo & valere, Itemque ferire, ergo & sentire.

Forma orationis

Ex accidente captio nascitur, quando idem similiter existimatur rei & accidenti inesse, ut quando a substantia ad accidens, vel ab accidente ad substantiam, vel a rebus ad voces, aut contra, oratio transferitur, ut,

Accidens

Quam emitti carnem, comedisti,

Crudam autem emisisti carnem,

Crudam igitur comedisti.

Animal est genus.

Homo est animal, ergo

Homo est genus.

Vbique est adverbium,

Deus est vbique.

DIALECTICÆ

Deus igitur est adverbium.

Cicero est homo.

Homo autem dissyllabam.

Cicero igitur est dissyllabam.

Mus rodit caseum.

Mus autem est syllaba: igitur

Syllaba rodit caseum.

Et quando progredimur a negatione alicuius singularis, quod vni tantum conuenire potest, ad negationem alterius, quod commune est pluribus. vs in hoc exemplo.

Quod ego sum, tu non es.

Ego autem homo sum:

Tu igitur non es homo.

Argumentatio est ab individuo ad speciem negative. Nam ex negatione rei singularis inferitur negatio rei vniuersæ; ac si quis dicat: Petrus non est Ioannes autem homo est; Petrus igitur non est homo.

Denique existimando quicquid conuenit, vel non conuenit accidenti, id rei & subiecto similiter conuenire aut non conuenire; seu contra accidenti quicquid substantiæ: ac quotiescunque mutatur acceptio, in hanc quis captionem inducitur.

Ex eo, quod cum sit ex parte, & quodammodo, simpliciter & omnino dicitur; quando proceditur ab eo, quod secundum quid dicitur, ad id, quod dicitur simpliciter, affirmatiue; aut contra, negatiue, vs.

Cadaver est homo mortuus; ergo est homo.

Merces eiiciendæ sunt in mare tempestate urgentes;

Ergo, Merces in mare eiiciendæ sunt.

Æthiops est albus dentibus albus igitur. Et

Æthiops non est albus: nec dentibus igitur albus est.

Non ens est opinabile: ergo non ens est.

Non est homo doctus: nec igitur homo.

Licet Vxorem adulteram repudiare;

Vxorem igitur repudiare licet. Et

Vxorem repudiare non licet; nec adulteram igitur

Hoc semen est arbor in potentia ergo,

Arbor est.

Secundum quid contingit, ratione personæ, temporis, loci, comparationis; partium, &c. cum determinatione, alienante, diminutive, ampliante, aut restringente impetata.

Ex ignoratione reprehensionis, quoties omittitur aliquid eorum, quæ ad ipsum reprehensionis definitionem requiruntur; Cuiusmodi sunt; Ad idem, secundum idem, similiter, & eodem tempore, vs.

Decem sunt duplum ad quinque, & non sunt duplum ad sex; ergo sunt duplum, & non duplum.

Duo hæc lingua sunt aqualia secundum longitudinem, & non secundum crassitudinem: ergo sunt aqualia & non equalia.

Ignoras eum a longe aduentem quem præsentem nosti, eundem igitur, noli quem ignoas.

Vidi Paulum heri, & non vidi eum hodie, ergo vidi eum, & non vidi.

In quibus omnibus nulla contradictio in se putanda est; cum omnis contradictio sit eiusdem de eodem, non æqui voce, secundum idem, eodem modo loco, ac tempore, &c.

Ad hanc captionem omnes referri posse, docet Aristos.

Ex Consequenti, quando putatur consequens inferri ex antecedente, cum non inferatur, vs. Flavum est, ergo mel quia mel est flavum. Homo est animal; & equus est animal; ergo equus est homo. Si fur est, nocte vagatur; ergo si nocte vagatur, est fur.

Dicitur ex parte & quodammodo pro eo quod omnino simpliciterque dicitur.

Ignoratio reprehensionis.

Vide lib. 2. § 6. in fine. Consequens.

LIBER. 4.

Qui a te esse animal, ait verum:

At qui ait te esse equum, ait te esse animam: ergo,

Qui ait te esse equum, ait verum,

Expositione principij, quando id, quod probandum est, per minus notum, aut e-
que ignotius probatur. ut, Anima est immortalis, quoniam mortis expertus. Om-
nis homo est risibili, ergo, aliquis homo est risibilis. Socrates est Pater Pla-
gonis, quia Plato est filius Socratis.

Petitio prin-
cipij.

Id quod cau-
sa non est, per
causa posita.

Multiplex,
interrogatio.

Ex eo, quod cum non sit causa, pro causa ponitur. ut, Malz' sunt divitiz, quo-
niam ijs abutuntur multi. Vinum malum est, quoniam ebrios efficit: itemq;
aqua, quoniam ea suffocantur multi.

Ex pluribus rogantur pro uno positis, quando unica interrogationis plura que-
runtur: quibus una & simplex responsio adhiberi nequit. Duobus modis contingit:
vel plura querendo de uno. ut, Sitne homo animal rationis, particeps immor-
tale & discipula capax? Vel de pluribus vnum. ut, Suntne homo & equus, as-
simalia ratione prædita?

CAP. VI.

Quid Sophistæ propositum, & quo pacto Captiones
omnes diluantur.

Sophistæ in disputando quinque sunt proposita.

1. Carguere eos, quibuscum disputant.

2. Falsum aliquid ostendere.

3. Ad aliquid quod hominum mentes respuant compellere.

4. Ad solacium impellere.

5. Deniq; efficere, ut nugeatur, quicum disputant.

Atq; ut sine incommodo omnibus hisce fallacibus conclusumculis occurrantur, Quomodo
cause ac diligenter spectanda sunt earum materia atq; forma: Omnis quippe argu-
mentatio fallax in altero horum peccet, necesse est. diluantur
omnes cap-

Materia verba complectitur, & res ipsas: in qua cum inerit vitium, dissolvetur
argumentum, vel inspicundo seu negando, vel distinguendo. Insiciendo vero dilu-
imus cum duorum syllogismos pronuntiationum antecedentium, alterum negamus es-
se verum, vitiumq; prodimus. Distinguendo autem, cum termini sunt ambigui.

Forma argumentationis reprehenditur, cum ex antecedentibus aliquid effici ne-
gamus alterq; conclusum esse ostendimus, quam vel figura, vel modus ferat.

Si in viroq; forte, materia pariter & forma, vitium fuerit: consequentio insician-
da, aut antecedens distinguendum erit.

Omne multiplex magnam parit confusionem, nisi distinguatur: eos enim in syllo-
gismo terminos constituit, quos significationes habes: quos autem terminos consti-
tuit, eos propositiones efficit.

CAP. VII.

De Disputatione, & officio ac munere disputantium.

Parum est in artibus addiscendis præcepta gustasse, nisi vsus frequens, qui om-
nium magistrorum præcepta superat, adiungatur. Quapropter exercendi via,
ratio disputandi inventa est: qua cum ad præceptiones ipsas plenius intelligendas,
firmiusq; memoria retinendas; tum ad illam, qua nobis in tota re literaria maius de-
quaq; re proposita ut veramq; partem probabiliter differendi promptam & expedi-
entem facultatem nobis comparandam plurimum adimus sumus.

Est autem disputatio, aliquorum de re contraversa pugna argumentosa: aut ve-
rita in indagando, aut inveniendi, aut sentendi studio instituta.

Ex qua manifestum est, in omni disputatione duos esse oportere viros, qui oppo-
nat, alterum, qui respondeat: illum oppugnatores, hunc propugnatores ac defenso-
res appellare solent. Atq; illi quidem inventionem præcipue, huius vero iudicio ma-
gis est opus.

DIALECTICAE

**Officium
oppugnantis.**

**Ex oppugnan-
tiū quidem in dispu-
tando partes
sunt,**

1. Ex cogitare argumenta, quibus quasi scilicet in adversarium coniectis ipsum obviando, absurdissima quaeque cogas con-
cedere.
2. Confirmare, quae ab illo negantur, contrarium proposito
semper concludendo.
3. Solutionem ab eo datam, primum repetere, deinde subverte-
re novo semper ad id modum e locorum thesauro deprompto,
donec vos compos existeris.

Quod, quo melius atq; facilius efficias, cum qualitate, cum quantitate propo-
sitionu quam probandam suscipis, in primum spectare debes. Nam cum propositi-
atum sis aiens, videndum est aliquo modo affirmativo, quo predicatum cum sub-
iecto coherere dicitur: si vero negati, modo aliquo negativo, quo predicatum a
subiecto removeri censeatur. Si universale sit, quod propositum uti cupis, universali
modo ad hoc inferendum convenienti est videndum: si autem particulare, videndum
erit aliquo modo particulari. Nil enim si me statuitur, nisi quod in conclusione
per premissas inferitur. Et modus quidem aiens, vel negans, generalis, vel specialis
censendus est, cuius conclusio est salis. Unde visibilissimum fore necesse est, figuram, et
modum memoriae sepius in promptu semper habere.

**Inventio
medij quatu-
or ex regulis
comparanda.**

Caput autem in toto hoc oppugnandi negotio ipsa est inventio medij, quatuor
ex regulis comparanda. Quarum.

1. Prima est, ad concludendum universalem affirmantem propositionem, medij,
subiecti quidem consequens, antecedens autem predicati sumendum erit, quae regula
in prima figura locum habet.

2. Secunda vero, ad concludendam particularem affirmantem, antecedens veri,
subiecti sumendum est, atq; haec regula in tertia figura potissimum est intelligenda.

3. Tertia autem, ad concludendum universalem negantem, sumetur quod subiecti
quidem consequens est, sed a predicato alienum, vel contra, quod predicati quidem
consequens est, verum a subiecto remotum, quae regula in duobus modis prioribus
secundae figurae vera est.

4. Quarta denique, ad concludendam particularem negantem, sumendum est
antecedens subiecti, et alienum a predicato, quae regula in tertia figura valere vi-
detur.

Consequens.

In his regulis consequens dicitur id, quod ex aliquo inferitur necessario, ut ex spe-
cie genus, ex individuo species: Nā si Petrus est, homo est: et si homo est, animal est.

Antecedens.

Antecedens vero dicitur id, ex quo aliud inferitur, ut species est antecedens ge-
neri: et omne inferius sui superioris.

Alienum.

At vero alienum sive repugnans, atq; remotum dicitur, quod res convenire ne-
quis. Antecedentia autem et consequentia, ac repugnantia ex predicamentorum
ordinibus locisq; Dialectici facile intelligantur. His autem diligenter observatis,
quodcumq; pronuntiatum in disputationem, quaestionemq; vocatum, quam mini-
mo negotio concludamus. Atq; de oppugnantis quidem officio sat dictum arbitror.

Officium

propugnantis.

Qui vero respondendi munere fungitur, ut gnariter ac praeclare decreta sua de-
fendat, nec villo in commodo afficiatur: totum thesaurum ad disputandum propositi
naturam probe perspectam habeat, difficultates cuius omnes priusquam in arenam
descendat, diserte excusiat, quidq; in illis tuendum sit, statuat: semper conside-
ret, quid defendendum suscipiat: et an argumentatio ab adversario contra allata
ad suam a fortiori labefactandam valeat, quo ex genere locorum ducatur, et
quam ad dispositionem perveniat: an recte efficiat: sit ex iis quae sumpta sunt con-
clusio. Postremo, ut et argumentationem iisdem verbis, eodemq; quod contra
disputante propositum ordine, clara atq; aperta voce nihil addendo, adimendo, ut
repetat. Et plane consilio, ut temporis spacio ad cogitandum sumpto, singulis eius
partibus, earumq; connexioni penitus perspectis, et exploratis, maturo tandem in-
dicto usus, et praecisiu festinationis comitem, errorem, vices, et prudentem adho-
beat responsum.

Cetera

LIBER. 4.

Concedendo vera.

Negando falsa.

*Ambigui & multiplicia
distinguendo.*

Videlicet

Propositionem.

Assumptionem.

Antecedens.

Consequentem.

Conclusio vero nunquam neganda est, quoniam ex veris premissis, recte & con-
sistens, non potest sequi falsa conclusio.

Non licet respondenti repetita semel ratiocinatione, continuo ad ipsam solu-
tionem, ac si respondendi numere grauaretur aut laqueos timeret, festinare. Non
enim satis est verum respondere nisi etiam apte & apposite Quocirca, aut omnia
pariter concedere aut antecedens, vel sequelam seu consequentiam, siue consequen-
tionem (consequens quippe, ut diximus inspicari nemo solus nec debet) negare, vel
distinguere oportet. Si vitium est in materia, falsi quidpiam continet antecedens,
ac propterea negandum Si in forma peccetur, nec debita argumentandi ratio ser-
uatur, consequentia non valet, adeoque inspicanda. Si neutra errore vacet: sed & an-
tecedens a veritate & consequentia a legitima argumentandi forma deflectat: verum
vis inspicari licet.

CAP. VIII.

Leges in disputando observandae

1. *Prima, in omni disputatione quid in controversiam questionemque vocetur,*
aut omnia diligenter considerandum, ac statuendum esse: ne inani altercatio-
ne, amissa veritate, multa vltro citroque verba ridi: ulè fusa videantur.

2. *Secunda multa pariter turbato ordine non inculcanda.*

3. *Tertia, voces ambiguas aut plane vitandas, aut saltem distinguendas esse. Nā*
erroris mater fuit equivocatio semper.

4. *Quarta, nec quod manifeste verum est, temere oppugnandum: nec quod aperte*
falsum, pertinaciter defendendum Satis est enim errore lapsum, palinodiam, vel
subterpiculam, quam primum (quod aiunt) canere quam falsum nimis praefacte
& impudenter cum irrisione audientium defendendo: ex vno in alios permultos
graviore, turpioreq; prolabi errore: vno quippe absurdo admissa, multa incom-
moda consequuntur. Nemo itaque verum temere labefactando, aut falsum mor-
dicas defendendo, ingeniosus, aut doctus videri studeat.

5. *Quinta, nequaquam fas esse ut vicissim alter alterum pariter agat, sed suum*
uterque exequatur negotium: pro viribusque nitatur: ut quantum ad illum actio-
nes, auditoribus satis, ecclis laudemque meruisse videatur.

6. *Sexta, absit procularis desiderium, faceffant maledicta, convitia iurgia,*
consumelia: denique iracundae consensiones, conversationesque omnes: quae inge-
nium perturbant, aciem mentis praestringunt, omne rationis pene lumen extin-
guunt. Omittasur nimia loquacitas: nullum est enim certum inscitiae argumentum
inani profluens loquendi: doctis decet modestia, & morum candor ingenuos.

PERORATIO.

Quoniam igitur vitiose, & inique disputationes cum quibusdam, qui se dif-
ficiles ac protervos in disputando praebere solent futurae sunt: haud temere cum
quibusdam exercitationes causa confidendum est, nec cum quovis disputationes in-
stituere, nec quemlibet in societatem exercitationis recipere debemus, ne plus for-
taffis ex illarum congressu colloquioque mali, quam boni consequuti esse videamur.
Reliqua frequentis usu, & crebrae exercitationis melius quam ullis praeceptionibus
addiscantur.

Hac igitur de disputatione, & veriusque, oppugnantis pariter ac propugnantis
quod erit atque officio dicta sunt haecenus.

Atque hic est huius Instituti modus

Lam Deo.

may 8 27 4 2 m. 0,

